

de quinque questionibus contra Pelagianum et Coelestium disputaverit; et quicquid in præcedentibus libris de prædestinatione divina erga damnationem reproborum dixerat, non ita se dixisse, ut ab omnibus dixisse cognoscitur et intelligitur; sed alio absurdissimo et inconvenientissimo sensu; ut per hoc quod dixit impios ad interitum prædestinatos, noluerit intelligi ipsos impios ad interitum prædestinatos, sed, quod nemo credere aut suspicari posset, potnam eis intelligi voluerit esse prædestinatam, etc. Quis talem absurditatem, imo insaniam ferre possit? Nos enim manifeste novimus, quia quando libros Retractorum jam senex et morti vicinus scripsit, in quibus omnes præcedentes libros suos diligenter et fideliter retractavit, nequaquam adhuc istum libellum scripserat: quia si scripsisset, utique inter alios etiam ejus mentionem fecisset. Manifestum etiam videtur, quia post ejus obitum, quando vitam ipsius et catalogum, non solum librorum ejus, sed etiam tractatum ad populum, et epistolarum ad diversos, quidam sanctus episcopus et alumnus ejus (a) diligentissime recensuit et descripsit, necdum istum libellum scripserat beatus Augustinus: si enim scripsisset, utique tanquam præcipue necessarium inter alios annumerari et memoriam commendari potuisset. Quod si aliquis ex Ecclesie rectoribus, qui post ejus obitum exstiterunt, simpliciter eum ex titulo qui a sancti Augustini nomine inscriptus est, non considerata diligentius ratione, nec aliqua necessitate ut id faceret compellente, ipsius eum esse credidit, cujus in fronte nomen invenit; quid hoc præjudicat veritati, quæ diligenter inquisita et inventa nullum super hac re errare permittit?... Nam et ipse supra memoratus libellus manifestissimis indicibus non se sancti Augustini esse aperte ostendit: quia nec præfationem aliquam in initio sui gerit, ubi se ab aliquibus rogatum, vel sibi necessario visum, ut de tali re, id est, prædestinationis verbo in suis libris corrigendo, sive aliter exponendo aliquid novum operi scriberet, significasse inveniatur (b). Nec ulla talis necessitas exstitisse cognoscitur, ut de illis quinque questionibus, de quibus tam multa, et tam multipliciter in libris præcedentibus disputaverat, iterum novo opere disputare cogatur. Sed et ipse sermo ab eloquio sancti Augustini multum discrepat. Et sensus ab illius sensu non parum inferior habetur. Et modestia atque humilitas morum et sermonum ejus non ibi servatur. Et testimoniis ex hebraica translatione, quam beatus Hieronymus edidit, præter ejus consuetudinem contra illos hæreticos utitur: quod ille ex antiqua potius editione facere consuevit. Et prorsus de tanto viro sentire indignum est, verbum et sensum prædestinationis, quem omni tempore in suis scriptis et prædicationibus tenuit et commendavit, et quam in libris Retractorum, nequaquam reprehendendo, utique approbavit, in hoc libello evacuare et destruere inveniatur, ut jam ex hujusmodi occasione, nec Retractorum ejus fides adhibenda videatur. Unde magis credibile est, quod non parvo spatio post ejus obitum a quodam alio scriptus sit, et magna ex parte juxta modum et formam sensuum ejus contra Pelagianos et Coelestianos hæreticos de illis quinque periculosis eorum questionibus breviter collectus atque digestus: et quia auctor ejus, ipsius beati Augustini sensus brevi isto opusculo velut in unum collegisse et explicuisse videtur, ideo ipsi opusculo nomen S. Augustini in titulo præferre voluerit.... velut si eundem libellum latine Memoratorium sancti Augustini appellare voluisset, nihil utique aliud intelligeretur, nisi quia illud quod ab eo sparsim et multipliciter fuerat disputatum, breviter et velut sub uno aspectu positum memoriam commendaret. » Et in libro de tenenda Scripturæ veritate, capite nono, ad auctoritatem libri Hypognostici respondens ait: « Manifestissime prædicti Doctoris sensibus, imo catholice sinceritati probatur adversus, nec ipso stilo ullatenus eum ejus eloquio consonat. » Eisdem argumentis utitur Prudentius episcopus Tricassinus contra Joannem Scotum, libro de Prædestinatione, capite decimo quarto, ubi librum Hypognosticon præbat non esse Augustini.

Joannes Garnerius ad Mercatoris opuscula, dissertatione sexta, de scriptis adversus hæresim Pelagianam, conjectando pronuntiat, Sixtum presbyterum Romanum, qui Coelestino in Sedem apostolicam successit, verum auctorem esse librorum Hypognosticon. Ipsi Mercatori facilis adjudicabit, quisquis non modo cum Garnerio animadverterit, suis Mercatorem opusculis insignioribus contra Pelagianos titulum eundem fecisse, alteri scilicet Subnotationum libro, alteri autem Commonitorio auctupato; sed illud etiam observavit, quod in Epistola centesima nonagesima tertia (tum a Garnerio, cum de auctore Hypognosticon quæreret, nondum visa) rescribit Augustinus ad Mercatorem, capite primo, se nimirum cum ejus litteris accepisset et alium ipsius adversus novos hæreticos Pelagianos librum, refertum sanctarum testimoniarum. Istum tamen Mercatoris librum ab Augustino laudatum, quo minus continuo pronuntiemus asseveranter ipsum esse Hypognosticon, moram injicit stiles, et dicendi ratio, quam in Hypognostico non eandem plane atque in aliis Mercatoris indubitatis opusculis deprehendimus.

Comparavimus eas omnes editiones initio Retr. et Confess., tom. 1, memoratas. M.

(a) Possidius.

(b) De libro sexto loquitur, vel opus non negat carere omni præfatione, sed tali, qua significet Augustinus retractandum a se esse quod de prædestinatione reproborum dixisset.

HYPOMNESTICON

CONTRA PELAGIANOS ET COELESTIANOS,

VULGO

LIBRI HYPOGNOSTICON.

Præfatio.

1. Adversarii catholice fidei, dum contra regulam veritatis diabolicis armis pugnare nituntur, nos sollicitudine repugnandi faciunt cautiore; se vero decipiunt, antequam nostrorum valeant aliquem vulnerare. Cum enim cuncti evacuare thesauros fidei conentant,

spe fidei vacuati, faciunt plenitudine fidei Ecclesiam⁹ opitulante Dei gratia gloriari; et dum in hypocritis

⁹ sic plerique manuscripti. Editi autem, plenitudinem fidei Ecclesie, etc.

vigilant nocituri (de quibus propterea dictum esse puto per prophetam, *Ablatus est somnus ab oculis eorum, non enim dormiunt nisi male fecerint* [Prov. iv, 16]), nos quodam modo excitant dormientes, ut arripito clypeo veritatis, falsitatibus eorum corde resistente vigilemus, evangelica tuba nostris auribus insonante, *Vigilate et orate, ne intretis in tentationem* (Marc. xiv, 38). Confidunt ergo hæretici, Catholicam ¹ impugnant, quæ est gloria nostra, id est, in audacia cordis sui, gratia desolati; et in abundantia divitiarum suarum, in operibus scilicet voluntatis suæ gloriantes². Sed Deus dissipavit ossa hominum sibi placentium; confusi sunt, quoniam Dominus sprevit eos (Psal. lvi, 6). Confidamus et nos, resistentes eis, in gratia Domini, quæ est gloria nostra, redimemus nos a circumdantibus nos, et intellectum dans nobis, et instruens nos in via hac quam ingredimur³, firmando super nos oculos suos: quia in Deo salutare nostrum et gloria nostra, Deus auxilii nostri, et spes nostra in Deo est.

2. Sed jam de quibus vel contra quos ista prædixerim, oportet consequenti narrare sermone, atque eorum perversis dogmatibus, in quantum nos sua gratia Dominus dignatus fuerit instruere, respondere. Igitur contra Pelagianos et Cœlestianos hæreticos, quos Dominus tales futuros suo vitio ante constitutionem mundi præscivit, et exortos⁴ in mundo judicio justo damnavit, sermo nobis est respondendi. Istos ostendebat apostolus Petrus in Epistola sua secunda futuros, dicens: *Fuerunt vero et pseudoprophetae in populo, sicut et in vobis erunt magistri mendaces, qui introducent sectas perditionis, et eum qui emit eos Dominum negant, superducentes sibi celerem perditionem: et multi sequentur eorum luxurias, per quos via veritatis blasphemabitur, et in avaritia fictis verbis de vobis negotiabitur: quibus judicium jam olim non cessat, et*

perditio eorum non dormitat (II Petr. ii, 1-3). Igitur de magisterio gratiæ Dei confidens his respondendum, tanquam hypognosticon¹, abbreviatum hunc facere libellum curavi. Quem si quis legere voluerit, non verborum mediocritatem contempletur, sed fidei rationem: et si placet, ad Deum², qui docet hominem scientiam, gratias referat. Si qua vero sunt in quibus nolentes erravimus, si tamen sunt aliqua corrigenda, intuitu charitatis, Deo iudice corrigat; sed is cui sensus est catholicus corrigendi. Si autem nihil sciens vel invidiosus est, vitare quæ sana sunt non præsumat; quia mecum stabit ante tribunal Christi, rationem redditurus, quisquis ille fuerit.

3. Hujusmodi ergo dogmatis ista est nefanda blasphemia: I « Adam » Inquit, « sive peccasset, sive non peccasset, moriturum fuisse. II Tamen peccatum ejus neminem nisi solum nocuit ipsum. III Posse hominem per liberum arbitrium, tanquam per se sibi sufficientem, implere quod velit, vel etiam meritis operum a Deo gratiam unicuique dari. IV Libidinem naturale esse bonum, nec in ea esse quod pudeat. V Parvulos³ non trahere originale peccatum, neque perituros a vita æterna, si sine sacramento Baptismi ex hac vita migraverint. » O malum dogma, quod pacis inimicus invenit! O dogma, per quod scinditur matris unitas Ecclesiæ renatorum! O dogma, quod sub nomine Christi evertere Christi et mutare nititur fundamenta! O dogma, cui nefanda sunt nomina mille, mille nocendi artes (a)! Arma contra legem sumit ex lege; impugnat Evangelium ex Evangelio pugnant, et in sui perniciem de veris mendacia fingens, provocat ad mendacium veritatem. Sed hæc sibi sunt pœna, quæ inordinate proferens putat esse victoriam; ut in eis quod scriptum est impleatur: *Per quæ enim quis peccat, per hæc et torquetur* (Sap. xi, 17).

¹ Editi, *hypognosticon*. At plerique et antiquiores Mss., *hypognosticon*.

² Sic Mss. Editi autem, *Deo*.

³ Hoc loco in editis additur, *baptizatorum filios*; sed abest a Mss.

(a) Allusio ad *Æneid.* lib. 7, vers. 357, 358.

¹ Hic editi addunt, *fidem*. Aliquot Mss., *Ecclesiam*. Neuterum habent antiquiores libri.

² In Mss., *gloriantur*.

³ Veteres aliquot libri, *qua gradimur*.

⁴ In quibusdam Mss., *exortos*.

LIBER PRIMUS.

in quo Pelagianorum primum dogma convellitur.

***

CAPUT PRIMUM. — 1. « Adam » ergo inquit, « sive peccasset, sive non peccasset, moriturum fuisse. » Respondemus: Falleris, hæretice, falleris, non ita est. Aut si ita est, et non falleris, divinis astrue documentis. Sed absit ut in Scripturis sanctis auctorem mortis Deum valeas reperire. Scriptum est enim: *Nolite zelare mortem in errore vitæ vestræ, quoniam Deus mortem non fecit, nec lætatur in perditione vivorum: creavit enim ut essent omnia, et sanabiles nationes orbis terrarum* (Sap. i, 12-14). Item in eodem libro: *Deus, inquit, creavit hominem inextinguibilem, et ad imaginem suam fecit illum: invidia autem diaboli mors introivit in orbem terrarum* (Id. ii, 23, 24). Si vides, vide mortem non a Deo auctore, sed per errorem vitæ venisse hominibus in paradiso deliciarum positus, id est, cum per rationem animæ, qua boni et vitales fuerant instituti, erraverunt a mandato divino, invidia scilicet et seductione serpentis. Audis testamentum Prophetam, Deum mortem non fecisse, sed in libro Genesios protoplasto futuram, si contigisset lignum vetitum, prælixisse. Sic enim scriptum est: *Et dixit Dominus Adæ: De omni ligno quod est in paradiso edetis; de ligno autem scientiæ boni et mali non edetis: qua die autem manducaveritis, morte moriemini* (Gen. ii, 16, 17). Hæc audis, et auctorem mortis dicere Deum audes? Et mors igitur ex invidia diaboli veniens introivit in orbem terrarum, et Deo iudice justo pro pœna in peccatorem permissa est dominari.

Recte enim perdidit vitam, qui mortem noluit, ne vitam perderet, cavere prædictam. Tamen verax et misericors Dominus non lætatur in perditione vivorum. Quæ est enim perditio vivorum, nisi mors? Sed vivorum male viventium: qui in secunda morte peribunt; non vivorum justorum, id est, requirentium; Deum, quibus tantum propter peccatum Adæ quod traxere nascentes, mors non secunda, sed prima debetur. Si ergo secundum vos Deus auctor est mortis, lætari debet in occasione vivorum tanquam in opere suo bono: quia scriptum est, *Lætabitur Dominus in operibus suis* (Psal. ciii, 31); et quia nihil odians fecit, sed omnia quæ fecit, valde bona (Gen. i, 31); sicut scriptum est, *Diligis enim omnia quæ sunt, et nihil odisti eorum quæ fecisti; nec enim odians aliquid constituisti* (Sap. xi, 25).

CAPUT II. — 2. Vel cur contra eam de ejus obnoxio peccato corpore carnis absque noxa suscepit, si eam ipse jaculum corporis fecit? Nihil enim in contrarium sibi, dum mundum faceret, Deum fecisso cognoscimus. Nam ut inimicam mortem viveret, vel ejus matrem¹ peccatum, ideo Deum Dei Filium hominem suscepisse, si oculos caligine mortis non perdidistis, attendite. *Nam quod impossibile erat legis²,*

¹ veteres codices omittunt, *matrem*.

² Editi, *legi*. At Mss., *legis*: juxta graecum.

inquit Paulus vas electionis, in quo infirmabatur per carnem, misit Deus Filium suum, in similitudine carnis peccati, et de peccato damnavit peccatum in carne (Rom. viii, 3). Quid est autem impossibile legis, nisi quod sibi nec obedientem nec perfectum facere poterat deputatum; et nec peccatum tollere, nec mortem vincere prevalebat? Sed quare id implere non posset, subiungens ait, *In quo infirmabatur per carnem*. Juhendo enim infirmo et non juvando infirmatur, quia per carnem, id est per concupiscentias carnis ex peccato venientes, quas solo arbitrio libero homo vincere non potest, nisi cum procedente gratia Dei, legis factor esse non poterit: sicuti ait idem apostolus, *Lex enim nihil ad perfectum adduxit* (Hebr. vii, 19). Quid est ergo Dei Filium venisse in similitudine carnis peccati, nisi non habens caro ejus ullum peccatum, sicut nostra? Dicente Petro apostolo, *Qui peccatum non fecit*, id est, non habuit; *nec dolus inventus est in ore ejus* (1 Petr. ii, 22). Dicendo enim, *in similitudine carnis peccati*; illam absque peccato, nostram vero peccatricem ostendit. Nam ille ideo in similitudine, quia non per libidinis usum ut nos, sed inspiramine mystico ex virginis utero in vera natus est carne. *Et de peccato*, inquit, *damnavit peccatum in carne*; de humana videlicet peccatrice natura: peccatricem dico non Deo auctore, sed homine delinquente. Carnem, ut dixi, suscipiens absque culpa, et hanc innoxiam crucifigens, peccatum, quod nos damnaverat per inobedientiam in Adam terreno, in Adam cœlesti obedientiam damnatur. Nos enim peccato morimur victi; Christus autem innocens mori voluit, ut moriendo mortem captivaret et vinceret. Quodammodo enim eam sibi passus est dominari, cum patienter se occidendum ejus obtulit voluntati. Sed cum mors in inferno eum iniquis videret et justum, non habens unde eidem sicut et cæteris insultaret, resurgentem tenere non valuit: quin imo victa, prostrata est atque damnata. Et ideo Apostolus extollens victoriam Christi de morte, servis ejus gaudens annuntiat: *Christus resurgens a mortuis jam non moritur, mors illi non dominabitur ultra: quod enim mortuus est, peccato mortuus est semel; quod autem vivit, vivit Deo* (Rom. vi, 9, 10). Hæc dicendo quid aliud nos intelligere voluit, quam Deum mortem non fecisse, nec latari in perditione vivorum, qui absque peccato ut eam vinceret in infirmitate carnis, voluit habere consortium mortuorum? Unde si invidia diaboli per peccatum mortem in orbem terrarum introisse non credideritis; nihil aliud astruistis nisi Deum mortem fecisse, propterea ut percipitis hominibus, quibus suam donavit imaginem, nasceretur ei cum ea necessitas dimicandi vel etiam moriendi et resurgendi. Sed absit, absit hoc a fide catholica, quæ per unum hominem peccatum intrasse in mundum, et per peccatum mortem, et ita in omnes homines pertransisse credit, Paulo fideli magistro docente (1d. v, 12); et Christum mortuum propter peccata nostra, et resurrexisse propter justificationem nostram (1d. iv, 25), reconcilians nos in suo corpore Deo Patri per crucem (Ephes. ii, 16).

3. Erubescite, rogo, et contescite. In vestra enim morte perpetua Deum accusatis, in morte diabolum excusatis; et hoc ideo, quia non Deum, sed diabolum timetis offendere. Dicite ergo, si Deus mortem fecit, cur Christus Deus mortuum Lazarum flevit secundum carnem (Joan. xi, 35)? Non enim quod ipse fecerat dolere debuit, sed dolens eum et plorans, ostendit, quos Deus vitales fecerat, diabolum per culpam fecisse mortales. Quem ideo suscitavit, ut diabolum nihil se occidendo profecisse cognoscat; nec quisquam hominum ad Deum pertinens de morte desperet, quia

Deo dormiunt quos diabolus perisse putabat. *Nolo*, ait per prophetam Ezechielem Dominus, *mortem peccatoris, sed ut revertatur et vivat* (Ezech. xviii, 23 et 32). Si ejus, ut predicatis, auctor est Deus; cur eam, dicendo, *Nolo*, repellit a peccatore, et non patitur quod suum est permanere? *Mortem nolo*, inquit, *peccatoris*, quam ego ei non feci; sed ipse eam sibi, dum in ore prævaricator exstitisset, invenit; *sed revertatur et vivat*, id est, vitam me miserante recipiat, quam se peccante perdidit.

CAPUT III. — 4. Nulli itaque fidelium dubium esse potest, primos homines factos sic fuisse vitales, ut si in libertate animæ, qua immaculati creati sunt, serpentis contempserint seductionem mortiferam, vita fruerentur æterna; si vero secuti essent, amitterent. Quibus propterea prædixit Deus, ne vitæ contingerent, ut quidquid victis postea contigisset adversum, non præmonenti, sed sibi inobedientibus imputarent. Numquid enim, cum delinquentibus mortem futuram, prædixisset, quod futurum erat ipsum fecisse credendum est? Quid enim eam cavendam præmonuit, si ejus in eorum occasione factor est ipse? Sed nec eis per diabolum veniens peccantibus succedere valuisse, nisi Dominus judicio justo in vindictam propter inobedientiam permisisset. Igitur ut moriantur homines, pœna peccati est: ut revertantur ad vitam, Domini miserantis est. Sed ille redit ad veram vitam, qui per bonam conversationem ex gratia Dei venientem, sanguine Christi sanctificatus ingreditur in regnum cœlorum, et quasi reversus in regionem suam Domino placiturus, de qua peccato fuerat exsulatus, gaudens et insultans morti, dicit animæ suæ: *Convertere, anima mea, in requiem tuam, quia Dominus benefecit mihi; quoniam eripuit animam meam de morte, oculos meos a lacrymis, pedes meos a lapsu: placebo Domino in regione vivorum* (Psal. cxiv, 7-9). *Placebo unde? Quia Dominus benefecit mihi*. Nam et peccator recipit vitam, non autem redit ad vitam. Reditus enim vitæ in regno cœlorum est; quod omnis in peccatis suis, vel sine Baptismo moriens non potest possidere. Recipit vero vitam in corpore jam corpore non moriturus, sed ita victurus in corpore, ut sit mortuus vita, vel corpore vivendo semper in pœna, et vita et corpore cum diabolo mortis auctore damnato. Unde et Dominus in Evangelio, iis qui ad sinistram erunt in die judicii; id est, impiis et peccatoribus: *Ite, in ignem æternum, quem præparavit Pater meus diabolo et angelis ejus*. Justis vero qui a dextris erunt: *Venite, benedicti Patris mei, percipite regnum paratum vobis ab origine mundi. Et tunc illi, ait, ibunt in supplicium æternum; justi vero, in vitam æternam* (Matth. xxv, 41, 43, 46). In qua vita glorificati, id est, mutati de corruptione in incorruptionem, de mortalitate in immortalitatem, fulgebunt, et cum Christo in perpetuum regnantes, insultabunt damnate morti dicentes: *Absorpta est mors in victoriam. Ubi est, mors, victoria tua? ubi est, mors, stimulus tuus* (1 Cor. xv, 54, 55)?

CAPUT IV. — 5. Mors itaque privatio vitæ est, nomen tantum habens, non essentiam: et ideo Deus ejus auctor esse dici non potest. Quidquid enim Deum fecisse dicimus, habet essentiam, id est, species est. Essentia enim dicitur ab eo quod est, quæ tantum de solo Deo dici debet, secundum illud quod scriptum est in Exodo Moysi, *Dices eis, id est, populo, Qui est, misit me ad vos* (Exod. iii, 14). Tamen et de cæteris creaturis dici potest, quod habeant essentiam; sed non sicut de Deo, qui initium non habet quod est; sed ex quo accipientes a Deo initium, quod sunt esse cœperunt. Mors ergo nihil est nisi nomen recedens vita: sicuti fames, escarum defectus; sitis, egentia potus; tenebræ, absentia lucis; sterilitas, defectus

¹ Sic Mss. Fidei vero, videlicet peccatrice naturam peccatricem: peccatricem dico.

² Editi, fidei. Alii Mss., fidei.

³ In Mss., reconciliatus nos.

⁴ Editi: in vestram animi mortem perpetuam; dissentient-

¹ In Mss.: Sed ille recipit vel redit ad vitam.

² Omnes Mss., escarum.

³ Corb. codex a secunda manu habet, damnatus.

fructus¹; silentium, vocis absentia; inopia, privatio facultatum; et si qua sunt alia quæ rerum privatione nihil esse nisi nomen inveniuntur. Opinor namque quod ideo mors hoc vocabulum accepit, eo quod morsu quodammodo venenosi serpentis, id est diaboli, in paradiso Adam fuerit interemptus. Tunc enim serpens morsu decepit Adam, quando eum per concupiscentiam mordere, hoc est, edere suasit illicita: et, ut dixi, propterea mors quasi a morsu nomen accepit. Unde et Dominus in Osee propheta morti minitans dicit: *Ero mors tua, o mors; ero morsus tuus, inferne* (Osee xiii, 14). Mors et infernus in diaboli persona dicta intelliguntur, quia per ipsum delinquenti homini accidit mors, id est, privatio vitæ; et per ipsum peccatores convertuntur in infernum, tanquam in ejus carcerem, ubi damnatus est ipse.

6. Sed quærendum est, quemadmodum Christus Deus Dei Filius mors exstitit mortis, et morsus inferni. Sine dubio quod in suscepta carne, in qua sum mors nihil habebat (ut ipse ait, *Venit princeps hujus mundi, et in me non habet quidquam* [Joan. xiv, 30]), tentatus post baptismum in deserto, ejus non obedivit concupiscentiis, ubi ait, *Dic lapidibus istis ut fiant panes* (Matth. iv, 3), etc. Vel quod se clavorum morsu justus et innocens affligi passus est cruci, et ore lanceæ transforari (Joan. xix, 18, 34). Os autem lanceæ dixi, secundum quod dictum est de peccatoribus, *Et cadent in ore gladii* (Eccli. xxviii, 22). Et lancea utique gladius est. Et quod descendens in infernum velut in os mortis; unde dicit in Psalmo, *Non absorbeat me profundum, neque urgeat super me puteus os suum* (Psal. lxxviii, 16), id est, infernus; detineri cum fuit a diabolo impossibile. Unde hominem quem susceperat pro homine, id est, carnem suam, quæ non vidit corruptionem, die tertia suscitans, tanquam Jonam ex ore ceti produxit. Quia hoc fuit infernus Christo, quod Jo:æ ætus, dicente ipso Domino, *Sicut enim Jonas fuit in ventre ceti tribus diebus et tribus noctibus; ita erit et Filius hominis in corde terræ tribus diebus et tribus noctibus* (Matth. xii, 40). Morsus ergo factus est inferni, cum se ab eo tanquam escam, id est, carnem suam suscipi passus est, qua non satietetur, sicut de peccatoribus; sed absorberetur, propter quod dictum est, *Absorpta est mors in victoriam*. Sed et illud testimonium quod est in Amos propheta, puto propterea dictum esse, cum peccanti populo Dominus promittens futura mala dicit: *Et si celaverint se ab oculis meis in fundo maris, ibi mandabo serpenti, et mordebit eos* (Amos ix, 3). Quid est enim, *Et si celaverint se ab oculis meis in fundo maris?* Id est, etsi permanserint in operibus malis, avertentes se ab oculis meis, a præceptis scilicet spiritualibus, quia oculi Dei sunt spiritus Dei, qui legem, id est, præcepta dedit: *in fundo maris*, in altitudine videlicet desperationis. *Ibi mandabo serpenti, et mordebit eos*: ibi in eadem desperatione contemptum, mandabo, potestatem dabo serpenti, hoc est, diabolo, qui ab initio

verpens est nominatus; *et mordebit eos*, morsu utique diversarum concupiscentiarum quæ peccantes occidit, mortificabit eos. Sed morsu mortem facit. Non autem mors est sicuti feræ bestię, vel omne genus animalium iracundorum, quæ morsu suo nonnunquam mortificat homines, et tamen non ipsa sunt mors, sed morsu insanabili mortem, id est, privationem faciunt vitæ, quemadmodum etiam ictus gladii, percussio lapidis, vel quidquid potest hominem occidendo vita privare.

CAPUT V. — 7. Illud præterea prætermittere non debeo, ne forte aliquis inimicorum veritatis, qui non sit rationum certarum quæsitior, sed quæstionum perplexarum ad subversionem audientium inventor atque propositor, dicat: Si nihil est mors nisi nomen, quemadmodum superius disputasti, eo quod mors Christum justam in inferno eum iniquis viderit, et quia in eo peccatum non fuit, resurgentem tenere non valuerit, ut eadem sicut cæteris peccantibus insultaret, et ideo victa, prostrata atque damnata est: si ergo nihil est; videre, tenere, insultare, vel vinci, prosterni et damnari quomodo potest, quod nihil est? Respondemus: Ipsum nihil, quid est? Quia interdum cum nominamus nihil, addimus Est; sicut est illud de Evangelio, *Et sine ipso factum est nihil* (Joan. i, 3): substantia est, an nomen substantia carens? Solum enim dei, ut præfatus sum, a plurimis, dum aliquid despiciunt, aut pro parvo æstimatur, vel certe quod penitus non sit, Nihil est. Cum ergo dicimus Nihil, nomen insubstantiale nominamus: cum vero addimus Est, rem significamus. Cur ergo nomen insubstantiale, id est, Nihil, tanquam vere aliquid sit dicimus, addendo Est? Omne enim quod dicimus, Est, esse aliquid æstimamus: tamen cum aliquoties dicimus, Nihil est, pro consuetudine locutionis ad Nihil addimus Est: cum nomen tantum sit Nihil, et non res. Sic et de morte pro consuetudine verbi, vel ad comparationem agentis dicimus, Videt mors, agit aliquid, insultat; vel, damnata est, victa est, et quidquid illud est quod dici possit, quia mors faciat aut patiat. Cum ergo hæc de morte dicantur, omnia ad auctorem mortis, per quem privatio vitæ facta est, diabolus referuntur. Ipse enim quæ ad mortem pertinent, aut facit, dum captivat et perimit; aut patitur, dum vincitur et damnatur. Diabolus enim natura est angelus: sed quod natura est, opus Dei est: quod vero diabolus, vitio suo est, utendo male naturæ suæ bono: opera vero ejus mala quæ vitia dicuntur, actus sunt, non res; quæ tanquam per se agere dicuntur aliquid, cum ea et per ea totum agat diabolus; vel damnata dicuntur, cum ipse pro his damnatur, pro quibus damnatur et homo, cum per liberum arbitrium his illectus tradit assensum. Et ideo hæc in futuro sæculo jam non erunt, quia in auctore suo diabolo damnabuntur, cum ille scilicet damnatus in gehenna, ut peccent homines, amplius potestatem hæc agere non habebit.

¹ In Mass., fetus.

LIBER SECUNDUS.

refellitur secundum dogma Pelagianorum.

CAPUT PRIMUM. — 1. Item « Peccatum Adæ, » aiunt, « neminem necuit, nisi solum ipsum. » Respondemus: Si peccatum primorum hominum solis obfuit illis, et nemini nostrum; quemadmodum quæ in illos pro peccato lata est, in nos sententia pertransiit, in quos non transiit et culpa? Nisi forte secundum vos injustus Deus, qui expertes eorum delicti, passus est nos eorum poenæ astringi vinculo. Hæc est enim in illis post peccatum divina sententia, postquam scilicet suasor ad prævaricandum maledictus est serpens:

Mulieri autem dixit Deus: Multiplicans multiplicabo mæiores tuos; et gemitum tuum. In tristitia¹ paricafilios, et ad virum tuum conversio tua, et ipse dominabitur tui. Et Adæ dixit: Quoniam audisti vocem mulieris tuæ, et manducasti de ligno, de quo præceperam tibi de hoc solo ne manducares, maledicta terra in operibus tuis, in mæoribus manducabis ex illa omnibus diebus

¹ Editi, in tristitia. MSS., in tristitiis; juxta græcæm LXX.

vitæ suæ : spinas et tribulos germinabit tibi ; et edes fructum agri : in sudore vultus tui edes panem tuum, donec revertaris in terram de qua sumptus es ; quia terra es, et in terram ibis (Gen. iii, 16-19). Hac nos penarum sententia colligatos, ipsa sibi humana natura totum per orbem terrarum diffusa testimonium perhibet, dum se paternis cruciatibus sanctæ legis testimonio pervidet laborare. Quod qua iustitia, si hæredes peccati parentum non sumus, patiamur? Si vobis solis æquitas suppeditat naturalis, qua iustiora sint iudicia vestra quam Dei, inter nos et Deum residentes in superbiae solio iudicate. Nullum enim hominem tam amatorem vel defensorem sui erroris, ad Dei iudicia reprehendenda, vel etiam refellenda diabolum potuit invenire, nisi Pelagium et Coelestium novæ legis iura tradentes. Adam igitur factus est absque peccato natura : cum vero peccavit homo, natura peccavit, et facta est natura jam peccatrix, id est, vitium habens peccati, non ipsa effecta vitium vel peccatum. Post peccatum ergo homo peccator dictus est, non homo peccatum. Peccator enim a peccando, non homo a peccando dicitur¹. Et ideo peccator homo genuit hominem, sine dubio peccatorem : quia de natura, ut dixi, peccato vitiosa, non nisi natura nascitur vitiosa, id est peccatrix, secundum quod ait apostolus Paulus, *Qualis terrenus, tales et terreni (I Cor. xv, 48)*. Et hoc quomodo, nisi per seminis sparsionem?

CAPUT II. — 2. Sed ais mihi e diverso veniens : « Ergo semen peccatum est? » Jam superius dixi, quia cum peccavit homo, natura peccavit, cuius sunt seminaria. Et semen ergo vitiatum est, non vitium ; sicut scriptum est, *Semen enim maledictum erat ab initio (Sap. xii, 11)*. Maledictum videlicet post peccatum : quia, *Maledicta, inquit, terra in operibus tuis*. Sed vitium non potest trahi protoplasti, neque esse homo, nisi seminis effusione². Quod confirmat Apostolus dicens : *Per unum hominem intravit peccatum in mundum, et per peccatum mors ; et ita in omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccaverunt (Rom. v, 12)*. Solus autem Dominus Jesus Christus absque semine ex virgine factus est homo, et ex pers delicti natus est Deus et homo. Audis itaque per unum hominem peccatum intrasse in mundum, et per peccatum mortem ; et ita in omnes homines pertransiisse, in quo omnes peccaverunt : et audes dicere, hæretice, « Adæ peccatum nulli nisi soli nocuit ipsi? » Et vere tunc soli nocuit, cum solus esset ipse, et Eva mulier ejus. Sed in illis unis omnes eramus, quia natura humani generis erant, sicut nunc in nobis omnibus illi uni sunt, quia natura eorum sumus.

CAPUT III. — 3. Sed respondentes dicitis, ut dicere consuevistis : « Apostolus si voluisset intelligi, quia per seminum conceptionem dicebat peccatum in omnes homines pertransiisse, non per unum hominem dixisset, sed, Per duos homines, quia sine femina de solo masculo homo nasci non potest. » Si cordis oculis non amisistis, attendite dictum esse, *Jam non sunt duo, sed una caro (Matth. xix, 6)* ; et iterum, *Erunt duo in carne una (Gen. ii, 24)*. Nam ideo, per unum hominem, dixit Apostolus, quia cum in viro suo mulier una sit caro, in semine progenies impuntur. Audite adhuc et alium sapientissimum dicentem ad vestram confusionem : *Ex muliere initium factum est peccati, et per illam omnes morimur (Eccli. xxv, 33)*. Ecce, hæretice, factum est tibi satis, per duos homines in humanum genus peccatum vel mortem pertransiisse.

CAPUT IV. — 4. Sed quid adhuc dicturus sis, sicut soletis dicere, novi. « Peccatum, » inquis, « per unum hominem in mundum intrasse, Apostolus non seminis propagatione, sed morum imitatione dixit. » Respondeo : Si peccatum morum imitatione constat ;

quem imitatus est diabolus, ut delinqueret, dicite, qui primus invenitur peccator esse? Quid si de Adam interrogavero, respondebitis forsitan, quod sit diabolus imitatus. Esto, Adam ut peccaret, diabolum fuisse imitatum : dicite mihi, diabolus quem imitatus fuerit ; quia peccatum morum imitatione constare defenditis. Sed quid immoror, sciens nihil vos responsuros? Quem enim dicturi estis imitatum fuisse, cum auctor sui lapsus ipse sit? Adam certe peccasse, nihil aliud legitur in libro Geneseos, nisi quod inobediens extitit divinum servare præceptum. Cain ergo primogenitus filius ejus quem sit imitatus, dum fratrem occidit (Gen. iv, 8), homicidium facere, ut ostendatis interrogo. Quatuor enim fuisse tunc homines legitur, Adam scilicet et Evam, ipsum Cain, et Abel fratrem ejus, et ex his neminem fecisse primo homicidium invenimus, nisi, ut dixi, Cain. Dic ergo, hæretice, unde hoc didicerit, quemve fuerit imitatus, si morum ex altero in alterum transire constat imitatione peccatum, et non conceptione contractum. Omne enim quod imitandum est, aut videtur oculis, aut certa relatione concipitur. An excusabis homicidium non esse peccatum? Et quid nequius? Dic jam, dic toties interroganti mihi, Cain quem viderit, a quo narratum audierit homicidium perpetratum. Sed constrictus vinculo veritatis, nec janam propositionis tuæ patentem inveniens exorandi, ad janam sermonis apostoli Pauli repedabis, ut iter rectum, si velis, possis incedere, atque mihi interroganti dicere veritatem. Vera non morum imitatione, sed seminis sparsione constat per unum hominem peccatum intrasse in mundum, et per peccatum mortem ; et ita in omnes homines pertransiisse, in quo omnes peccaverunt. Ex peccatore ergo Adam, genitore suo, Cain primus peccatum in utero matris contraxit, et tertius homo natus est peccator ex utero ejus. Mens interna patri peccato erat jam captiva diabolo³, inde imbutus est zelum, inde invidiam habuit et livorem : inde non morum imitatione homicidium, sed voluntate præcipitatus admisit. Qui enim unum peccatum, id est diabolus, prævaricantibus primis infixit hominibus, ipse per hoc quod omnes (absque solo, ut supra dictum est, Christo) nascendo traxerunt, illicet etiam cætera, dum ei per liberum arbitrium consentitur, committit peccata. Peccatum ergo protoplasti omnes trahimus, non morum imitatione, sed seminis⁴ conceptione : sicut scriptum est, *Eccæ enim in iniquitatibus conceptus sum, et in delictis peperit me mater mea (Psal. l, 7)*. Constant etiam et imitatione morum peccata, imitando scilicet malos : sed ut quis imitetur malos, naturæ est vitium depravate, qua factus est⁵ malus et malitiosus, non natura a Deo conditus malus. Ob hoc enim et natura filii iræ, ab Apostolo jam baptizati fuisse dicitur. Omnis enim carnaliter nascens, natura filii iræ recte dicitur (Ephes. ii, 3), quia natura est protoplasti⁶, quæ prior in illo propter delictum iram iudicis Dei justè⁷ suscepit. Si enim delictum ejus, per quod, ut dixi, ad iram Dominum provocavit, non traheremus ; nunquam natura filii iræ diceremur. Et ideo peccatum ejus non solum ipsum, sed omne nocuit genus humanum, cum ejus damnatione⁸ simul et culpam suscepimus. Ejus enim nos vulneratos esse delicto, Vas probat electionis, cum dicit, *Non enim est distinctio ; omnes enim peccaverunt, et egent gloria Dei (Rom. iii, 22)*. Dicendo, omnes, nullum excepit, quinimo totum declaravit genus humanum. Peccaverunt enim omnes, cum ex uno peccatore omnes nascuntur peccatores. Propter quod iterum idem dicit apostolus : *Nam iudicium ex uno in condemnationem (Id. v, 16)*. Ex quo

¹ Editi, *captivata a diabolo*. At Mss., *captiva diabolo*. Idem loquendi modus in libro 3, n. 2, *diabolo captivus* ; et n. 6, *delicto captivus*.

² In Mss., *seminem*.

³ Veteres codices, *natus est*.

⁴ Idem codices, hoc loco, *protoplasti*.

⁵ In Mss., *Dei justii*.

⁶ Remigianus Ms., *damnationem*.

¹ An. et Mss., *non a non peccando dicitur*.

² Sic veteres quidam Mss. Editi vero, *neque esse homini sine seminis effusione*.

uno, nisi ex Adam, vel ejus uno peccato? In qua condemnatione, nisi in culpa ejus, quo ille est condemnatus? Quid est autem, *et egent gloria Dei*, nisi gratia Dei Patris¹, per Jesum Christum qui est in gloria Dei Patris? Et quid est, *egent*? id est, nemo idoneus per se, quod carnaliter nascitur vel operibus meritorum vitam recipit perditam, nisi per Dominum nostrum

¹ Hoc loco vox, *Patris*, abest a quibusdam manuscriptis.

Jesum Christum spiritualiter renascatur, qui venit Patris, et sua, sanctique Spiritus indebita misericordia, salvare et quærere quod perierat (*Luc. xiv, 10*)? Quid enim perierat? Numquid animalia irrationalia? aut numquid de bobus cura est Deo (*I Cor. ix, 9*)? Utique humanum genus per peccatum, propter quod se sponte immaculatus morti tradens atque resurgens, gratiæ gratuita largitate a peccato vel morte redemit.

LIBER TERTIUS.

Adversus tertium dogma Pelagianorum.

CAPUT PRIMUM. — 1. Iterum «*Posse*» dicunt «*hominem per liberum arbitrium tanquam per se sibi sufficientem implere quod velit, vel etiam meritis operum a Deo gratiam unicuique dari.*» Respondemus: Neminem posse per se sibi, id est, per liberum arbitrium sufficere implere quod velit, recte dicimus, nisi protoplastum solum potuisse, cum voluntas liberi arbitrii fuisset sana eidem ante culpam. Lex enim eidem in paradiso constituto non poneretur servanda, nisi liber esset tam velle eandem quam nolle servare, sicut scriptum est: *Et locutus est Dominus Adæ, dicens: De omni ligno quod est in paradiso edetis; de ligno autem scientiæ boni et mali non edetis* (*Gen. ii, 16, 17*), et cætera. Dicendo ergo Dominus, *De omni ligno quod est in paradiso edetis*, taliter velle permisit. Et vetando, *De ligno autem scientiæ boni et mali non edetis*, hujusmodi nolle præmonuit. Sed cum et velle et nolle præmonuit, docuit¹, cui ad utrumque posse liberum donarat arbitrium: quo male utens incautus, dum sponte serpenti præbet suadenti consensum, Domini præterire² præceptum, amisso possibilitatis bono, solum arbitrium³ ad velle potius est vulneratum. Hoc ergo vulnere cuncti libero claudicamus arbitrio, nec implere nobis naturaliter sufficit posse bonum: quia jam, ut superius disputavi, de natura vitata peccato, id est, de protoplastis hominibus, quorum sumus et ipsi natura, in quibus est vitata libertas, homo voluntatis sanæ, perfecto videlicet libertatis arbitrio quo sibi sufficiat, non potest exoriri.

CAPUT II. — 2. Nam ut calcatus liberum arbitrium⁴ cum possibilitatis bono, quo valeret implere quod voluisset, Adam factum intelligas, audi quid dicat Scriptura sancta in libro Ecclesiastico. *Deus*, inquit, *ab initio fecit hominem, et reliquit illum in manu consilii sui: adjecit mandata et præcepta; si volueris mandata servare, conservabunt te, et fidem facere beneplacitum in perpetuum. Apposuit tibi ignem et aquam; ad quod volueris, porrige manum tuam. Ante hominem est vita et mors, bonum et malum, et quod volueris, dabitur illi* (*Ecclesi. xv, 14-18*). Quid est autem, *Et reliquit illum in manu consilii sui*; nisi, Dimisit eum in possibilitate liberi arbitrii sui? In manu enim possibilitas intelligitur. Ipsa est prima gratia, qua primus homo stare potuisset, si servare mandata Domini voluisset. Hac ergo per inobedientiam desolatus homo, judicio justo factus est serpenti, id est, diabolo, cui maluit obedire quam Deo, captivus. Et ideo scriptum est, *A quo enim quis superatus est, huic et servus adductus est* (*II Petr. n, 19*): et iterum, *Omnis qui facit peccatum, servus est peccati* (*Joan. viii, 34*). Quod confirmat apostolus Paulus jam baptizatis dicens, *Cum essetis servi peccati, liberi fuistis justitiæ* (*Rom. vi, 20*); videlicet alieni eratis a justitia. Per se

ergo homo lapsam facere potuit, quia voluit: sed non sicut per se lapsus est, continuo a lapsu per se, id est, per propriam voluntatem consurgere valuit, nisi manu Domini misericordissima, quando ejus placuit pietati, fuisset erectus. Propter quod scriptum est: *Allevat Dominus omnes qui corruunt, et erigit omnes elisos* (*Psal. cxlv, 14*). Quod si homo propria⁵ voluntatis virtute, et non per Dominum, sufficit elisus assurgere, quo in paradysum, de quo inobediens pulsus est, Deo reconciliandus redeat: ergo Christus gratis mortuus est (*Galat. ii, 21*). Et ut quid ad sanos medicus venire voluit, vel cur se ad salvandum atque quærendum quod perierat, venisse dixit; qui secundum dogma vestrum, nihil perditum, quod salvaret invenit?

CAPUT III. — 3. Te igitur, sancto Paulo apostolo, vas electionis, magister Gentium, quæso, cur Christus in mundum venerit, dicas: ut sciamus quid hæreticis, qui adventum ejus nihil profuisse humano generi, quod per se sibi sufficere prædicant, respondere debeamus. *Fidelis sermo*, inquit, *et omni acceptione dignus, quia Jesus Christus venit in hunc mundum peccatores salvos facere, quorum primus ego sum* (*I Tim. i, 15*). Audis, hæretice Pelagiane, pelago perditionis demerse, sive Cœlestiano, cœlesti judicio periture, Vas electionis veritatis tuba⁶ canentem? Christus Jesus venit in hunc mundum peccatores salvos facere, quorum se primus esse dicit: et conaris astruere, cum prædicas hominem naturaliter posse quod velit, Christum nullum in eo vulnus quod curaret, nullam infirmitatem invenisse, quam gratiæ suæ gratuita medicamento sanaret. In tantum casis in stultitiæ profundum demersi, ut non intelligatis Christum Dominum ad nostram reparationem, reformationem, redemptionem, reconciliationem, formam servi suscipere voluisse? Quid enim opus erat Deo, si status integer naturæ maneret humanæ, carnem suscipere nostram, contumelias sustinere, et per crucem a Judæis perpeti mortem? Quæ utique omnia pro nostra salute dignatus est sustinere, Dominus bonus et misericors pro servis malis et impiis, liber pro captivis, justus pro injustis, vita pro mortuis, spes pro desperatis, reconciliatio pro offendentibus: sicut dicit Joannes apostolus de eo, *Ipsæ est propitiatio pro peccatis nostris; non pro nostris autem tantum, sed etiam pro totius mundi* (*I Joan. ii, 2*). Item apostolus Petrus: *Qui peccata*, inquit, *nostra ipse pertulit in corpore suo super lignum, ut peccatis mortui justitiam viveremus, cujus livore sanati esitis: eratis enim sicut oves errantes* (*I Petr. ii, 24, 25*). Item ipse in eadem Epistola: *Quia et Christus semel pro peccatis nostris mortuus est, justus pro injustis, ut nos offerret Deo mortificatus carne, rivificatos autem spiritu* (*Id. iii, 18*). Audis electos et idoneos testes spiritus Dei loquentes, Christum propitiacionem pro peccatis mundi venisse, peccata nostra propterea pertulisse in corpore suo super lignum, ut justitiæ viveremus, ejus livore nos esse sanatos, qui

¹ Am. et Mas., sed cum et velle et nolle prædocuit, cui, etc.

² Sic Mas. Editi vero, præteritit.

³ Aliquot Mas. omittunt, arbitrium.

⁴ In Mas., libere arbitrio.

⁵ Sic Mas. At editi, propria.

⁶ Aliquot Mas., tubam.

eramus sicut oves errantes; audis semel pro peccatis nostris mortuum justum pro injustis, ut nos offerret Deo, id est, peccato exsules revocaret ad Deum: et in tenebris conscientiae tæx tractans eructas nebulas, quibus lumen verum tetrare¹ conaris, et dicis posse hominem per liberum arbitrium, tanquam per se sit idoneus, implere quod velit? Idem ipsum est enim et illud quod flagitatis voce superba: « Si volo, sanctus sum; si volo, pecco; si volo², non pecco. » Nihil videlicet aliud astruitis ista dicendo, nisi, ut superius jam dictum est, Christus veniens nihil nobis præstitit, nihil salutis, nihil adjutorii contulit, mors ejus nihil profuit nobis, salus nostra naturalis est nobis. Talia prædicantibus fides catholica dicit anathema³: credit enim quod salus hominis ex Deo sit Christus⁴, cujus vulnere liberum nostrum curatur et reformatur arbitrium vulneratum, qui aversos a se gratuita gratia sua convertit ad se, et ut Deo placeant operibus bonis, operatur in eis et velle et posse: quorum cursum in hac vita propter futuram veram vitam, misericordia præveniendi et subsequendo perficit ipse. Igitur liberum arbitrium hominibus esse, certa fide credimus, et prædicamus indubitanter.

CAPUT IV. — 4. Sed cur liberum dicatur arbitrium, est paululum disserendum. Arbitrium scilicet ab arbitrando rationali consideratione, vel discernendo quid elingat, quidve recuset, puto quod nomen accepit: ideo⁵ liberum dictum, quod in sua sit positum potestate, habens agendi quod velit possibilitatem, quod est vitalis et rationalis animæ motus. Sed hujusmodi, ut ante jam dixi, fuit in homine protoplasto, cum ante peccatum maneret illæsus. Non enim per aliud contraxit offensam, nisi per id quo⁶ potuit, ne delinqueret, resistere suadenti. Per velle ergo malum recte perdidit posse bonum, qui per posse bonum potuit vincere velle malum. Quem juste Deus jam delicto captivum voluntati depravatae dimisit, ut hæc eidem esset pœna in non faciendo quod velit, qui semper si Deo fuisset obediens, sufficere potuisset ad omne bonum quod voluisset. Malum utique velle non ex naturæ suæ conditione bona habuit, tanquam ex congenito malo, ut Manichæus credit; sed ex accidenti desiderio pravo concepit, videlicet cum, ut jam superius dixi, ad manducandum vitium lignum, quod nolle debuit, assensum serpenti, id est diabolo, præbuit: quod tanquam a radice vitata omnis ex illo orta humana propago contraxit, absque solo Christo, qui adventu Spiritus sancti, non humano semine, ex carne virginis factus est caro. Per peccatum ergo, liberum arbitrium hominis possibilitatis bonum perdidit, non nomen et rationem.

5. Est, fatemur, liberum arbitrium omnibus hominibus, habens quidem judicium rationis, non per quod sit idoneus quæ ad Deum pertinent, sine Deo aut inchoare aut certe peragere: sed tantum in operibus vitæ præsentis, tam bonis, quam etiam malis. Bonis dico, quæ de bono naturæ oriuntur, id est, velle laborare in agro, velle manducare et bibere, velle habere amicum, velle habere indumenta, velle fabricare domum, uxorem velle ducere, pecora nutrire, aptem discere diversarum rerum bonarum, velle quidquid bonum ad præsentem pertinet vitam: quæ omnia non sine gubernaculo divino subsistunt, imo ex ipso et per ipsum sunt, vel esse cœperunt. Malis vero dico, ut est, velle idolum colere, velle homicidium, velle adulterium facere, res alienas velle diripere, Deum viventem in sæcula blasphemare, velle turpiter vivere, velle maleficia discere, velle inebriari et luxuriose vivere, velle quidquid non licet vel non expedit operari. Sed ista non pertinent ad substantiam vitæ præsentis, quia non sunt a Deo; imo male desiderata maculant vitam quæ est a Deo. Ista sunt zizania ani-

mæ carnisque, quæ inimicis homo, id est diabolus, dormitante Adam, Dei videlicet præceptum non conservante, in libero seminavit arbitrio (*Math. xiii, 25*), in quibus proclivior et paratior est quam in prosperis vulnerata et depravata voluntas. Ista sunt diaboli opera, quæ Christus Dei Patris Verbum, quod est gladius bis acutus, in hunc mundum veniens, ex virgine natus, de credentium libero arbitrio gratuita sua gratia amputat, idoneam in eisdem ad credendum⁷ præparans voluntatem, per quam possint tam Dei Patris quam suam sanctique Spiritus justam⁸ peragere voluntatem.

6. Nam ea esse opera diaboli et per Christum tolli, dilectus Christi Joannes probat apostolus in Epistola sua dicens: *Qui facit peccatum, ex diabolo est; quoniam ab initio diabolus peccat. In hoc apparuit Filius Dei, ut dissolvat opera diaboli* (*1 Joan. iii, 8*). Item apostolus Petrus in Actibus Apostolorum inter cætera de Christo ait: *Qui pertransiit benefaciendo et sanando omnes oppressos a diabolo, quoniam Deus erat in illo* (*Act. x, 38*). Item apostolus Paulus ad Hebræos: *Qui cum sit, inquit, splendor gloriæ et figura substantiæ ejus, portansque omnia verbo virtutis suæ, purgationem peccatorum faciens, sedet ad dexteram Patris* (*Hebr. i, 3*). Item in eadem Epistola: *Si enim sanguis hircorum et taurorum, et cinis vitulæ aspersus, inquinatos sanctificat ad emundationem carnis; quanto magis sanguis Christi, qui per Spiritum sanctum semetipsum obtulit immaculatum Deo, emundavit conscientiam nostram ab operibus mortuis ad serviendum Deo viventi* (*Id. ix, 13, 14*)? Perge adhuc, hæretice, et tantis doctoribus veritatis resists, dic liberum arbitrium sic ex Adam susceptum, ut medicina Christi non indigens, per se sibi sufficiat implere quod velit. Audis, Dei Filium sic apparuisse, ut opera dissolveret diaboli; audis, eum ideo pertransisse, ut benefaciendo sanaret omnes oppressos a diabolo; audis, verbo virtutis suæ purgationem peccatorum fecisse; audis, sanguine suo, offerendo se immaculatum⁹ Deo, mundasse conscientiam nostram ab operibus mortuis ad serviendum Deo viventi: et gratiæ ejus ingratus existens, sanum te naturaliter putas liberum arbitrium possidere? Si sanus est homo, ut Adam a Deo primum fuerat institutus, et, ut ais, nullum vitium postea ex illo delinquente contraxit exortus; interrogo, de quo Dei Filius apparet opera dissolvit diaboli? quem pertranseundo et benefaciendo sanavit oppressum a diabolo? in quo purgationem peccatorum fecit? cujus emundavit conscientiam ab operibus mortuis ad serviendum Deo viventi? Nisi forte falsa hæc Apostolus, qui sunt in Ecclesia catholica clarissima lumina, prædicasse dicatis, experimentum videlicet quærentes ejus, qui in eis¹⁰ locutus est Christi (*II Cor. xiii, 3*). Quid enim orbat lumine veritatis non dicere præsumatis, qui nec legi Dei, nec Prophetis, vel Evangelio Christi, ejusque Apostolis Spiritu Dei canentibus credere vultis, peccato primi hominis humanum genus mortale factum, cæterisque libero arbitrio depravato obnoxium subjacere peccatis, Dei quoque Filium ad hoc salvandum¹¹, reparandum, atque vivificandum venisse in similitudine carnis peccati, sustinuisse mori, resurrexisse a mortuis?

CAPUT V. — 7. Igitur cum de libero arbitrio agimus, non de parte hominis agimus, sed de toto: quia cum peccavit homo primus, non in parte aliqua, sed tota, qua conditus est, natura deliquit. Numquid enim interdum cum tantum animam nominamus, corpus aut spiritum separamus ab anima? Aut cum spiritu dicimus, animam separamus et corpus ab spiritu? vel cum corpus appellamus, sejungimus spiritum animamque a corpore? Vitiat ergo libero

¹ Editti, *detrahere*. At Mss., *tetrare*.

² Sic Mss. Editti, *si volo*.

³ In solis editis, *Christo*.

⁴ An. Er. et Mss., *vel idco*.

⁵ An. et Mss., *per id quod*. Ebrulphensis codex, *per quod*.

⁶ Plerique Mss., *crescendum*.

⁷ Mss., *unitam*.

⁸ Er. et Lov., *se immaculatam hostiam*.

⁹ Nonnulli Mss., *quærentes eorum quæ in eis*. Et quidam codex, *quærentes que in eis*.

¹⁰ Quidam Mss., *sanandum*.

arbitrio, totus homo est vitiatu, per quod absque adjutorio gratiæ, Deo quod placeat, nec valet incipere, nec perficere sufficit. Prævenitur autem medicina, id est, Christi gratia, ut sanetur, et reparetur in eodem vitata atque præparetur voluntas, quæ semper indigens in adjutorium¹ illuminante gratia Salvatoris possit tam Deum cognoscere, quam secundum ejus vivere voluntatem. Cum enim dicit per prophetam Dominus, *Et dabo in vos cor novum et spiritum novum* (Ezech. xxxvi, 26) : quid aliud significat, nisi voluntates hominum lapsas prævaricatione veteris hominis, per Christum novum hominem reparari, et præparari ad Dei voluntatem, sicut scriptum est, *Præparatur voluntas a Domino* (Prov. viii, sec. LXX) ? Iterum apostolus Paulus, *Deus est, inquit, qui operatur in vobis et velle et perficere, pro bona voluntate* (Philipp. ii, 13) : ea utique, quæ est in eis, ut dixi, a Domino tam reparata² quam præparata, ut esset bona ; in qua se jam fidelis homo cognoscens illuminatum, ut ad Dei semper sit paratior voluntatem, secutus clamatur³ ad eum dicens, *Cor mundum crea in me, Deus, et spiritum rectum innova in visceribus meis* (Psal. l, 12) : et, *Revela oculos meos, et considerabo mirabilia de lege tua* (Psal. cxviii, 18) : et, *Notam fac mihi, Domine, viam in qua ambulem* : et, *Domine, ad te fugi* ; *doce me facere voluntatem tuam, quia tu es Deus meus* (Psal. cxlii, 8-10) . Quod si vox ista jam credentis non est, quomodo invocabunt in quem non crediderunt (Rom. x, 14) ? Non ergo homo voluntate sua adhuc in vitio liberi arbitrii elaudicante, prævenit Deum ut cognoscat, et quærat eum⁴, tanquam gratiam pro meritis accepturum ; sed præcedit, ut jam dixi, misericordissima gratia sua Deus hominis ignorantis et necdum se quærentis voluntatem liberi arbitrii, ut eum se scire et quærare faciat, sicut dicit Joannes apostolus in Epistola sua, *Scimus quoniam Filius Dei venit, et dedit nobis sensum, ut cognoscamus verum Deum, et simus in vero Filio ejus. Hic est verus Deus et vita æterna* (I Joan. v, 20) . Et David in Psalmis, *Deus meus, misericordia ejus præveniet me* (Psal. lviij, 11) : et, *Deus, tu convertens vivificabis nos* (Psal. lxxxiv, 7) . Et Dominus in Evangelio discipulis suis : *Non vos me elegistis, sed ego vos elegi* (Joan. xv, 16) . Item Joannes apostolus : *In hoc, inquit, apparuit charitas Dei in nobis, quoniam Filium suum unigenitum misit Deus in mundum, ut vivamus per eum. In hoc est charitas, non quasi nos dilexerimus Deum, sed quoniam prior ipse dilexit nos, et misit Filium suum propitiationem pro peccatis nostris* (I Joan. iv, 9, 10) .

CAPUT VI. — 8. Nullum autem hominis esse meritum in accipiendâ gratiâ ad salutem⁵, Paulus apostolus docet scribens ad Ephesios : *Deus autem, ait, qui dives est in misericordia, propter nimiam charitatem suam qua dilexit nos, et cum essemus mortui peccatis, convulsificavit nos Christo, cujus gratia esitis salvati. Propter nimiam, ait, charitatem suam qua dilexit nos, non propter nostram, quasi priores dilexerimus eum, cum essemus mortui peccatis. Item post pusillum in eadem Epistola : Gratia enim estis salvati per fidem, et hoc non ex vobis ; Dei⁶ donum est ; non ex operibus, ut ne quis gloriatur* (Ephes. ii, 4, 5, 8, 9) . Item ad Timotheum : *Noli itaque erubescere testimonium Domini nostri, neque me vinculum ejus ; sed collabora Evangelio secundum virtutem Dei, qui nos liberavit et vocavit vocatione sancta, non secundum opera nostra, sed secundum propitium suum et gratiam, quæ data est nobis in Christo Jesu ante tempora sæcularia* (II Tim. i, 8) .

¹ Sic Mss. At editi, *indigens adjutorio*.

² Aliquot Mss., *tam creata*.

³ Nonnulli Mss., *ut ad Dei proficere possit voluntatem semper, securus clamet*.

⁴ Quidam Mss., *ut desideret eum*. Antiquiores codices, *ut quærat gratiam tempus me, ut accepturus*.

⁵ Mss., *in accipiendam gratiam* ; et nonnulli omittunt, *ad salu e n*.

⁶ Editi, *Dei enim*. Abest, enim, a manuscriptis et a Græco.

Audis, *ante tempora sæcularia* quando in Dei erat homo præscientia ; et non. In sæculo, quia nondum erat sæculum ; et præponis dono ejus opera voluntaria, cæcus veritati resistens ? Quærens enim tuam justitiam statuere, justitiæ Dei subjectus esse non potes (Rom. x, 3) . Item ad Titum : *Cum autem benignitas, inquit, et humanitas apparuit Salvatoris nostri Dei, non ex operibus justitiæ quæ fecimus nos, sed secundum suam misericordiam salvos nos fecit, per lavacrum regenerationis et renovationis Spiritus sancti, quem effudit in nos abunde per Jesum Christum* (Tit. iii, 4-6) . Quid ad hæc adhuc, hæretice, respondebis ? quid, inimice gratiæ, adhuc contra gratiam tanto magistro Gentium teste, quod nullis hominum meritis detur, excogitabis opponere ? rogo, quid conamini resistere vera prædicanti, tam excellenti doctori, qui non de se in se, sed ex Deo coram Deo in Christo Evangelium prædicans loquitur, id est, in simplicitate et sinceritate Dei, et non in sapientia carnali ? Nam quod vera annuntiet, audite eum attestantem, et nolite esse increduli, sed fideles. *Deus, ait, et Pater Domini nostri Jesu Christi scit, qui est benedictus in sæcula, quod non mentior* (II Cor. xi, 31) : et iterum, *Veritatem dico in Christo, non mentior, testimonium mihi perhibente conscientia mea in Spiritu sancto* (Rom. ix, 1) : iteinque, *Veritatem dico in Christo, non mentior, doctor Gentium in fide et veritate* (I Tim. ii, 7) . Auditis, *non mentior* : et tanquam mentientem redarguitis, cum ex vestro dogmate perverso, quod ille non ita esse prædicat, meritis hominum gratiam dari annuntiat. Imo videte quia non tantum Paulum, sed et Christum in eo loquentem redarguitis.

CAPUT VII. — 9. Sed respondes mihi, inquiens : Si non unusquisque pro sua voluntate, qua nos dicimus eum inquisisse Deum, accipit gratiam, sed prævenit voluntatem ejus sua gratia, quo in eum credere possit ; cur non hoc ergo in omnibus operatur ? An personarum acceptor est Deus ? Si gratiæ illuminationis sensus tuus, hæretice, tenebris insipientiæ esset extutus⁷, crederes tantum testimoniis divinis quæ ante jam dixi, vel quæ non dixi, et in sanctis Scripturis reperiuntur innumerabilia, Deum nullis meritis hominum gratiam suam dare, per quam se eis ostendat ad credendum et serviendum sibi : et non quæreret, imo non discuteret, Deus quare⁸ id non in omnibus operetur, quia bene et juste semper omnia quæcumque vult operatur, et voluntati ejus nemo resistit : propter quod omnia quæcumque voluit fecit (Psal. cxiii, 3) . Ideo cur hoc illi operetur, illi non operetur, metuentem me et trementem judicium ejus in-crutabilia et incomprehensibilia⁹, nolo interrogos : quia quod lego, credo et veneror, non autem discuto. Quis est enim homo qui respondeat Deo ? Numquid dicit figmentum¹⁰ et qui se finxit, Quare me sic fecisti ? Habet enim potestatem figulus lutu, ex eadem massa aliud vas quidem facere in honorem, aliud in contumeliam (Rom. ix, 20, 21) . Sed interroga eum qui dixit, *Nemo venit ad me, nisi Pater qui misit me, attraxerit eum* (Joan. vi, 44) : et, *Non omnes capiunt verbum, nisi quibus datum est* (Matth. xix, 11) : et, *Vobis datum est nosse mysterium regni cælorum, cæteris autem non est datum* (Id. xiii, 11) : et, *Nemo novit Filium, nisi Pater ; neque Patrem quis novit, nisi Filius, et cui voluerit Filius revelare* (Id. xi, 27) : et, *Sicut Pater suscitavit mortuos et vivificavit, ita et Filius suscitavit mortuos et vivificavit quos vult* (Joan. v, 21) : et, *Quia Spiritus ubi vult spirat ; et, Quia non potest homo a se facere quidquam, nisi datum illi fuerit desuper* (Id. iii, 8, 27) . Item interroga eum qui dixit, *Vobis datum est pro Christo, non solum ut in eum credatis, sed ut etiam pro illo patiamini* (Philipp. i, 29) : et, *Non volentis, neque currentis, sed miserentis est Dei ; et cui vult miseretur, et quem vult indurat* (Rom. ix, 16, 18) . Et quia Spiritus

⁷ Am. Er. et nonnulli Mss., *detectus*.

⁸ In Mss., *non discuteret eum, quare*.

⁹ Nonnulli Mss., *et irreprehensibilia* ; et paulo post, *credo et vereor, non autem discuto*.

tas sanctas dona charismatum suorum dividit singulis prout vult (1 Cor. xii, 11), non prout volunt. Et quibus voluerit, non qui voluerunt, notas fecit Deus divitias glorie sacramenti sui (Coloss. i, 27). Ista sunt universæ viæ Domini investigabiles, misericordia et veritas (Psal. xxiv, 10) : quas si scire queris, Paulum interroga, et respondebit tibi dicens, *Altum sapere noli, sed time* ; quia *quis cognovit sensum Domini, qui instruat eum ? aut quis consiliarius ejus fuit ? aut quis prior dedit illi, et retribuetur ei ? Quoniam ex ipso, et per ipsum, et in ipso sunt omnia ; ipsi gloria in sæcula* (Rom. xi, 26, 34-36). Interroga etiam David, et dicit tibi : *Quis sapiens, et intelliget hæc* (Psal. cvii, 43) ? aut *quis loquetur potentias Domini, auditas faciet omnes laudes ejus* (Psal. cv, 9) ?

10. Ista igitur cum facit Deus incomprehensibilis et investigabilis atque inenarrabilis, non personarum acceptione facit, nec injuncto iudicio, sed plane Justo, alto, secretoque. Hæc est fides¹ catholica, quam si sequi veis, non eris de iudicis Dei incomprehensibilibus curiosus et contentiosus, sed eris cum catholicis humilis et mansuetus. Non ut dicas Deo, interrogando, *Quæ est voluntas tua ? sed tremendo, Fiat voluntas tua* (Matth. vi, 10) : *quia potestas Dei est, et tibi, Domine, misericordia* (Psal. lxi, 12, 13). Modo enim quia iudicia Dei in operibus ejus ab homine narrari non possunt, ideo injustus est Deus ? Imo justus est et incomprehensibilis iudicio justitiæ suæ, et irreprehensibilis operatione voluntatis suæ. Taceat reprehensibilis, mendax, et injustus homo, ut faciat irreprehensibilis, verax, et justus quæcumque voluerit Deus. Si tantum² attendas peccatum primorum hominum, quo massa humani generis damnari meruit, quia secundum testimonium Pauli apostoli, *Ex uno³ omnes in condemnationem* (Rom. v, 16), poteris agnoscere iudicia Dei esse justissima. Inde est enim malum meritum in hominibus, tam in parvulis quam in majoribus præcedens iudicia Dei, ut justo ejus iudicio puniantur. Quare autem in hoc, ut dixi, malo merito præcedenti, non omnes puniuntur, aut cur inde non omnes salvantur, ego serviens Domino in timore et exultans cum tremore, misericordiam ei et iudicium canto : quia iudicium facit præcedente causa, salutem vero donat misericordia⁴ præveniendò malam causam. Res igitur ejus sumus. Oculis quis, utquid, hæretice, nequam est ? Habet potestatem paterfamilias justus et misericors de re sua facere quod vult : id est, de reo mortis iudicis est quam vult ferre sententiam.

CAPUT VIII. — 11. Audi tamen adhuc calcatus, ut ad propositum superioris disputationis revertamur ; quia homo vulneratus⁵ libero arbitrio per Adæ peccatum, sine gratia Dei, id est, per se solum sanare se non potest, nec sponte ad paradysum reverti, sanctorum numero sociandus ; nec eum gratiam meritis ullis accipere, sed totum sua misericordia Deum peragere. *Homo quidam, ait Dominus in Evangelio, descendebat ab Jerusalem in Jericho, et incidit in latrones, qui etiam despoliaverunt eum, et plagis impositis abierunt, semivivo relicto. Accidit autem ut sacerdos quidam descenderet eadem via, et viso illo, præterivit : similiter et Levita, cum esset secus locum et videret eum, pertransiit. Samaritanus autem quidam iter faciens, venit secus eum, et videns eum, misericordia motus est. Et appropians alligavit vulnera ejus, infundens oleum et vinum ; et imponens illum in jumentum suum, duxit in stabulum, et curam ejus egit. Et altera die protulit duos denarios, et dedit stabulario, et ait : Curam ejus habe, et quodcumque supererogaveris, ego cum rediere reddam tibi* (Luc. x, 30, 35). *Homo iste quidam ipso*

¹ Apud Lov., *quis instruxit eum ?*

² Sic MSS. At editi, *alioque secreto* : quia hæc est fides, etc.

³ In MSS., *et tamen*.

⁴ Am. Ex. et MSS., *ex quo uno*.

⁵ Sic MSS. Editi vero, *donat ac misericordiam*.

⁶ Apud Lov., *vulnerat*.

est humanum genus, *descendens ab Jerusalem in Jericho*, id est, de paradiso ad hunc mundum. Jerusalem enim hebraice dicitur, latine autem Visio pacis interpretatur. Recte ergo in visione pacis paradysum dicimus. Ante enim quam peccaret homo, in visione pacis erat, hoc est, in paradiso, ubi quidquid videbat, pax erat et lætitia. *Inde descendens*, id est, humiliatus et miser factus per peccatum, *in Jericho*, in mundum videlicet : Jericho enim in qua mundus ponitur, Luna interpretatur ; quia sicut luna oritur et occidit, ita et mundus, cum in eo orta occidit, et iterum oriuntur. *Incidit in latrones*, in diabolum et angelos ejus : per inobedientiam enim, ut sæpe dictum est, primi hominis, diabolus humanum genus despoliavit et vulneravit, morum scilicet ornamentis et bono possibilitatis liberi arbitrii perditio. In illo enim peccante plagam fecit, in nos vero plagas, cum per unum illius peccatum, quod nascentes trahimus, superaddimus multa peccata. Quid est autem, *Relicto eo semivivo abiit* ? Recte dictus est semivivus : habebat enim vitalem motum, id est, liberum arbitrium vulneratum, quod ei solum ad æternam vitam, quam perdiderat, redire non sufficiebat ; ideo et semivivus dicitur. Jacebat ergo humanum genus vulneratum in mundo. Sed cur jacebat, dicite, si per se surgere poterat vel sanari, nullius indigens adiutorio ? Sed jacebat vulneratus, quia vires ei proprias ad surgendum, quo sanandum se, medicum, id est Deum, requireret, non sufficiebant. *Descendens sacerdos eadem via, cum videret illum, præterivit. Similiter et Levita cum videret eum, pertransiit*. In his duobus, id est, sacerdote et Levita, duo tempora intelligantur, Legis scilicet et Prophetarum. In sacerdote lex, per quam sacerdotium et sacrificia instituta sunt. In Levita vaticinium Prophetarum, quorum temporibus omne humanum genus sanari non potuit : quia *regnavit mors ab Adam usque ad Moysen, etiam in eos qui non peccaverunt in similitudine prævaricationis Adæ, qui est forma futuri* (Rom. v, 14) : id est, etiam in omnibus sanctis et in parvulis, qui prævaricati non sunt sicut Adam ; et tamen propter peccatum prævaricationis, quod nascentes ex eo traxerunt, tanquam chirographo pterno constricti, stipendium peccati moriendo solverunt. *Stipendium enim peccati, mors* (Id. vi, 25). *Et quia per legem cognitio peccati* (Id. iii, 20), non abolitio. Lex enim jubet ut cognoscat se homo peccatorem esse, quod ignorabat, non peccatum tollit. Ideo et Apostolus : *Nam concupiscentiam, inquit, nesciebam, nisi lex diceret, Non concupisces* (Id. vii, 7). *Lex itaque nihil ad perfectum adduxit* (Hebr. vii, 19) : *quia si ex lege justitia, ergo Christus gratis mortuus est* (Galat. i, 21). *Si enim data esset lex, quæ posset vivificare, vere ex lege esset justitia. Sed conclusit Scriptura omnia sub peccato, ut promissio ex fide Jesu Christi, qui omnia peccata tollit, daretur credentibus* (Id. iii, 21, 22). Plenitudo enim legis et prophetarum Christus, qui venit non solvere legem et prophetas, sed adimplere (Matth. v, 17).

12. Sacerdote ergo et Levita pertranscuntibus, iter faciens Samaritanus venit secus eum. Samaritanus, ipse est salvator Christus : quia Samaritanus Custos interpretatur, cui recte dicimus, *Custodi me, Domine, ut psyllam oculi* ; *sub umbra alarum tuarum protege me* (Psal. xvi, 8). Quid est autem, *venit secus eum* ? Venit in similitudine carnis peccati, non ut ille qui jacebat⁶ in carne peccati, ideo secus eum, quia in similitudine. *Et videns eum, misericordia motus est*. videns eum, quid ? jacentem. Numquid surgentem⁷ et currentem ? Et ideo misericordia motus est : quia in eo, quo curari dignus esset, meritum nullum invenit. *Et appropians alligavit vulnera ejus. Quid est, alligavit vulnera ejus* ? Sicut scriptum est, *Qui non noverat peccatum, pro nobis peccatum fecit* (II Cor. v, 21). De peccato scilicet dannavit peccatum in carne (Rom.

⁶ Sic MSS. At editi, *latebat*

⁷ Aliquot MSS., *volentem*.

vm, 5). *Infundens oleum et vinum*, hoc est chrisma sanctum et sanguinem suum. *Et imposuit illum in iumentum suum*: in adiutorium videlicet gratiæ incarnationis suæ; quia, sicut scriptum est, *Hic peccata nostra portavit, et pro nobis doluit* (Isai. LIII, 4). *Et duxit in stabulum*: scilicet donans ei fidem ad credendum in se, duxit in Ecclesiam suam, quæ omnibus ambulantiibus in via fidei, tanquam stabulum patet ad succedendum. *Et altera die*: quasi tempore alio, post resurrectionem utique et ascensionem suam; *protulit duos denarios*, videlicet Vetus et Novum Testamentum, in quibus unum numisma Dei regis est. *Et dedit stabulario*, Paulo apostolo, qui est vas electionis, cui sollicitudo est omnium Ecclesiarum (II Cor. XI, 28). *Et ait, Curam illius habe*: id est, quæ ad fidem meam pertinent, quomodo eum oporteat ad plenam sanitatem pervenire, doce illum. *Et quodcumque supererogaveris, dum rediero reddam tibi*: si quid ergo super Evangelium, tanquam misericordiam consecutus ut esses fidelis, ad ejus utilitatem sapueris, dum rediero judicaturus mundum, et unicuique redditurus secundum opera sua, reddam tibi. Quid est autem quod super legem et Evangelium plus Paulus erogavit? Illud puto quod ipse ait ad Corinthios, *De virginibus autem præceptum Domini non habeo, consilium autem do tanquam misericordiam consecutus a Domino ut sim fidelis*; vel illud etiam ubi de conjugibus ait, *Nam cæteris ego dico, non Dominus* (I Cor. VII, 25, 42), etc.

15. Ista interim jam a majoribus Ecclesiæ catholice tractoribus dicta vel exposita sunt: sed tunc a nobis limes fidei sanæ defenditur, quando termini quos posuerunt sancti patres, non transferuntur, imo observantur et defenduntur a nobis. Ecce quemadmodum curatur hominem liberum arbitrium vulneratum. A die ergo adventus sui Dominus, quo venit sanare vulneratum jacentem, usque ad diem reditus sui, quo judicaturus est mundum, stabulario curam habere jubet sibi traditi sauciati: significans quod a die qua datur homini a Deo per motum misericordię ejus, non per meritum quod in vulnerato non invenitur, ut sanetur, usque ad diem assumptionis ejus, nisi sub cura gratiæ fuerit, ad perfectum pervenire non posse. Sicut stabularius ejus Paulus docet, scribens ad Philippenses: *Confidens hoc ipsum, quia qui cepit in vobis opus bonum perficere, perficiet usque in diem Christi Jesu* (Philipp. I, 6). Item Petrus apostolus in Epistola sua prima: *Deus autem, inquit, omnis gratiæ, qui vocavit nos in æternam gloriam suam in Christo Jesu, modicum passus ipse perficiet, confirmabit solidabitque; ipsi gloria et imperium in sæcula sæculorum. Amen* (I Petr. V, 10, 11).

CAPUT IX. — 14. Quid etiam aliud ostenditur et in ove illa perditæ ex centum ovis, nisi liberum arbitrium, possibilitatis bono vltio primi hominis perditæ, a justorum errasse consortio, nec per se ad cortem², id est, ad paradysum de quo exivit, fidelium numero resociandum posse reverti, nisi indobita gratia, sua utique voluntate, bonus pastor Christus, qui pro ovis animam suam posuit, de deserto errantem, hoc est, de isto mundo in quo homo divini præcepti desertor exulatus est, et errat libero arbitrio in operibus diaboli, humeris suis superimpositum, in adiutorium scilicet fidei et charitatis suæ, revocaverit (Luc. XV, 4)? Hoc enim, ut dixi, ipse Dominus probat, cum in parabola volens hominem intelligi, ovem dicit errasse, quæ non sponte redierit, sed a pastore requisita ad ovile proprium ejus sit humeris reportata. Vel cum vulneratum a latronibus, non proprio gressu, sed jumento superimpositum ad stabulum dicit esse delatum. Quod magister ille Gentium gratia fidei illuminante videns, de se præsumptibus dicit: *Igitur non volentis, neque currentis,*

sed miserentis est Dei (Rom. IX, 16).

15. Sed ais mihi: Si non volentis, neque currentis est invenire Deum, quomodo scriptum est in Psalmis, *Et ex voluntate mea confitebor illi* (Psal. XXVII, 7): et iterum in Apostolo, cum in figura vasorum de peccatoribus dicit, *Si quis ergo mundaverit se ab istis, erit vas in honorem sanctificatum, et utile Domino ad omne opus bonum semper paratum* (II Tim. II, 21)? Accipe fidei rationem. Alia causa est adhuc non credentis, alia jam credentis. De non credente, id est, adhuc Deum ignorante, ut cognoscat et credat, in quo opera bona nulla sunt, dictum est, *Non volentis neque currentis, sed miserentis est Dei*: quia in vanitate sensus tenebris¹ obscuratum habens intellectum, liberi arbitrii lumen verum quod illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, videre non potest, nisi Deus propter suam misericordiam, qui dixit de tenebris lumen splendescere, illuxerit in corde ejus, ad illuminationem scientiæ claritatis Dei in facie Christi Jesu; ut ablato velamine, id est, nebula peccati de corde ejus, converti possit ad Dominum, qui spiritus est. Cum autem acceperit Spiritum Domini, erit in eo libertas ad Domini capessenda præcepta: quia ubi Spiritus Domini, ibi libertas (II Cor. III, 17). Habet autem thesaurum istum in vase fictili, in corpore videlicet suo terreno; ut sublimitas sit virtutis Dei, et non ex ipso. Ideo non volentis, neque currentis, sed miserentis est Dei. Fit hoc etiam multifarie multisque modis, in his qui jam Deo serviunt, cum gratiæ ejus miseratione subito ad ea perveniunt bona, quæ non voluerunt, neque cucurrerunt.

16. Jam vero credentis, id est, illuminati atque reparati in libero arbitrio per gratiam gratiam Salvaloris vox est, *Et ex voluntate mea confitebor illi*. Sed ut possit eidem constiteri, non in se, sed in Domino gloriatur, cum dicit, *Dominus adiutor meus et protector meus; in ipso speravit cor meum, et adjutus sum, et restituit caro mea*: propterea sequitur, *Et ex voluntate mea confitebor illi* (Psal. XXVII, 7). Sua est utique omnis fidelis² voluntas bona, cum in eo per Christum ut esset bona, de lapsu est reparata. Quapropter quidquid vult bonum, quidquid potest, a Domino est. *Quia sine me, ait Dominus in Evangelio discipulis suis, nihil potestis facere* (Joan. XV, 5). Item in eodem Evangelio, id est, secundum Joannem: *Non potest homo a se facere aliquid, nisi datum illi fuerit desuper* (Id. III, 27). Item apostolus Paulus ad Corinthios: *Fiduciam autem talem, inquit, habemus per Christum ad Deum; non quod sufficientes simus cogitare aliquid a nobis, quasi ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est: qui et idoneos nos fecit ministros Novi Testamenti, non littera, sed spiritu. Littera enim occidit, spiritus autem vivificat* (II Cor. III, 4-6).

17. Ita ergo et illud est quod dicit Apostolus: *Si quis ergo mundaverit se ab istis, erit vas in honorem sanctificatum, et utile Domino ad omne bonum opus paratum* (II Tim. II, 21). Cum enim deliquerit jam redemptus per gratiam Baptismi propria voluntate, et in peccatis suis permanens ex hoc migraverit mundo, efficitur vas ligneum, quod facile devoretur ab igne gehennæ; aut certe fictile, quod comminui possit virga recta, virga regni Christi, id est, iudicio æquitatis ejus; quem, sicut dicit Apostolus, benignitas Dei salvandum ad poenitentiam adduxerit (Rom. II, 4): secundum quod iterum ad Timotheum dicit, *Ne forte des illis Deus poenitentiam ad cognoscendam veritatem, et respiciant a diaboli laqueis, a quo captivi tenentur ad ipsius voluntatem* (II Tim. II, 25, 26): et cibaverit eum pane lacrymarum, potinque dederit ei in lacrymis et mensura (Psal. LXXIX, 6). Mundat se ab hujusmodi vasis: quia cum Dei misericordia se præveniente agit et ipse satis per liberum arbitrium ut

¹ In Mss., *ceperit*.

² Apud Lov., *boni*: minus bene.

³ Sic Mss. At Am. Er., ad cortem, Lov., ad cohortem: mendose.

¹ Fictili, atque in tenebris. Manuscripti non habent, atque in.

² Itic ex Mss. additur, *fidelis*.

mundetur. Sola autem voluntate sua si præsumat, mundari non potest: imo nec ex corde pœnitere¹ compellitur: quia Petrum nisi Dominus respexisset, nunquam penitentiæ motus amare flevisset (*Luc. xxii, 61 et 62*). Pœnitentiæ ergo res est optima et perfecta, quæ defectos revocat ad perfectum. Sed *omne datum optimum*, Jacobus inquit apostolus, *et omne donum perfectum desursum est, descendens a Patre lumine, apud quem non est commutatio, nec momenti obumbratio* (*Jacobi i, 17*). Oportet ergo ea orare pœnitentem, quæ ad ejus mundationem expediunt. Quod ut faciat, unde sit audi. *Similiter autem*, ait Paulus apostolus, *et Spiritus adjuvat infirmitatem nostram. Nam quid oremus, sicut oportet, nescimus; sed ipse Spiritus postulat pro nobis*, id est, postulare nos facit, *gemitibus inenarrabilibus* (*Rom. viii, 26*).

CAPUT X. — 18. Est igitur liberum arbitrium, quod quisquis esse negaverit, catholicis non est: et quisquis sic esse dixerit, quod sine Deo bonum opus, id est, quod ad ejus sanctum propositum pertinet, nec incipere, nec perficere possit, catholicus est. Quibus enim dicitur in Psalmis nisi liberum arbitrium habentibus. *Venite, filii, audite me; timorem Domini docebo vos* (*Psal. xxxiii, 12*)? Item a Domino in Evangelio discipulis, *Omnis qui audit verba mea hæc, et facit ea* (*Matth. vii, 24*): et iterum, *Vos amici mei estis, si feceritis quæ ego mando vobis* (*Joan. xv, 14*). Et ab Apostolo Corinthiis: *Hoc enim vobis utile est, qui non solum facere, sed et velle cepistis ab anno priore; nunc vero et facto perficite, ut quemadmodum promptus est animus voluntatis, ita et perficiendi sit* (*II Cor. viii, 10, 11*). Et multa alia, quæ tam in Veteri quam in Novo Testamento continentur: quæ nimis, propter fastidium lectionis, longum est enarrare. Quomodo autem unicuique secundum sua opera redderetur in die iudicii, nisi liberum esset arbitrium? Et ideo *non est personarum acceptio apud Deum. Quicumque enim sine lege peccaverint, sine lege et peribunt; et quicumque in lege peccaverint, per legem iudicabuntur* (*Rom. ii, 11, 12*). In omni itaque opere sancto prior est voluntas Dei, posterior liberi arbitrii: id est, operatur Deus, cooperatur homo. Quod si dicas, ut dicere consuevit, « Quia ego prior volui, Deus voluit: » jam meritum facis, ut gratia ex operibus jam non sit gratia, sed merces. Hoc loco redarguit te Apostolus, dicens: *Si autem gratia, jam non ex operibus; alioquin gratia jam non est gratia* (*Id. xi, 6*). Gratia igitur donatur, non redditur; quia si redderetur quasi ex debito, non ab Apostolo, *non ex operibus*, sed, *Ex operibus*, diceretur.

CAPUT XI. — 19. Omnis ergo christianus, cui jam donatum est posse per gratiam ut Dei faciat voluntatem, abundare debet in operibus bonis; quia labor ejus non erit luanis in Domino: sic tamen ut non in se, sed semper in Domino gloriatur; cuius, ut dixi, gratia eruditur abnegare impietatem et sæcularia desideria, ut sobrie, iuste et pie vivere possit in hoc sæculo, sicut dicit Apostolus scribens ad Titum: *Apparuit enim gratia Dei nostri Salvatoris omnibus hominibus, erudiens nos, ut abnegantes impietatem et sæcularia desideria, sobrie et iuste et pie vivamus in hoc sæculo, expectantes beatam spem et adventum gloriæ magni Dei, salvatoris nostri Jesu Christi* (*Tit. ii, 11-13*). Nemo sit segnus et remissus ad servendum Deo, nec sic de gratia confidat, tanquam Deus liberi arbitrii ejus, quod per mortem Filii sui reparavit et sibi præparavit, opera non requirat: imo declinet a malo, et faciat bonum. Vigilet, quærat, petat, pulset, contendat vincere sæculum, Deo placere, sic ut dum per mundi pelagus currit, quemadmodum sexpennero dictum est, anchoram gratiæ cervicibus revinctam fiducia² liberi arbitrii non solvat. Quia sive in prospero cursu ne extollatur, sive in tempestate tentationum ne mergatur, ejus gubernaculo, quoadusque

ad portum paradisi perveniat, poterit¹ permanere securus: ut cum impleverit cursum, fidenter dicat cum apostolo Paulo, *Bonum certamen certavi, cursum consummavi, fidem servavi* (*II Tim. iv, 7*). Hæc enim ille cum diceret, non in se, sed in Domino gloriabatur. Ipse enim dixit: *Ut qui gloriatur, in Domino gloriatur* (*I Cor. i, 31*). Quomodo enim potuit bonum certamen certare, cursum consummare, fidem servare, ante jam dixerat: *Non ego autem, sed gratia Dei mecum* (*Id. xv, 10*). Amputavit autem omnem humanam gloriam, et dedit soli Deo gloriam, cum iterum dicit, *Ut non simus fidentes in nobis, sed in Deo qui suscitavit mortuos* (*II Cor. i, 9*): et iterum, *Gratia autem Dei sum id quod sum* (*I Cor. xv, 10*).

20. Recte namque arbitror comparari liberum arbitrium jumento, unde et dictum est, *Velut jumentum factus sum apud te* (*Psal. lxxii, 23*): gratiam vero sessori. Quia sicut jumentum animal vivacissimum, ut dometur ad opus homini necessarium, de armento vagum apprehenditur, et incipit per curam domantis se ad ejus proficere voluntatem: ita et liberum arbitrium, quod vulneratum vivit in homine, gratia Dei apprehenditur de armento et luxuriæ sæculi³, in quo pastore diabolo vagabatur per iucegruas voluptates⁴. Pastorem diabolum dixi secundum Zachariam prophetam, de eo dicentem: *O pastor et idolum* (*Zach. xi, 17*)! Apprehenditur ergo gratia, ut dixi, domandum liberum arbitrium, ut et malæ conversationis deposita feritate humilietur, et ut ad obediendum in opus Domino necessarium corrigatur: et ita per ejus semper curam incipit ad Dei proficere voluntatem. Sicut enim jumentum illud dum in via dirigitur, sessoris manu regitur, ut iter rectum sive leviter seu cursim, secundum⁵ seditis in se voluntatem possit incedere, quoadusque ad locum perveniat destinatum: ita et liberum arbitrium, dum in via, id est Christo (quia ipse ait, *Ego sum via, veritas et vita* [*Joan. xiv, 6*]), esse cœperit, gratiæ regimine regitur, ut in senitis Domini recto corde, sive patientia charitatis, sive fervente spiritu⁶, id est, secundum divisiones gratiarum Spiritus, qui per gratiam dividit singulis præstet vult (*I Cor. xii, 11*), possit ambulare quoadusque ad promissum regnum cœlorum perveniat. Ideo et in Psalmis ait: *Spiritus tuus bonus deducet me in terram rectam* (*Psal. cxlii, 10*). Et ut illud, cum aliquoties sub sessore pastum largioribus cibariis incumbens freno, cursu extollitur, sessoris flagello caditur, ut secundum ejus ambulet voluntatem: similiter et liberum arbitrium, dum homo gratiæ Dei⁷ immemor in prosperis efficitur, et tanquam de sui possibilitate gloriatus extollitur, ejus flagello corripitur, cum in variis tribulationibus et afflictionibus paululum subjugatur; ut humiliatus homo in sua infirmitate⁸ ad gratiam recurrat auxilium. Sicut ergo homo sedens in jumento, cum peregerit iter quod incessit, dicit, *Feci hodie, ut puta, triginta millaria: cum illo sedente, jumentum cucurrerit triginta millaria, sed non ea cuenrrisset, nisi a sessore tam directum in via, quam gubernatum fuisset*. Recte ergo sessor quem gratiæ figuravi⁹, dicit, *Feci triginta millaria*. Ipse enim fecit, qui jumentum facere fecit; et tamen utrisque labor itineris imputatur: ita et gratia et liberum arbitrium, peragitur sine dubio iter fidei liberum arbitrium dum Dei christianus facit præcepta, sed non, ut supra dixi, sine gratia dirigente vel gubernante: propter quod dicit in Psalmis, *Dirige in conspectu tuo viam meam* (*Psal. v, 9*); et, *A Domino gressus hominis diriguntur*

¹ Nonnulli Mss. cum Am. et Er., non poterit.

² Sic Mss. At editi, de armento luxuriæ sæculi.

³ Editi, voluntates; dissentientibus manuscriptis.

⁴ Mss., sive leviter, seu cursu, id est secundum, etc.

⁵ In Mss., seu fervens spiritu.

⁶ Aliquot Mss., dum donorum gratiæ Dei.

⁷ Am. Er. et Mss., humilitate.

⁸ Sic Mss. Editi, quem gratia figurat.

¹ In Mss., pœnitenti.

² Am. Er. et aliquot Mss., reverentia fiducia. Alii Mss., revinctam: et omnium, fiducia.

(Psal. xxxvi, 23). Itaque nec gratia sine libero arbitrio facit hominem habere beatam vitam, nec liberum arbitrium sine gratia. Et tamen parvulos sine usu liberi arbitrii facit gratia habere beatam vitam. Eos autem qui jam rationis capaces sunt praevenit atque docet, ut bonum velint et possint. Scriptum est enim in Actibus Apostolorum: *Et aperuit Deus cor Lydiæ purpurariæ, ut audiret ea quæ dicebantur a Paulo* (Act. xvi, 14). Item in Evangelio post resurrectionem de duobus euntibus in via: *Tunc illis, inquit, aperuit sensum, ut intelligerent Scripturas* (Luc. xxiv, 45). Et in Psalmis: *Beatus homo quem tu erudieris, Domine, et de lege tua docueris eum* (Psal. xciii, 12). Et in propheta Ezechiele Dominus: *Et faciam, ait, ut faciat voluntatem meam, et in præceptis meis ambuletis* (Ezech. xxxvii, 27).

CAPUT XII. — 21. *Dono autem gratiæ Dei Patris, et Christi ejus, sanctique Spiritus, justos qui fuerunt ante legem, vel sub lege, tam electos quam gubernatos fuisse, ex multis testimoniis accipe pauca. In libro Genesis: Noe autem, ait, invenit gratiam ante Dominum Deum. Statimque sequitur: Noe homo justus et consummatus erat in genere suo, et placuit Deo* (Gen. vi, 8: 9). Nota igitur, post inventam gratiam, Deo donante, justum et consummatum dictum esse et placuisse Deo, non ante gratiam. Salvandum ergo per electionem gratiæ assumpsit eum a consortio iniquorum, quibus juste iratus inducturus erat diluivium Deus; non actu meritorum, cum in Adæ prævaricatione natus sit reus. Aqua enim diluvii baptismus illi fuit, et arca Ecclesia. Non solum autem illi, sed et uxori ejus et filiis et viribus¹ secum in reparationem hominum conservatis. Liquet ergo hanc² illi salutis fuisse fidem per gratiam habenti præputium, quæ nunc est per Christum in præputio gentium. Quia et ille et nos gratia salvi facti sumus, ut dicit Apostolus, *non ex operibus, ne quis gloriatur* (Ephes. ii, 8, 9).

22. Item illic Dominus ad Abraham: *Noli timere, Abraham; ego protegam te, et merces tua magna erit nimis* (Gen. xv, 1). Protegam te, gratia utique mea, qua priusquam me invocares, vocavi te ut exires de terra et cognatione tua, et invocares me (Id. xii, 1). Ideo et ipse Abraham ad Dominum, cum ei apparisset ad illicem Mambre: *Domine, ait, si inveni gratiam ante te, ne transeas puerum tuum* (Id. xviii, 1 et 3), etc. Per gratiam ergo quæ non est ex operibus, dictum est ei, *Merces tua magna erit nimis*: quia nemo prior dedit Deo, et retribuatur ei (Rom. xi, 35). Quod confirmat Apostolus dicens: *Quid ergo dicemus invenisse Abraham patrem nostrum secundum carnem? Si enim Abraham ex operibus justificatus est, habet gloriam, sed non apud Deum* (Id. iv, 1, 2).

23. Item in Genesi de Joseph cum venditus esset Putiphar spadoni³: *Vidit autem dominus ejus, inquit, quod esset Dominus cum eo, et quia quæcumque faciebat, dominus prosperabat in manibus ejus; et invenit Joseph gratiam ante dominum suum*. Non ex se habuit, sed invenit, Domino utique donante, qui erat cum eo, et prosperabat opera ejus, et somniorum interpretationem ei donaverat. Item cum missus esset in carcerem: *Et erat, ait, Dominus cum Joseph, et perdidit eum misericordia, et dedit ei gratiam ante principem carceris* (Gen. xxxix, 3, 4, 21). De qua gratia non in se gloriabatur, sed in Domino, cujus donum esse sciebat, cum dicit Pharaoni de interpretando somnio ejus: *Sine Deo non responderetur salutare Pharaoni* (Id. xli, 16). Item in Exodo: *Dominus autem, ait, dedit gratiam populo coram Ægyptiis, et accommodaverunt illis, et præditi sunt Ægyptios* (Exod. xii, 36). Quomodo enim eis dedis-

sent, quos odio habebant, vasa sua aurea et argentea, vel vestem, nisi donum gratiæ fuisset?

24. Item in eodem libro Moyses ad Dominum: *Ece tu mihi dicis, inquit, Deduc populum hunc, tu autem non demonstrasti mihi quem simul dimittas mecum: et dixisti mihi, Scio te præ omnibus, et gratiam habes apud me. Nunc ergo si inveni gratiam in conspectu tuo, ostende mihi temetipsum manifeste ut videam te, ut sim inveniens gratiam ante te, ut sciam quia populus tuus et gens hæc habeat gratiam apud Deum. Sed ex Deo, non ex se. Denique cum dicit, Si inveni gratiam in conspectu tuo, invenisse se, non habuisse gloriatur. Et cum dicit, Ostende mihi temetipsum manifeste ut videam te, ut sim inveniens gratiam ante te: quid aliud indicat, nisi, Ut dum te video manifeste, cognoscam non mei fuisse meriti, sed dono gratiæ tuæ? Ideo et ait, ut sim inveniens gratiam ante te. Item post pusillum ait ad Dominum: *Nisi ipse exeat nobiscum, ne me educas hinc: et quomodo scietur vere quia inveni gratiam apud te ego et populus tuus, nisi tu pariter nobiscum fueris, et gloriabimur ego et populus tuus præ omnibus gentibus quæ sunt super terram? Gloriabimur, quomodo? Non in nobis⁴, sed in te, a quo accepimus gratiam gloriandi. Item Dominus ad Moysen: *Et hoc verbum tibi quod dixisti faciam: invenisti enim gratiam in conspectu meo, et scio te præ omnibus* (Exod. xxxiii, 12-17). Sed ideo faciam, quia miserante me invenisti gratiam meam, non ex Adam peccante natus habuisti tuam. Nam et cum dicit Dominus Jesu filio Nave: *Sicut eram cum Moysæ, sic ero et tecum; et non derelinquam te, neque despiciam te* (Josue i, 5): quid aliud dicit, nisi ut ait Moysi, *Invenisti gratiam in conspectu meo, et scio te præ omnibus? Non enim Moysi locum accepisset, nisi ut ille ante Deum gratiam invenisset.***

25. Item in libro Judicum: *Et dixit angelus Domini ad Gedeon: Quoniam Dominus erit tecum, et percutes Madian tanquam virum unum. Et dixit ad eum Gedeon: Si inveni gratiam ante oculos tuos, et facies secundum ea quæ loqueris mihi, etc. Id est, quoniam me idoneum non agnosco implere quæ promittis, et vidiſſe te, non fuit meritorum meorum, nisi esset donum Dei. Ideo et ait, Si inveni gratiam ante oculos tuos. Dono enim Dei eum vidiſſe angelum, vox divina confirmat, cum paventem et tremantem consolator dicens, *Pax tibi sit, ne timeas, non morieris* (Judic. vi, 16, 17, 23): id est, ut videres angelum, gratiæ meæ fuit; quapropter in pace vivos, et facies quæ tibi annuntiavit. Item in Regnorum libro secundo, *Et dixit rex David ad Sadock sacerdotem: Circumage arcam Domini in civitatem; si invenero gratiam ante Dominum, reducet me, et videbo eam et decorem ejus* (II Reg. xv, 25): id est, Non enim confido in virtute mea liberari me, sed in gratia Dei, quam donare in ejus est potestate. Ideo et ait, *Si invenero gratiam ante Dominum: quod confirmat in Psalmis ipse dicens, Gloriam et gratiam dabit Dominus* (Psal. lxxxiii, 12).*

26. Quid enim evidentius de gratia et operibus⁵ dici potuit, vel probari, quam quod dictum est Jeremiæ prophætæ? Aut si nomen ejus in eodem loco tacuit, numquid non gratia sua gratuita hoc operatus est Deus in illo, cum ei dicit: *Priusquam te formarem in utero, novi te; et priusquam exires de vulva, sanctificavi te, et prophetam in gentibus posui te* (Jerem. i, 5)? Plane manifestat⁶ gratiæ donum, et non ex operibus. Quæ enim ejus erant opera necdum formati in utero, necdum nati ex utero? Igitur non ex operibus, sed ex vocante dictum est ei, *Priusquam te formarem in utero novi te: et priusquam exires de vulva sanctifi-*

¹ Mss., salvator.

² Sic Mss. Al edidi, et mulieribus.

³ Fidiſſi, licet hunc; omisso, ergo. Castigantur ex manuscripſiſ.

⁴ Antiquiores codices, Putipharis spadoni.

⁵ Fidiſſi, super terram. Quoniam non in nobis; omisso, gloriabimur. Castigantur ex Mss.

⁶ An. Fr. et Mss., de gratiæ operibus.

⁷ Codices Mss., manifeste; vel, manifestæ. An. et Fr., manifestum.

causam te, et prophetam in gentibus posui te. Ecce vero non volentis neque currentis, sed miserentis est Deum in Jeremia: *Et dei*, ait, *Dominus virtutem nobis, et illuminet oculos nostros, et vivamus sub umbra Nabuchodonosor regis Babylonis, et sub umbra Balthasar filii ejus, et serviamus eis multis diebus, et inveniamus gratiam in conspectu eorum* (Baruch 1, 12). Quia peccatis scilicet nostris, quibus traditi sumus in manus eorum, requiem invenire non meremur, donec gratiam per quam possimus¹. Ideo item subsequens dicit: *Exaudi, Domine, orationem nostram et deprecationem nostram, et eripe nos propter te, et da nobis gratiam ante faciem eorum qui nos abduxerunt* (Id. 11, 14). *Eripe nos*, ait, *propter te, et da nobis gratiam*: id est, quia potestas et misericordia tibi est, et juste humiliasti nos, ob hoc gratiam ut dones petimus, propter te, non propter nos, quos in captivitatem malis præcedentibus meritis tradidisti.

27. Item in Salomone, *Labia*, inquit, *justorum distillant gratiam* (Prov. x, sec. LXX): hoc est, dono gratiæ grata et justa loquuntur. Non enim distillant gratiam, nisi fonte gratiæ rigarentur. Item illic: *Qui diligit disciplinam, diligit sensum; qui autem odit increpationes, insipiens est: melior qui invenit gratiam ante Dominum* (Id. xii, 1, 2). Quia videlicet diligere disciplinam, et obedire increpanti se propter Dominum, per se solum non potest, nisi dono gratiæ fuerit eruditus. Ideo iterum ipse dicit: *Cor rtri cogitat recta, ut a Deo corrigantur gressus ejus* (Id. xvi, 9). Cogitat enim jam recta, qui invenit gratiam ante Dominum: et corrigit gressus ejus Dominus, cum in eo et non in se confidens dicit, *Perfice gressus meos in semitis tuis, ut non moveantur vestigia mea* (Psal. xvi, 5). Item in libro Sapientiæ: *Quoniam gratia Dei est, ait, in sanctis illius* (Sep. iv, 15). Ecce generaliter dictum, neminem sanctorum sine gratia Dei fuisse vel esse: sed ut in eis sit ad confirmandos eos, acceperunt gratis per fidem quæ a Deo est, non habuerunt ante fidem. Quia, ut ait David, *Pro nihilo salvos facies eos* (Psal. lv, 8).

28. Item in libro Tobitæ: *Ego autem*, ait, *custodivi animam meam, ne manducarem de ecis eorum. Et quoniam memor eram Dei in toto corde meo, dedit mihi summus Deus gratiam penes Salmanassar regem, et amebam illi omnia, iens in regionem Mediam, usque ad mortuus est* (Tob. 1, 12-14). Quod vero præposuit dicens, *Quoniam memor eram Dei in toto corde meo*: ne proprium esse videretur, et non donum, quod memor esset Dei, continuo subjungens ait, *Dedit mihi summus Deus gratiam; ut confirmaret, ejus dono, non meritis se Dei memorum fuisse, et locum dilectionis ante regem Salmanassar invenisse. Præparatur enim voluntas a Domino* (Prov. viii, 3, sec. LXX), a quo omne datum optimum, et omne donum perfectum est (Jacobi. 1, 17), *ut omne os obstruatur, et subditus fiat omnis mundus Deo; quia ex operibus non justificabitur omnis caro coram illo: quia justitia Dei præventa misericordiæ per fidem Jesu Christi apparuit super omnes qui crediderunt. Ideo et subjungens, inquit idem apostolus, Justificati gratis per gratiam ipsius, per redemptionem quæ est in Christo Jesu, quem proposuit Deus propitiationem per fidem in sanguine ipsius* (Rom. iii, 19-25), et cætera. Ecce audisti, *Justificati gratis per gratiam Dei. Noli ei proponere opera propria, nec ex eisdem gloriari, quia, ut jam superius dictum est, Ex operibus non justificabitur omnis caro coram illo.*

CAPUT XIII. — 29. « Ergo, » inquires, « damna opera liberi arbitrii bona, quia dicis justitiam ex operibus non deberi. Si ita est, cur nobis præcipitur ab Apostolo, abundare in operibus bonis, quia labor vester non erit inanis in Domino » (I Cor. xv, 58)? Audi, hæretice stulte, et inimice fidei veritatis. Opera liberi arbitrii bona, quæ ut fiant præparantur

¹ Sic nonnulli MSS. Quidam alii, *donec gratiam accipiamus per quam possimus. At editi, donec inveniamus gratiam, per quam possimus veritatem accipere.*

per gratiæ præventum, nullis liberi arbitrii meritis, sed ipsa faciente, gubernante et perficiente ut abundant in libero arbitrio, non damnamus; quia ex his vel hujusmodi homines Dei justificati sunt, justificantur, justificabuntur in Christo. Damnamus vero auctoritate divina opera liberi arbitrii, quæ gratiæ præponuntur, et ex his tanquam meritis, in Christo justificari extolluntur². *Quis enim prior dedit ei, et retribuetur illi* (Rom. xi, 35)? Paulus hoc dicit, non a se, sed in se Christo loquente. Pelagius non credit. Dic, hæretice, cui est dicendum anathema? hinc dicat Paulus ore suo, proferente Christo sententiam. *Sed licet nos, aut angelus de celo evangelizet vobis, præterquam quod evangelizavimus vobis, anathema sit. Sicut prædiximus, et nunc iterum dico: Si quis vobis evangelizaverit præter id quod accepistis, anathema sit* (Galat. i, 8, 9). Ille in Spiritu Dei dicit extollentibus se de se: *Quis prior dedit illi, et retribuetur illi?* Tu in sapientia carnis, quæ inimica est in Deum (Rom. viii, 7), respondes: Ego prior dedi Deo, et retribuit mihi. Quid deinde restat ut audias, nisi anathema?

30. Sed clamas iterum, et dicis: « Si nullum est meritum operantis, quomodo scriptum est, *Et tu reddes singulis secundum opera sua* » (Matth. xvi, 27, et Rom. ii, 6)? Ausculta, et intellige; si tamen aures habcas audiendi, et cor non sit induratum intelligendi. Propter liberum arbitrium quo bona et mala operantur homines, dictum est, unicuique reddi secundum opera sua. Habet enim homo malum meritum, cum vitio suo jam baptizatus declinat a bono et facit malum: id est, cum relinquit Deum, et diligit sæculum, sicut fecisse Demam et Hermogenem testatur Apostolus (II Tim. iv, 9, et i, 15): vel cum etiam quis in toto spem habens³ in vanis simulacris, Deum verum cognoscere non vult; quem in hoc sæculo habet potestatem⁴, si velit, summus Deus, tam per indebitam gratiam qua justificat impium, salvare, quam etiam cum se avertit, iudicio justo traditum in reprobum sensum, futuro gehennæ supplicio reservare, ut secundum opera sua reddat ei. Habet nihilominus et bonum meritum, cum in omnibus gratiæ Dei bona in se operanti non resistit, sed cooperator existit, et omnem spem suam habet in illam; cum aurem suam et cor Deo loquenti intus, hoc est, in interiore homine præbet, et non foris in malo⁵ sæculo perstreptenti, quod meritum non habet propter præsentem vitam, tanquam in præsentem sæculo recepturus; sed propter futuram veram vitam, quæ erit in sæcula sæculorum: quia si in hac vita tantum in Christo speramus, miserabiliores sumus omnibus hominibus (I Cor. xv, 19). Spes enim quæ videtur, non est spes: nam quod videt quis, quid sperat? Si autem quod non videmus, speramus, per patientiam expectamus (Rom. viii, 24, 25). Quapropter de meritis christianus extolli in hoc sæculo non debet, quia nemo in hac vita positus, gloriabitur purum se habere cor, nec quisquam dicit se esse sine peccato. In præsentem namque labor indictus est, ut fiant merita per auxilium gratiæ, non præmissorum redditio meritorum. Ideo et Apostolus: *Non quod jam, inquit, acceperim, aut jam perfectus sim; sequor autem si comprehendam, in quo et comprehensus sum a Christo Jesu* (Philipp. iii, 12), et cætera. Quidquid ergo homo in præsentem fuerit consecutus, donum est, non meritum. Cum autem corruptibile hoc induerit incorruptelam, et mortale hoc induerit immortalitatem (I Cor. xv, 53), ubi

¹ Apud Lov. tantum, *justificati extolluntur.*

² Lov., *quis totam spem habens.*

³ Editi, *quem cognoscendi in hoc sæculo habet potestatem. Absc., cognoscendi, a manuscriptis, ut prosomen, quem, de homine interpretatur; de Deo autem, habet potestatem, ipsam nempe hominem sive per indebitam gratiam salvare, sive iudicio justo gehennæ reservare.*

⁴ Editi, *in malo sæculo perstreptenti.*

Jam nulla erit malorum cupiditas, sed perfecta justitia, ut sit Deus omnia in omnibus; tunc meritum reddetur justis secundum opera sua, quorum per totam sæculi vitam meritum omne fuit gratia, ut gaudentes jam, merito dicant animas suas? *Benedic, anima mea, Dominum; et unia interiora mea, nomen sanctum ejus. Benedic, anima mea, Dominum; et noli oblivisci omnes retributiones ejus. Qui propitiis fu omnibus iniquitatibus tuis, qui sanat omnes languores tuos, qui redimit de interitu vitam tuam, qui coronat te in miseratione et misericordia (Psal. cii, 1-4). Audis, Pelagiane, in miseratione et misericordia; et cæcus extolleris pro meritis solarum virtutum tuarum? te coronandum? Intellige miseratione et misericordia Dei, non inflatione meritorum¹, animam coronari.*

CAPUT XIV. — 31. Omnes igitur sancti Dei, quos superius memoravi, vel non memoravi, qui ante adventum fuere incarnationis Domini nostri Jesu Christi, fide non alia nisi quæ nunc est, salvi facti sunt. Quia cum diceret Apostolus in Epistola ad Hebræos, *Fide intelligimus aptata esse sæcula verbo Dei, ut ex invisibilibus visibilia fierent. Fide plurimam hostiam Abel quam Cain obtulit Deo, per quam testimonium consecutus est esse justus, testimonium perhibente numeribus ejus Deo, et per illam defunctus adhuc loquitur. Fide Enoch translatus est, ne videret mortem, et non inveniebatur, quia transtulit illum Deus; ante translationem enim testimonium habebat placuisse Deo. Sine fide autem, ait, impossibile est placere Deo. (Hebr. xi, 3-6).* Sic et de cæteris, quos lectionis² ordo commemorat. Sed non sola fide, imo et gratia, quæ nunc per Christum donata est: quia nec fides sine gratia, nec gratia sine fide; dicente Apostolo ad Timotheum, *Superabundavit autem gratia Domini nostri cum fide et dilectione quæ est in Christo Jesu (I Tim. i, 14).* Nam eandem, ut dixi, esse fidem quæ salutem conatit in cognoscendum Deum, et illis et nobis, apertissime demonstrat Apostolus, scribens ad Galatas: *Prius autem, ait, quam veniret fides, sub lege custodiebamur conclusi in eam fidem quæ revelanda erat (Galat. iii, 23).* In eam utique, quæ semper temporibus tacitis erat in Dei servis per Dei Verbum, et revelanda erat in gentibus per incarnatum idem Verbum: quia, ut ait iterum Apostolus ad Hebræos, *Jesus Christus heri et hodie, ipse et in sæcula (Hebr. xiii, 8).* Tempora itaque mutata sunt, non fides.

32. Justificatio ergo per fidem Jesu Christi data est, datur, dabitur credentibus. Quæ fides donum est, sicut et gratia, non merces: quia, ut superius commemoravi dixisse Apostolum, *Superabundavit gratia Domini nostri Jesu Christi cum fide.* In quo enim nostrum fides, priusquam veniret, erat, quæ, sicut dixit Apostolus, revelanda erat? Nemo penitus gloriatur, fidem se ex proprio sensu genuisse in se, per quam credere posset Deo; sed agnoscat, tam ante legem quam sub lege et post legem, fidem quæ est in Jesu Christo, per illuminationem gratiæ quæ a Deo Patre est, unicuique revelatam ad salutem: quod apertissime in Evangelio Dominus noster et Salvator ostendit, ubi dicit discipulis suis, *Quem me esse dicunt homines Filium hominis? et cætera. Vos autem, inquit, quem me esse dicitis? Respondens Petrus ait: Tu es Christus filius Dei vivi. Et Dominus: Beatus es, Simon Bar-Jona, quia non caro et sanguis revelavit tibi, sed Pater meus qui in cælis est (Matth. xvi, 13-17)?* Ecce clarum fidei donum. An non est donum, cum dicitur, *Quia non caro et sanguis revelavit tibi, sed Pater meus qui in cælis est? Item apostolus Paulus ad Galatas: Cum autem placuit, ait, ei qui me segregavit de utero matris meæ, et vocavit per gratiam meam, ut revelaret Filium suum in me, ut evangelizarem eum in*

gentibus (Galat. i, 15, 16). Cognoverat quippe in Evangelio quid Petro responderit Dominus se constitenti: ideo et dixit, *Cum autem placuit ei qui me segregavit de utero matris meæ, et vocavit per gratiam suam, ut revelaret Filium suum in me: tanquam diceret, Non caro et sanguis mihi Deum Filium revelavit, sed Pater qui in cælis est: ideo non dixit, cum voluissem ego; sed, Cum placuit ei qui me segregavit de utero matris meæ; et vocavit, non per meritum meum, sed per gratiam suam: unde et iterum dicit in alia Epistola, Misericordiam consecutus sum, ut essem fidelis (I Cor. vii, 25).* Item ad Ephesios, ubi dicit, *Hujus rei gratia ego Paulus vinculus Christi Jesu pro vobis gentibus: et inter cætera sequentia, Per Evangelium, ait, cujus factus sum minister secundum donum gratiæ Dei, quæ data est mihi (Ephes. iii, 1, 7).* Audi et crede, Pelagiane, secundum donum gratiæ unumquemque fidelem esse, non secundum meritum propriæ voluntatis.

CAPUT XV. — 33. Sed ais mihi, quia oculis hæretico dolore turbatis intendere lumen non potes veritatis: Ergo nullam est prorsus meritum propriæ voluntatis, si discernas inter voluntatem et gratiam? Audi ergo breviter: Propriæ voluntatis tunc est meritum bonum, quando gratiæ donum præcedit unusquisque voluntatem, et operatur ut meritum faciat homo per propriam voluntatem. Ut evidentius ergo cognoscas donum esse gratiam et fidem, quæ perditum hominem revocant ad salutem, audi Apostolum Ephesios prædicantem, *Gratia salvati estis per fidem: et hoc non ex vobis; Dei donum est; non ex operibus, ut ne quis gloriatur (Ephes. ii, 8, 9).* Omnes igitur qui fuerunt, vel sumus, et futuri sunt, per unicum fidem³ et gratiam quæ est in Christo Jesu, in Deum crediderunt, credimus, et credituri sunt, salutem receperunt, recepimus, et recepturi sunt. Sine Christo enim nemo hominum poterit in Deum credere vel adipisci salutem: sicut dicit in Actibus apostolorum Petrus apostolus de Christo, increpans infidelium insaniam Judæorum, *Hic est lapis qui reprobatus est a vobis ædificantibus, qui factus est in caput anguli, et non est in alio aliquo salus: nec enim nomen aliud est sub cælo datum hominibus, in quo oporteat nos salvos fieri (Act. iv, 11, 12).* Quamobrem et apostolus Paulus scribens Corinthiis, id est, ostendens eadem fidem⁴, iisdem sacramentis, quibus et nos, patres nostros omnes fuisse redemptos, dicit: *Nolo enim vos ignorare, fratres, quoniam patres nostri omnes sub nube fuerunt, et omnes mare transierunt, et omnes in Moysæ⁵, hoc est per Moysen, baptizati sunt in nube et in mari, et omnes eandem escam spiritualem manducaverunt, et omnes eundem potum spiritualem biberunt. Bibebant autem de spiritali consequente eos petra; petra autem erat Christus (I Cor. x, 1-4).* Item ad Corinthios secunda: *Habentes autem eundem spiritum fidei, sicut scriptum est, Crediti, propter quod locutus sum: et nos credimus, propter quod et loquimur (II Cor. iv, 13).* Omnem vero amputavit imperitorum suspicionem ancipitem, et nostram definitionem nullo hæreticorum ariete quassandam muro vallavit, cum scribit Ephesiiis: *Unum corpus et unus spiritus, sicut vocati estis in una spe vocationis vestræ. Unus Dominus, una fides, unum Baptisma, unus Deus et pater omnium, qui super omnes et per omnia et in omnibus nobis. Item illic post pusillum: Donec occurramus, ait, omnes in unitatem fidei et agnitionis Filii Dei, in virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi (Ephes. iv, 4-6, 13).* Nota dictum, hæretice, omnes, et in unitatem fidei: sed fidei quæ est in Christo Jesu, quæ cum gratia, ut superius probavimus, gratis, non meritis a Deo Patre ad salutem omnibus credentibus est tributa. Hæc magisterio gratiæ, quæ

¹ Quidam Mss., virtutum tuarum.

² Editi, non in factione meritorum. Emendantur ex manuscriptis.

³ Editi, electionis: male ac dissentientibus manuscriptis.

⁴ Veteres Mss., per unitatem fidem. Quidam tamen cum Am. et Er., per unitatem fidei.

⁵ Sic Mss. At editi, eundem fidem.

⁶ Rbrulpanensis codex, juxta græcum, in Moysen.

est in Christo Jesu Domino nostro, de gratia et libero arbitrio dicta sufficiant. Imo gratias Deo, qui quan-

tum voluit donandum, quod voluit dari permisit; et ubi voluit tacendum, lingue terminum posuit.

LIBER QUARTUS.

Contra quartum dogma Pelagianorum.

CAPUT PRIMUM. — 1. Item aiunt, *Libidinem in homine naturale esse bonum, nec in ea esse quod pudeat.* Respondemus: Libido non est naturale bonum in hominibus, sed per peccatum primorum hominum accidens malum, atque pudendum: cujus non Deus auctor est, sed diabolus. Quod vos errantes, et alios in errorem mittentes, ideo naturale bonum esse dicitis, quia Deum pestis hujus auctorem creditis, non diabolum. Omne enim, quod natura bonum est, Deus summe bonus ex nihilo fecit, non diabolus. Nos autem libidinem non naturale bonum, sed naturale esse malum dicimus credimusque. Naturale autem malum sic dicimus, non quia sit natura Deo opifice congenitum, sed quod a peccante natura transierit in peccatricem naturam, id est, quod sit natura peccantis vitium, non ipsa natura. Omne enim malum natura non est, sed actus accidens defectu boni. Quamobrem quod natura non est, Deus non fecit, quia natura est omne quod fecit. Hoc ergo malo in Adam, qui male bonum illicitum concupivit, ut dixi, humana natura est vitiatâ, quod omnis trahit ex semine natus. Sed forsitan quaeris a me dicens: *Quomadmodum potuit malum serpentis, hoc est diaboli, in bonum hominis transire naturæ?* Ausculta: Serpentis nonnunquam venenato flatu hominem et mori novimus statim, et ut mori possit graviter perurgeti. Quapropter interrogo, responde quomodo potest alienæ naturæ virus flatu humanæ sic prævalere naturæ, ut omnes artus ejus flatu mortifero firiat¹, ut vitalem flatum ex ea cogat exire? Sed novi quia nihil dicturus eris. Peccato enim protoplasti non credis miseram factam esse humanam naturam et mortalem, unde potest qualibet accidente infirmitate facile deprimi vel occidi. Audi ergo: Sicut nunc in peccatore serpentis flatu pestifero venenum infligitur, et per illud mori compellitur, et a Marso, id est incantatore, inspectus afflatus dicitur; quia serpens illum, inquit, afflavit; et statim pro salute ejus parat antidotum, quo possit venenum superare: ita tunc in peccante Adam, cum serpenti, hoc est diabolo, magis suadenti, quam Deo præmonenti ne faceret, sese incautus præbuisse², avertente se ab illo irato Deo, fraudifero flatu venenosa et mortifera libido inflata est³, tanto eum deinceps opprimens dominatu, ut etiam peccare nolentem, sicut venenum trahit ad mortem, peccare, id est malum velle, incitaret invitum. Hinc peccator, hinc vitiatâ vitiosusque factus et dictus est, hinc privationem meruit vitæ. Contra hoc venenatum malum ne prævaleat, misericordia inspiciente Dei⁴, remedium, id est antidotum, per Jesum Christum donata est gratia, ne omnis homo penitus interiret. Quod si credere non vis, quaeso ut dicas quomodo potest molli sibilu serpens venenum, ut perimat, homini propinare, quod contingere hominum nullus ignorat? Sed quantumlibet tergiverseris, intercedente peccato sub diaboli serpentis malo natura humana potuit captivari sicut serpentis terreni potest⁵ flatu veneno exanimari: quia sic illud potuisse transire credimus, sicut istud posse fieri

cognoscimus et videmus; quod penitus nec illic poterit, nec hic, si natura nostra inculpabilis permausisset.

CAPUT II. — 2. Quærendum est igitur, cur hoc malum, de quo agitur, libido dicatur. Sine dubio libendo, id est a libitu, per derivationem libido est nuncupata. Sed ais mihi: *Ergo omne quod libet, libido est?* Respondeo: Non omne quod libet, libido est; sed omne quod male libet, libido est. In bono enim libitu libido dici non potest, sed voluntas, de ratione scilicet mentis naturalis exorients. In malo vero libitu non voluntas est, sed voluptas, quam fecit transgrediens protoplasti voluntas: cum scilicet illicitum male libuit suadente serpente, cujus sibilu venenoso, ut supra jam dixi, hunc morbum quem non habuit ante culpam ejus delinqueas natura concepit, et per coitum seminum transmisit⁶ in posterum. Factos enim primos homines absque libidinis malo, Scriptura sancta testatur, cum dicit: *Et erant ambo nudi, Adam et mulier ejus, et non confundebantur* (Gen. 2, 25). Quid est, non confundebantur? Id est, nullis ad peccandum, sicut contigit post peccatum, libidinis stimulis urgebantur. In voluntate enim eorum creatus erat licitus genitalium usus ad gignendos videlicet filios, non in voluptate luxuriæ: post peccatum vero hanc eisdem accidisse ipsa iterum Scriptura demonstrat, dicens: *Et aperti sunt oculi eorum, et sciverunt quia nudi erant, et consuerunt folia fici, et fecerunt sibi tegumenta.* Sed numquid clausis oculis erant creati, quia dictum est, *Et aperti sunt oculi eorum?* Quod si clausi fuerunt oculi eorum, quomodo verum erit quod scriptum est, *Et ridit mulier quia bonum est lignum ad escam, et quia optimum est videri oculis, et speciosum ad intueundum* (Id. 3, 6)? Aperti ergo erant oculi eorum ad intueundum opera Domini, quæ valde bona creavit: clausi vero erant ignorantia mali, quod Creator bonorum omnium non creavit. Et aperti sunt conscientia delicti pulsante, vel cum in se viderent, id est sentirent, jam nudati animæ carnisque pace motum quemdam turpissimum atque præcipientem noviter accidisse: unde sollicita fici folia cucurrerunt, et his libidinis pudore sollicitata membra tæxerunt. Quod si naturale bonum est secundum vos ista libido, et nihil est in ea quod pudeat; quaero, qua ex causa post transgressionem naturalia membra tæxerunt, et non sicut ante peccatum fuerant permanserunt, quando utique nudi erant, et non confundebantur? Nihil enim Deus unde confunderetur homo, cum eum plasmaret ad suam imaginem, in ejus forma creavit. Quod si non secundum fidem nostram de accidentis malo libidinis post peccatum confusi sunt, secundum dogma vestrum Deus in eis fecit unde confunderentur: nec enim aliud dicitis, cum turpissimæ libidinis Deum esse auctorem prædicatis.

CAPUT III. — 3. Sed respondes forsitan: *Abstulit Deus fecerit⁷ in protoplastis pudorem.* Iterum ergo, iterumque percontor: Si nihil unde pudeat, Deus fecit, et plena fide dicitur, quia penitus non fecit; et malum libidinis ex diabolo non est, quod recte fide non dicitur, quia ex ipso est: dicitur quod tæxerint genitalia membra post culpam, quæ a die institutionis suæ invicem videbant et non tægebant. Si dixeris, propter peccatum: ergo confitere et accusa malum

¹ Nonnulli Mss., *inflavit.*

² In Mss., *incautus obediens præstississet.*

³ Antiquiores Mss., *inflata est.* Idemque rursum infra, n. 6, *inflatum est per peccatum.*

⁴ Plures Mss., *Deo.*

⁵ Omnes Mss., *intercedente peccato et diaboli serpentis malo, natura humana potuit captivari, et serpentis terreni potest, etc.*

⁶ Sic Mss. A1 editi, *et per coitum semen transmisit.*

⁷ Illic editi addunt, *quemquam.*

libidinem, cujus impudentiam pudentes foliis fici texerunt. Quod si dicere nequis, aperte Deum pudoris hujus auctorem esse criminari: quia cum ex malo libidinis a vobis negatur confusio contigisse, Deus apertissime hominum opifex accusatur. Sed utinam sic vos istam libidinem laudare erubesceretis, sicuti tunc illi, cum se peccasse ejus convincente motu deprehenderent, erubuerunt. Quid vero indicant folia fici, quibus, ut dixi, non Deo auctore pudenda membra, sed per peccatum facta texerunt, nisi quemdam pruritus libidinis turpem? Ino cur illas corporis partes texerunt, et non potius manus quibus prohibita atrectaverunt, aut ora quibus male desiderata ederunt? Sed illa membra texerunt, in quibus peccati cupiditas exardescens concupiscentiam incontinentis gutturis accensabat. Ista est vestra laudabilis atque dilecta libido¹, per quam, ut ait Apostolus, *caro concupiscit adversus spiritum* (Galat. v, 17): contra quam spiritus spem habens in Deo, nisi fortiter concupiscat, nec caro nec spiritus vitam possidebunt aeternam. Sic stultus estis, ut istam discordiam carnis et spiritus, diabolum excusantes, Deum accusantes fecisse credatis. Sed absit, absit hoc malum a catholicis sensibus, ut auctorem libidinis Deum esse, ad ea cogitare vel dicere.

CAPUT IV. — 4. Contra hoc venenum de gratiæ antidoto confidentes omnes sancti, castigantes corpus suum, et in servitutum redigentes, ne forte a fide Christi reprobi efficerentur, fortiter pugnaverunt et pugnant. De hac enim congressione loquebatur apostolus Paulus, cum dixit: *Ego igitur sic curro, non quasi in incertum; sic pugno, non quasi aerem verberans*: et tanquam e contrario responderetur ei, Quis est, vel ubi est adversarius tuus, contra quem pugnas? respondens ait, *Castigo corpus meum, et in servitutum redigo* (I Cor. ix, 26, 27): id est, in corpore meo est, non in aere, contra quem pugno; libido est scilicet inimica vite meæ, quæ me currentem placere Deo per ducatum gratiæ ejus, diversorum libituum malorum² per momenta aculeis impugnat et provocat, quo agonis mei cursum impediens, auctorem suum diabolum faciat esse victorem. Ideo castigo corpus meum, ubi porto hostem meum: in me pugnantem contra me virtute gratiæ confortatus repugno pro me. Sed tunc hostis potentiam destruo, cum castigans corpus meum infirmor in me. *Cum enim infirmor, tunc potens sum* (II Cor. xii, 10). *Gratias autem Deo, qui dedit nobis victoriam per Dominum nostrum Jesum Christum* (I Cor. xv, 57). Quod si non propterea castigabat corpus suum, quo malarum concupiscentiarum appetitus vel stimulos superaret libidinis, cur hoc se facere dicebat, illo melius sapientes et docentes exponite. Non enim naturale esse bonum libidinem predicaretis, si castitatem³ intuentes, ut Paulus corpora vestra castigaretis; imo impudenti fronte lascivientes, ejus motum⁴ sic procaci lingua laudatis in publico, ut cuicunque pateat quid a vobis geritur in secreto: si tamen quos laudare publice non pudet, eligant vel secretum. Rogo, erubescite, unde protoplasti, ut jam dictum est, post peccatum erubuerunt, quorum et ipsi peccatores sumus filii; et credite malum ex diabolo, non bonum ex Deo esse libidinem. Quam Apostolus legem, hoc est, malam consuetudinem nominat, et esse dicit in membris contrariam legi mentis, ne obediatur legi Dei.

CAPUT V. — 5. Audite ergo quanta sit iniquitas hujus mali, quidve hinc homo patiat infirmus, Apostolo dicente et disputante inter cetera: *Nam concupiscentiam, inquit, nesciebam, nisi lex diceret, Non concupisces*. Non dixit, Concupiscentiam jam non habebam; sed, *nesciebam, quid? utrum malum esset.*

Habebam igitur, sed tanquam naturale bonum esse credebam: cum autem lex diceret, *Non concupisces*; cognovi non naturale bonum, sed per peccatum accidens esse malum concupiscentiam. *Occasione autem accepta, peccatum per mandatum operatum est in me omnem concupiscentiam*. Cum ergo sperarem, quod viribus propriis jubente lege possem concupiscentiam vincere; majoribus magis ejus urgerbar stimulis, et infirmante me, cupiditas augebatur. *Sine lege enim peccatum mortuum erat*. Quod peccatum? Libido utique, quæ et concupiscentia mala dicitur. Non dixit, Non erat; sed, *mortuum erat*: id est, cum præceptum legis, quod est ei contrarium, adhuc non esset, in peccatore latebat, quia legis imperio demonstratum est. *Ego autem sine lege vivebam aliquando*. Priusquam scirem mandatum legis, in operibus⁵ cupiditatis me vivere arbitrabar. *Sed cum venisset mandatum, peccatum revixit; ego autem mortuus sum*. Vixit enim intentione mortifera prima lege, id est, quando in paradiso captivavit Adam: revixit eadem fallacia secunda lege, et occidit me, tanquam suum captivum, filium transgressoris; quia per legem cognitio peccati, non victoria de peccato. *Et inventum est mihi mandatum quod erat ad vitam, hoc esse ad mortem*. Optime dixit, *Inventum est mihi*: id est, non mandatum Deus ad mortem dedit, sed visum est mihi tanquam mortiforum, eo quod illud virtute propria implere non possum; cum ego non mandati vitio, sed stimulo concupiscentiæ mortis percussus moriar. Stimulus enim mortis peccatum. *Nam peccatum occasione accepta per mandatum seduxit me, et per illud occidit*. Videns peccatum, quod est, ut sæpe dictum est, cupiditas unde libido exorta est, de legis auctoritate nihil valere me contra se; sicut Adam, interjecto mandato ad prævaricandum, de quo vitium peccandi contraxi, seduxit et me, tanquam denuo dicens, Non morte morieris, si de ligno manducaveris interdicto; imo aperientur oculi tui, et eris sicut dii, sciens bonum et malum (Gen. iii, 4, 5). Ideo et per illud occidit.

6. *Itaque lex quidem sancta, et mandatum sanctum et iustum et bonum*. Non igitur imputo legi Dei, quod vitio meo factus infirmus, præceptum ejus implere nequeo: quæ etsi jubendo non juvat, tamen sua sanctitate et justitia malum esse concupiscentiam, quod nesciebam, ostendit; quia peccatum, ait, *non cognovi, nisi per legem*: et docuit ad superandos ejus illicitos⁶ appetitus, cum in me deficio, debere divinum auxilium implorare. *Quod ergo bonum est, mihi factum est mors? Absit*. Numquid enim mandatum bonum, contra mortis opera datum, in mortem mihi est commutatum? Absit. Ego videlicet quod morior, non mandati boni vitio morior, sed mandato bono vitio meo transgresso. *Sed peccatum ut appareat peccatum, per bonum mihi operatum est mortem, ut fiat supra modum peccans peccatum per mandatum*. Ut ergo concupiscentiæ malum, quæ radix est omnium malorum, cognoscatur malum, per mandatum bonum prævaluit in me magis, non defecit: quia lex subintravit ut abundaret delictum. Mortem ergo mihi operatum est delictum, cum ex delicto, id est, ex concupiscentia mala, infirmante me virtute propria ad obediendum legi, delicta creverunt. Et factum est supra modum peccans peccatum per mandatum, cum per legem, ut dixi, non defecit, sed magis immoderatis cupiditatibus crevit: quia virtus peccati lex est, prohibendo et non aufereudo⁷. *Scimus enim quod lex spiritualis est; ego autem carnalis sum, venundatus sub peccato*. Spiritu igitur Dei tam docente quam jubente, quo lex data est, non sola voluntate carnali legis⁸, possunt impleri præcepta: quia per legem vitia mea tantum agnosco, non aufero.

¹ In editis, *dilecta cupido*.

² Sic veteres libri. At editi, *currentem, et placere Deo per ducatum gratiæ ejus volentem* (Am. et Ex., *volentem*), *diversorum libituum malorum*, etc.

³ Editi, *si castitatis virtutem*.

⁴ Am. Ex. et Mss., *in ejus motum*.

⁵ Hic editi addunt, *lotius*.

⁶ Antiquiores libri, *intices appetitus*.

⁷ Sic Mss. At Am., *et non hauriendū*. Lov., *et non auxiliando*.

⁸ Editi, *non solum voluntate carnalis legis*. Castigantur ex manuscriptis.

Frustra de carnis infirmitate præsumo, hostem meum, cui Dei iudicio justo¹ sum traditus propter peccatum, cui me voluntas vendidit protoplasti, solus superare non valeo. Jubet Deus : imo faciat, ut fiat quod jubet. Venundatus sum sub peccato : justam suam seruitutem, qua me peccatum damnavit, misericordia mutare dignetur². Lex spiritualis est, ego autem carnalis sum : ipse me compotem suæ faciat legis, ut Spiritus virtute præcinctus, perfectæ legis tuba³ gratia præcedente, possim inimicum in corpore superare.

7. *Quod enim operor, non intelligo.* Quod mala videlicet concupisco, non ea ut veniant quero vel opto; quia natura non tali sum institutus: sed hoc malo quod est per noxam vitiosa natura, cum auctore præbeo legi⁴, caliginosis subito ac pravis desideriis conturbor illectus. *Non enim quod volo, hoc ago; sed quod odi, illud facio.* Legis mandato de propriæ voluntatis conatu parere volo, et non valeo: peccato vero dum resisto, consentire delector. *Si autem quod nolo, i lud facio; consentio legi, quoniam bona.* Dum ergo volo ut nullum concupiscentiæ malum concipiam appetitum, et magis hoc facio; magnum vere malum esse concupiscentiam in membris meis⁵, quæ me peccare cum quadam delectatione sollicitat, legi consentio; id est, credo, et per ipsam agnosco; quia cum sua bonitate mihi dicit, *Non concupisces*, venenum mortis in concupiscentia esse designat. *Nunc autem jam non ego operor illud, sed quod habitat in me peccatum.* Igitur hoc malum, quod discordare facit corpus et spiritum, ut sit in me, non ego opto vel facio, qui illud demonstrans lege, ex quo⁶ malum esse cognovi, ne sit in me, consentire legi contendo: sed dum de meo velle et posse id stirpare non valeo⁷, idem peccatum, quod in me indictum est⁸ per peccatum, manens in me, ea quæ nolo operatur adversum me. *Scio enim quia non habitat in me, hoc est in carne mea, bonum.* Certum enim ergo, quod hæc concupiscentia, quæ est conatus meo adversa in corpore meo, non est bonum. Cum enim resistitur ei et defecisse putatur, magis magisque sua malitia in variis appetitionibus innovatur. *Nam velle adjacet mihi, perficere autem bonum non invenio.* Volo quidem tam hoc peccatum vincere, quam legis præcepto parere. Quod utrumque bonum ut perficiam, posse mihi de me cum velle meo non sufficit; quia sufficientia nostra non a nobis, sed ex Deo est. *Non enim quod volo bonum, hoc facio; sed quod nolo malum, hoc ago.* Ad bonum igitur peragentium voluntas mea de se præsumens, et non de Deo, nihil proficit: ad malum vero etiam quod non vult, aliquoties inclinatur ut velit. *Si autem quod nolo, illud facio; non ego operor illud, sed quod habitat in me peccatum.* Cum itaque nolle meum concupiscere provocatur, ut velit, non voluntas resistens id agit, sed peccati cupiditas, quæ a sola mea voluntate superari non potest: *quia sine me, ait Dominus, nihil poteris facere (Joan. xv, 5).*

8. *Invenio igitur legem volenti mihi facere bonum, quoniam mihi malum adjacet: condelector enim legi Dei secundum interiorem hominem.* Quia igitur malum concupiscentiæ adjacet mihi, id est, sponte, et cum non desideratur occurrit, ut et perpetretur est voluntati depravatæ possibile, quia sine Deo, ut jam dictum est, non potest enervari; tamen videtur mihi de me præsumenti ad perficiendum bonum, legis videlicet mandatum, ut coepi fore possibile, si secundum inte-

¹ Mss., *Deo iudice justo.*

² Sic Uticensis codex s. Ebrulphi. Alii vero cum editis, *iuxta suam sententiam, qua me peccatum damnavit, me misericordia sua mutare dignetur.*

³ Antiqui codices, *per sanctæ legis tubam.* Forte legendum, *perfectæ legis tuba gratia præcedente.*

⁴ Sic Mss. Editi vero, *Sed hoc malum, quod est per noxam vitiosa natura, auctorem præbeo legi.*

⁵ Hic editi adlunt, *agnosco*, sed abest a manuscriptis.

⁶ Sic Mss. At editi, *ex quo.*

⁷ Editi, *superare non valéo.* Emendantur ex manuscriptis.

⁸ Alius, *infirmum est,*

riorem hominem, hoc est animæ rationem, contra mortales corporis mei motus tota voluntatis intentione, totisque naturæ meæ viribus non destititero rognare. *Video autem aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ, et captivantem me in lege peccati, quæ est in membris meis.* Et ecce video in me, id est sentio, contrariam legem, concupiscentiam scilicet malam, morbo libidinis sordidatam, obviantem et resistentem et prævalentem legi mentis meæ, intentioni videlicet animi mei naturali, et captivum me ducentem in lege peccati, hoc est, in prævaricatione protoplasti, quæ est in membris meis: quia per unum hominem peccatum intravit in mundum, et per peccatum mors; et ita in omnes homines pertransiit, in quo omnes peccaverunt (Rom. v, 12).

CAPUT VI. — 9. Ecce quanta mortifera bella, ecce quæ pericula, quantaque naufragia, de malo laudabilis et dilectæ vestræ concupiscentiæ, diabolo seminante exorta sunt. Ecce cuius pestis onus leve esse prædicatis, et jugum suave. Sed Paulus, cujus estis apertissimi inimici, non cum illo malum esse libidinem sentientes, legerat scriptum esse de isto malo jugo: *Grave jugum super filios Adam, a die exitus de ventre matris eorum, usque in diem sepulture in matrem omnium (Eccli. xl, 1).* Et ideo prædicabat fidelibus contra vos de isto jugo, dicens, *Nolite jugum ducere cum infidelibus (II Cor. vi, 14):* id est, nolite æquales effici infidelibus, laudantes cum illis quod est execrabile, et dicentes quod malum est, bonum. Quia, vix eis qui dicunt quod dulce est, amarum; et quod amarum est, dulce (Isai. v, 20). Bella igitur ista doctor ille Gentium in fide et veritate secundum datam sibi contra vos sapientiam, in omni esse genere humano in se deprehendit, et contra ea fortiter dimicavit. Cum enim in persona sua dicit, *Peccatum non cognovi nisi per legem:* et, *Concupiscentiam nesciebam;* et, *Peccatum per mandatum operatum est in me omnem concupiscentiam:* et, *Ego autem vivebam sine lege aliquando:* et, *Ego autem mortuus sum:* et, *Inventum est mihi mandatum quod erat ad vitam, hoc esse ad mortem:* et, *Peccatum per mandatum seduxit me, et per illud occidit:* et, *Quod ergo bonum est, mihi factum est mors?* Absit: et, *Peccatum per bonum mihi operatum est mortem:* et, *Lex spiritualis est; ego autem carnalis sum, venundatus sub peccato:* et, *Quod operor non intelligo:* et, *Non quod volo, hoc ago; sed quod odi, illud facio:* et, *Si autem quod nolo, illud facio, consentio legi, quoniam bona:* et, *Nunc autem jam non ego operor illud, sed quod habitat in me peccatum:* et, *Scio enim quia non habitat in me, hoc est in carne mea, bonum:* et, *Velle adjacet mihi; perficere autem bonum, non invenio:* et, *Non enim quod volo bonum, hoc facio; sed quod nolo malum, hoc ago:* et, *Si autem quod nolo, illud facio; non ego operor illud, sed quod habitat in me peccatum:* et, *Invenio legem volenti mihi facere bonum, quoniam mihi malum adjacet:* et, *Condelector legi Dei:* et, *Video aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ, et captivantem me in lege peccati, quæ est in membris meis:* manifeste hæc se contra concupiscentiam bella pergerisse testatur. Nec tamen gloriatur de propriis viribus se fuisse triumphum victoriæ consecutum. Et ideo cum de se, in se, pro se, adversus tale malum infirmatus nullum victoriæ adiutorium reperisset, displicens sibi, oculos ad Christi propugnacula quibus defendi possit elevavit, dicens: *Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus? Gratia Dei per Jesum Christum Dominum nostrum (Rom. vii).* Gratia est, hæretice, qua liberamur de corpore mortis, id est, de motibus concupiscentiæ, quibus corpus nostrum percutitur, ut a niua perimatur, non sola virtus propriæ voluntatis.

CAPUT VII. — 10. Pergite adhuc per campos loquacitatis vestræ, qua tantæ turpitudinis squalorem laudare non erubescitis, et clamate secundum consuetudinem vestram, dicentes: « Libido calor bonus est genialis, nec est quod pudeat in ea: quia si malum esse dicatur, nuptiæ jam damnabuntur; sine illa

enim non poterit proles existeret. Ex hoc advertant dilectæ vestræ castissimi expugnatores, quantum libet, quod tantum laudare delectat: aut si non libet; cum suadet ut libeat, et expugnatur a vobis¹, cur bonum prædicatis, quod in vobis adversum esse sentitis? rogo, erubescite. Nemo unquam quod sibi est inimicum, bonum dicere delectatur et laudum præconiis adornare. Fallimini prorsus et fallitis, imo decepti estis et decipitis. Non est iste calor bonus, nec genitalis in bonis genitalibus membris; quæ formavit Deus, sed malus, ut sæpe dictum est, auctore diabolo præcedente peccato. Isto calore si vigor mentis vestræ ad illicita non dissolveretur, non a vobis tam licite laudaretur, quin potius sicut a Catholicis damnaretur.

41. Sed iterum respondetis, ut superius dixi, tanquam clypeum vestro dogmati opposentes, ne vobis valeant simplices quos decipitis resistere, et dicitis: «Nuptiæ damnabuntur, si libido damnatur, quia absque illa soboles non gignitur.» Quid præstigiosissimis assertionibus vestris diem in noctem mutare nitimini? quid nebulis serena convolvitis? quid in tumentibus lucem, ferventes in calore turpi, quem optimum prædicatis, ut cordis eorum oculos perturbetis, fumi amaritudinem eructatis? Nuptiæ auctore Deo valde sunt bonæ, nec damnantur prorsus, cum voluptuosa libido damnatur. Nuptiæ filiorum procreandorum causa sunt institutæ, sicut scriptum est, *Crescite, et multiplicamini, et replete terram* (Gen. 1, 28): quarum licitus usus non in luxuria libidinis institutus est, sed sine illa imperio² honestissimæ voluntatis, tantum, ut dixi, causa naturum. Quia Adæ et Evæ ante peccatum, cum adhuc scilicet in eis morbus iste non esset, dixit Deus, *Crescite, et multiplicamini, et replete terram*. Post peccatum vero, ut jam superius disputatum est, sibilo venenosi serpentis, cujus callidis³ decepti sunt blandimentis, hanc inquietam et mortiferam pestem eorum corpora conceperunt; et per licitum usum, posteaquam de paradiso projecti sunt, in posteros transmiserunt, tanquam peccati sui testimonium hæreditario jure dimittentes in nobis: ut ex hoc prævaricatorum nos esse filios cognoscentes, non gloriemur de nobis, id est de natura nostra peccatrice, in conspectu justis iudicis Dei; sed ejus misericordie, quæ non in meritis constat, semper colla flectamus; quo dignetur⁴ in paradysum revocare, unde merito exsulæ fecit.

42. Et in conjugatis igitur et in omni homine libido mala est: nonnunquam enim ad illicita trahit, quia voluntati peccatrici, qua factum est ut esset in membris, contraria est in tantum, ut iporum conjugatorum ad licitum usum ardore sui sic anhelantes præcipiet mentes, quo eadem licentia⁵ acti potius quam agentes agant. Fit enim voluntas incontinentens, dum illicita⁶ vincitur voluptate; sed venialis est in conjugatis, malo bene utentibus. Quod ostendit Apostolus, cum causa continentie orationis tempus indicit conjugatis, et ad ipsum iterum revertendum propter incontinentiam tentationis satanæ præcipit, dicens: *Nolite fraudare invicem, nisi ex consensu ad tempus, ut vacetis orationi: et iterum revertimini in idipsum, ne tentet vos satanas propter incontinentiam vestram. Hoc autem dico secundum indulgentiam, non secundum imperium* (1 Cor. vii, 5, 6). Damnabilis est vero in adulteris et fornicatoribus, malo male utentibus. Jam ergo cognoscite utrum Apostolus de malo veniam promiserit conjugatis, an de bono: de malo ad tempus orationi vacandum abstinere præceperit, an de bono? Erratis prorsus, quia Deus qui jussit fieri bonum, nus-

quam a bono prohibuit, sed a malo, dicens per David, *Declina a malo, et fac bonum* (Psal. xxxvi, 27).

43. Incunctanter omnino dicitur, bene uti hoc malo veniali conjugatos, filiorum gignendorum videlicet causa, qui nascuntur Deo opifice, non de accidentis libidinis malo, sed de bono licentiæ nuptiarum. Numquid enim cum vitis undique deserente agricola fuerit sentibus occupata, et tempore suo jacens in dumis produxerit botros¹, de contrariis sibi spiciis, quibus premitur, uvam produxit? Absit. Sed de naturæ suæ bono, licet spinarum aculeis corrupto, bonos attulit fructus. Similiter et triticum, si natum circumquaque zizaniis operiatur, in quantum spicam produxerit, de naturæ suæ bono, non de zizaniorum malo quibus impeditur, bonum intulit germen: sic filii de naturæ bono boni sunt fructus, non de malo libidinis corruptentis et vitiantis, cum quo nascitur omnis homo. Unaqueque ergo res manens in naturæ suæ bono, accidentibus sibi adversitatibus arefcit² atque torpescit, cultoris semper indigens manu vel diligentia, ut naturæ suæ, cui nihil est contrarium ab auctore suo Deo congenitum, valeat respondere. Hoc agitur et in nostra peccatrice natura: semper indiget auctore et cultore suo atque conservatore Deo, ut in spinis et tribulis zizaniisque libidinis vel omnium malarum concupiscentiarum, quæ, ut sæpe diximus, non auctore Deo, sed peccando contraxit, inanu gratiæ suæ: per Jesum Christum Dominum nostrum, quamdiu in terram de qua sumpta est redeat, expietur, de terra iterum in novum sæculum purissima reditura, per eundem Jesum Christum Dominum nostrum suscitata. Iterum ergo iterumque repeto: Libido mala nihil bonis impedit³ nuptiis, quia non ab initio in ejus sordibus sunt, sicuti jam supra diximus, ordinatæ. Dens enim qui sine concubitu apes fetare creavit, et agrorum cuncta semina absque libidine seminari vel nasci decrevit, hominem quoque ex homine, si non peccasset, per concubitum voluntarium, non per libidinis scortum exoriri in paradiso permisisset. Cui qualiter id contigerit, in hujus disputatæ capitulo, quantum Dominus revelavit, jam me arbitrator ostendisse. Ideoque nuptiarum licentiam bonam valde fatemur, et malam concupiscentiam in conjugatis damnabilem et voluptuosam esse catholico ore clamamus, vestrumque dogma in ejus turpitudine horrendum, sanctorum Scripturarum auctoritate damnamus.

CAPUT VIII. — 44. Paulus est apostolus Christi, non Pelagius discipulus Antichristi, hæretice, qui dicit concupiscentiam in carne sua non bonum habitare: imo apertissime malum dicit, peccatum esse testatur, stimulum carnis suæ nominat, a quo se colaphizari clamat, ne magnitudinem revelationum extollatur (II Cor. xii, 7): cujus malis consideratis⁴ in corpore mortis suæ, in quo bellum intestinum cum invisibili hoste gerbat, remedium salutis suæ nullum penitus nisi solam gratiam Dei in Christo Jesu liberantem se invenisse testatur. Ipse dicit scribens ad Colossenses: *Mortificæ membra vestra quæ sunt super terram; fornicationem, immunditiam, libidinem, concupiscentiam malam* (Coloss. iii, 5) etc. Respondere huic tanto doctori, cur ea mortificanda præcipit, si naturalia bona sunt? Sed melius in vobis Pelagio et Cælestio loquentibus, quam Christo in Paulo, e contrario prædicatis cum laudabili plausu, dicentes: «Vivificate membra vestra quæ sunt super terram; fornicationem mundam, libidinem bonam, concupiscentiam optimam.» Demens, et secundum voluntatem tuam in reprobum sensum dimisse hæretice: de istarum sordium malo iterum dicit idem apostolus scribens ad Romanos, *Non regnet peccatum in vestro mortali corpore, ut obediat concupiscentiis ejus* (Rom. vi, 12). Ille in veritate docendo prohibet his immunditiis obedire: tu in errore Pelagiano sædes. Ille concupiscentiam mentis

¹ Sic Mss. At editi, aut si non libet, cur suadetis ut libeat, et castitas expugnatura vobis?

² Apud Lov. sed in imperio; omisso, sine illa.

³ In Mss., cujus callidis.

⁴ Editi, dignetur nos; et infra, unde illos merito. Mss. nec, nos, nec, illos, habent.

⁵ Omnes Mss., eandem licentiam.

⁶ Am. Fr. et nonnulli Mss., illicita.

¹ Antiquiores codices, botros.

² Am. Fr. et Mss., mi. erescit.

³ Sic Mss. At editi, impendit.

⁴ Sic Mss. At editi, cujus malum considerans.

contrariam, peccatum vocat : tu eam laudando, vel in ea delectando, bonum asseris naturale.

15. Stolti, aliquando jam sapite, et nolite de tanto malo gloriari, neque mendaces esse adversus veritatem, quæ per os sanctorum suorum laudabilem dilectamque vestram concupiscentiam malam, et libidinem punit immundam. Ex his enim diversæ tentationes oriuntur, quibus per momenta cum Deo placere contendimus, præpedimur, ut ait apostolus Jacobus : *Nemo cum tentatur, dicat quoniam a Deo tentatur : Deus enim intentator malorum est, ipse autem neminem tentat : unusquisque vero tentatur a concupiscentia sua abstractus et illectus. Dein concupiscentia cum conceperit, parit peccatum : peccatum vero cum consummatum fuerit, generat mortem (Jacobi 1, 13-15).* Videte dilectam vestram semine laudum vestrarum concipientem dolorem¹, parturientem peccatum, generantem mortem. Cujusdam auctorem Deum esse prædicatis, sine dubio arguitis tantum apostolum, et Deum esse malorum dicitis tentatorem : quia ipse creavit secundi vos, uade tententur homines, abstrahantur et illiciantur ; ac per hoc ipse unde pereant fecit. Quod si ita non sentiretis, Deum mortem fecisse minime diceretis. Sed audite adhuc repercutientem virga sapientiæ cœlestis vaniloqua ora vestra eundem apostolum Jacobum. *Unde inquit, bella et lites in vobis ? Nonne hinc ex concupiscentiis vestris, quæ militant in membris vestris (Id. iv, 1) ?* Auditis quale officium habet nimium dilecta vestra concupiscentia, id est, bella et lites, quibus discordare facit corpus et spiritum nostrum : et in ejus castris hostilibus, atque sub lege mortiferae, hæretice, militare delectat ? Si pacem fidei catholice sequeror ; a turbine bellorum horum et litium, quo in cordis tui pelago² circumquaque jactaris ne ad portum pervenias veritatis, facile gratiæ gubernaculo poteris liberari³, et cognoscere malum quod in malo positus putas esse pulcherrimum.

16. Audi et alium super Jesu pectus discumbentem, et contestantem, concupiscentiam non esse ex Patre Deo, sed ex mundo, et eam cum mundo transituram : Joannem dico apostolum. *Nolite, ait, diligere mundum, neque ea quæ in mundo sunt. Si quis diligit mundum, non est charitas Patris in eo : quoniam omne quod est in mundo, concupiscentia carnis est, et concupiscentia oculorum, et superbia vitæ, quæ non est ex Patre, sed ex mundo est. Et mundus transit et concupiscentia ejus : qui autem facit voluntatem Dei, manet in æternum (I Joan. ii, 15-17).* Claudite adhuc, si placet, oculos cordis ad videndum, et obturate aures ad audiendum tanti apostoli veritatem : et clamate dicentes, ne scilicet dilectæ vestræ faciatis injuriam, et Ex Deo est

¹ Editi, *videte dilectam vestram simul et laudatam vestram concipientem dolorem.* Corrigitur ex manuscriptis.

² Mss., *pelagus.* Am., *pelagus.*

³ Sic Mss. At editi, *gratia gubernante poteris liberari.*

concupiscentia carnis, non ex mundo, et ideo calor bonus est genitalis.)

CAPUT IX. — 17. Sed quid ultra in proferendis testimoniis, quibus defensio vestra probatur esse damnabilis, nitar promulgare sermonem ? Quia si omnia de legis divinæ thesauris prodicantur, tempus me deficit enarrantem. Audite ergo breviter, non breviter, sed crimine ingentia calor vestri amantissimi opera, quibus in illicitum coire¹ præcipit hebetata corda mortalium, et erubescite et conticescite tandem. Isto calore succensus et turpiter illectus nonnunquam pater inclinatur filiam, et operatur incestum : filius etiam patris thorum maculat, cum matri vel novercæ aliquando miscetur. In sororem frater cupidine² ductus incurrit : cognatam non erubescit opprimere. Virgo non sustinet licentiam nuptiarum, sed stuprum tempore concupiscit illicito. Maritus minime contentus licito uxoris amplexu, uteros contaminat alienos³. Similiter et uxor immemor proprii cubilis, adulterino amore uxoris occupat alienæ⁴. Nam et masculi, relicto naturali usu feminæ, exardescunt in desideriis suis in invicem, masculi in masculos turpitudinem operantes (Rom. 1, 27). Horret etiam plus iis quæ diximus dicere, quod dum homo immemor suæ naturæ rationalis, irrationali naturæ, et alienæ a sua (a), peccati coire compellitur. Quid de ruina aliquid servorum Dei et sacrarum virginum dicam, quæ hac tempestate naufragia patiuntur ? Quidve de diversis immunditiis, in quibus eorum auctorem ipsum sibi pro vobis diabolum displicere ? Ecce calor ille amantissimus vester in quas ignominiarum⁵ sordes humanas ire illicit et præcipitat mentes ? Ecce quam illuviem etiam in sanctis Christi membris fuisse dicere non tremuistis. Ecce ejus obscenitatis et turpitudinis estis acerrimi laudatores, impudentissimi defensores ; et, si non fallor, cum adhuc non displicet, forsitan et factores. Quis enim de vobis bene sentiat, quos de tanto malo bene sentire cognoscit ? Si igitur in vobis ullus pudor est, si honestas aliqua, si castitatis intentio, tantam mali necessitatem, id est, concupiscentiam carnis sordibus libidinis mixtam, bonum dicere et laudare desinite : cujus auctorem non Deum, sed diabolum esse credite, præcedente protoplasti peccato : et quod eam voluntas humana in turpissimis motibus refrenare non valeat singularis, nisi gratia per Christum Dominum nostrum subveniret salutaris⁶.

¹ Apud Lov., *in illicitum coitum.*

² In Mss., *turpitudine.*

³ Omnes Mss., *vetulos contaminat alienos.*

⁴ Editi, *proprium mariti cubilis, adulterino amore uxoris thorum occupat alienæ.* At manuscripti nec, *mariti, nec, thorum, addunt.*

⁵ Antiquiores codices, *ignominiosorum.*

⁶ Sic Mss. At editi, *refrenare non valeat, nisi singularis gratia per Christum Dominum nostrum subveniret salutaris.*

(a) Subaudi, *natura.*

LIBER QUINTUS.

Adversus quintum dogma Pelagianorum.

CAPUT PRIMUM. — 1. Item inquit, Parvulos non trahere originale peccatum, neque perituros a vita æterna, si sine sacramento Baptismatis ex hac vita migraverint. Respondemus : Multum quidem jam de originali peccato, quo et parvuli tenentur obstricti, superius disputavimus : ac luce veritatis ostendimus, omne humanum genus hoc vitio claudicare. Dei etiam Filium in similitudine carnis peccati ob hoc venisse, ut morte sua per crucem vinceret mortem, et gratia sua gratuita, vulnera nostra curaret. Verumtamen falsa esse de parvulis, hæretice, quæ predicant, non solum nostro, sed et eorum salvatore Christo juvante, Scripturarum auctoritate convincam. Quid

igitur apertius, quod parvuli Adæ peccato nascantur obnoxii, dici potuit, quam quod dictum est per David, *Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum, et in delictis peperit me mater mea ?* Ille enim cum adulterium defleret, et homicidium quod Bersabæ causa commisit, hanc veritatem in suæ confessionis gemitu eructavit, tanquam diceret, Non quod ex hoc solo facinore perpetrato peccator sim, qui antequam id facerem sine peccato non eram¹, imo jam peccator ab utero matris meæ eram : *Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum, et in delictis peperit me mater mea.* Vitium ergo peccati

¹ Mss., *sine peccato eram ; omisso, non.*

seminatus et conceptus de parentibus sumpsit, per quod adulterium et homicidium propria peccata peregit¹. Cum enim subjungens inquit, *Ecce enim veritatem dilexisti* (Psal. L, 7, 8); peccata propria voluntate commissa fatetur. Quia veritatem dicit Deo penitens, quando nihil illi de commissis suis sceleribus celat: non quod etsi voluntate celaverit², Deus ignoret; sed veritatem sibi ab eo dici vult, ut veniam consequatur: si vero mente aliqua exciderint, confiteri veritatem Dei; ut cum generaliter³ dixit, Deus, qui nosti occulta cordis, tu scis opera mea, et delicta mea a te non sunt abscondita (Psal. LXXVIII, 6), quibus veniam largiaris. Et hæc utique est veritas confitentis, quam diligit Deus.

2. Eva ergo peccatum a diabolo mutuavit, Adam consensu cautionem fecit, usura posteritati crevit. Hinc est ut infans in utero matris hæreditario jure constrictus ante promittat debitum, quam cautionem patris agnoscat, vel debitorem etiam genitorem. Hujus chirographi usuræ sunt, illæ malignissimæ passionēs, quibus tam majorum ætate quam parvulorum animæ deprimentur, a quibus liberari neminem posse nisi per Christum, David ipse qui se in iniquitatibus conceptum et in delictis natum esse dixit, ostendit, cum in septuagesimo primo Psalmō de persona Christi loquitur dicens: *Liberabit pauperem a potente, et inopem cui non erat adjutor*: id est, humanum genus a diaboli dominatu. *Parcet pauperi et inopi, et animas pauperum salvas faciet. Ex usuris et iniquitatibus liberavit animas eorum* (Psal. LXXI, 12-14): Christus utique Adæ debitum, quod nos usuris obligaverat, solvit, cum nullis suum corpus peccatis obnoxium in patibulo crucis suspendi permisit. Ipsius enim in Psalmō vox est: *Quæ non rapui, tunc exsolvebam* (Psal. LXXVIII, 5). Quapropter ipse ex usuris et iniquitate et parvulorum liberat animas: quia, ut dicit Apostolus, *Unus pro omnibus mortuus est*: et iterum, *Ergo omnes mortui sunt* (II Cor. v, 14). Et si omnes mortui sunt, stimulo utique mortis percussi, mortui sunt; quia stimulus mortis, peccatum (I Cor. xv, 56). Dic ergo quærenti mihi, Si peccatum parvulus nullum carnaliter natus attraxit, cur brevis dierum sorte mortis astringitur? Quia ubi peccatum non est, utique mors esse non debet: non enim me fingente, sed Apostolo prædicante dictum est, *Per peccatum mors*. Ac per hoc secundum errorem vestrum, iniquus Deus, ut mori parvulum patiatur non habentem peccatum per quod possit vita privari.

CAPUT II. — 5. Sed ad illam fallaciam dogmatis vestri respicientes, cui jam superius responsum est, inquietis mihi: *Deus mortem fecit, quia mortalem hominem fecit; peccatum autem non fecit, quia in primordio hominem prohibuit ne peccaret*. Imo quid aliud dicitis, cum Deum mortem fecisse creditis, nisi et peccatum Deus fecit, ut per peccatum mors intrare posset in mundum? Quia, ut iterum iterumque est repetendum, dicente magistro Gentium, *Per peccatum mors*; respondetis: *Absit, Deus peccatum non fecit*. Ergo occasionem peccandi homini tribuit, ut opus ejus, sicut dicitis, mors homini posset contingere. Sine peccato enim mors esse non poterat; quia, velitis nolitis, *Per peccatum mors*. Nec occasionem, ut dicitis, peccandi Deus homini dedit, quo mori posset, sed mortalem fecit. Jam responsum est scriptum esse, *Deus mortem non fecit, nec lætatur in perditione vivorum* (Sap. 1, 13): et iterum, *Deus creavit hominem inexterminabilem* (Id. II, 25). Si ergo peccatum non fecit, nec occasionem peccandi homini dedit, quod recte dicitur;

bonum mortis secundum vos, quod recte non dicitur, quinodo per malum peccati ad hominem potuit pervenire? Quid enim luci cum tenebris? aut quæ pars justitiæ cum iniquitate (II Cor. vi, 14)? Videte, infelices, si tamen videre potestis, quas amicitias inter Deum et diabolum faciatis, quod absit a Domino. Deum enim mortem fecisse dicitis, diabolum peccatum: si tamen vel hoc assignatis diabolo. Miscuerunt ergo opera sua, ex consensu tanquam sibi in auxilium venientes, ut hominem vita privare possent: et ideo dictum est, *Per peccatum mors*.

4. Jam hic advertite, imo qui sani sunt sensu advertant, quia soletis nos dicere Manichæos, quis nostrum sit Manichææ pestis assertor: nos, qui nihil commune luci ad tenebras dicimus; an vos qui opus lucis, ut putatis, id est, mortem, cum opere tenebrarum diabolo, id est, peccato confunditis? Nisi enim credideritis mortem et peccatum utraq̃ esse mala, et nullius horum auctorem esse Deum, sed diabolum delinquentibus¹ protoplastis; prorsus Manichæos adjuvatis, imo estis similes Manichæis². Manichæus autem non credit, sed catholicus dicenti Paulo, quod *per unum hominem peccatum intrauit in mundum, et per peccatum mors, et ita in omnes homines pertransiit, in quo omnes peccaverunt* (Rom. v, 12). Hæc est fides nostra, fateamur incunctanter peccatum in parvulis, et per peccatum mortem pertransisse in omnes homines. Et parvuli natura homines sunt. Quapropter quanti fuerint, omnes homines sunt, quibus dum contigerit mori, propter peccatum, quod in eis non actione, sed ulteriora conceptione pertransiit, moriuntur. Non enim morerentur, nisi cæno peccati necarentur. Per peccatum enim, ut sæpe est repetendum, mors; non sine peccato: ab morte³, ne in æternum pereant, morte Domini redimuntur. Hoc cæno peccati quo nascuntur squalidi, ut in regnum cælorum ingrediantur immaculati, immaculato per Baptismum sanguine Christi mundantur.

CAPUT III. — 5. Audi et alterum, Dei sapientiam inquirentem, et per illam veritatem mortalibus prædicantem: audi aliter quidem quam David loquentem, sed non aliter prophetantem; imo unito spiritu⁴ vera dicentem, quod Adæ peccato et parvuli nascendo premantur. David enim inquit, ut supra jam dictum est, *Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum, et in delictis peperit me mater mea*. Iste ait in libro Ecclesiastico: *Grave jugum super filios Adam, a die exitus de ventre matris eorum, usque in diem sepulturæ in matrem omnium* (Eccl. xl, 1). Quod est hoc grave jugum, nisi peccatum? Et quare dictum est jugum, nisi quod ex duobus Adam et Eva veniat, vel duorum premat et conterat colla, id est, masculi et femine, majorum videlicet atque minorum; quia in utroque sexu jugum sunt. Ideo et ait generaliter. *Grave jugum super filios Adam*. Dicendo ergo, *super filios*, ætates non discrevit vel sexus: et comparando jugum peccato, præter⁵ Christum, qui sicut cæteri ex usu conjugatorum natus non est, omnes esse peccatores æquavit. Huic jugo⁶, id est, originali peccato revincti majores atque minores, vitium ex ipso ortu⁷ tanquam aratrum trahimus, quamdiu sumus in mortis corpore, cujus cupiditatem⁸ vomere proscinditur, hoc est, corrumpitur terra nostra. Propter quod in libro Sapientiæ dictum puto: *Corpus autem quod corrumpitur aggravat animam* (Sap. ix, 15). A cujus jugi labore et onere, vel aratri corruptione ut requiescat, nemo solvitur propria voluntate et potestate,

¹ Sic Lov. Apud Er. Lugd. et Ven., *sumpsit... peregit*. In B., *sumpsit... peregit*. M.

² In editis, *si voluntatem celaverit*.

³ Editio Lov., *confiteatur veritatem Deo, cum generaliter, etc.* At Mss., *confiteri* (supple, Deus vult) *veritatem Dei, ut cum generaliter, etc.*

⁴ Omnes manuscripti, *in corruptibilem*.

¹ Hic apud Lov. additur, *infixisse*.

² Aliquot Mss., *imo estis perfectissimi Manichæi*.

³ Editi, *hac morte*.

⁴ Sic omnes Mss. At editi, *unico spiritu*.

⁵ Soli editi, *propter*.

⁶ Editi, *hoc jugo*. At Mss., *Huic jugo*.

⁷ Mss., *vitiū ex ipso ortu*. Am., *vitiū ex ipso ortu*.

⁸ Editi, *cupiditatis*.

nisi ab illo juste judicante et indebite miserante, qui ait: *Venite ad me, omnes qui laboratis et onerati estis, et ego reficiam vos. Tollite jugum meum super vos, et discite a me quia mitis sum et humilis corde, et invenietis requiem animabus vestris. Jugum enim meum suavis est, et onus meum leve est* (Matth. xi, 28-30). Quomodo vero ad eum vocati eant, ipse ostendit, dicens: *Nemo venit ad me, nisi Pater qui misit me, attraxerit eum* (Joan. vi, 44). Pro jugo peccati aspero et gravi, quo carnaliter nati premuntur, vocatis tollendum super se jugum suave et onus leve precipit. Superius jam diximus, cur peccato jugum sit comparatum: nunc spirituale Christi jugum et onus intelligere debemus. Charitatem esse dico, qua jubemur diligere Deum et proximum: quia in his duobus præceptis tanquam in jugo, Lex omnis pendet et Propheta (Matth. xxi, 37-40). Quid enim suavius aut levius¹ charitate, qua nos diligens Deus, per mortem Filii sui, ex duobus populis, Judæis scilicet et Gentibus, vinculo gratiæ in unitate fidei conjungavit, et fecit utraque unum? Christi itaque jugum cervicem, quas presserat peccati jugum, suspendit, non premit, ad cælum levans: quia charitas, sine qua nemo poterit promereri Deum, nunquam cadit (I Cor. xii, 8), et cooperit multitudinem peccatorum (I Petr. iv, 8). Ipsa est etiam et onus leve, quam qui habuerit, Deum portat, quia charitas Deus est (I Joan. iv, 8). Ideo et Apostolus: *Glorificate, inquit, et portate Deum in corpore vestro* (I Cor. vi, 20).

6. In hac vocatione sunt et parvuli, qui assumuntur in fide credentium, non obedientia voluntatis, sed dilectione nimia charitatis. Propter quod in Psalmis de ipsis dictum est: *Etenim non credentes inhabitare Dominum Deum*² (Psal. lxxvii, 19). Super quos nisi fuerit dono gratiæ, charitatis jugum suave et onus leve Christi, requiescere a labore et onere originalis jugi non possunt. Gravantur enim in labore et onere diversarum passionum, quas eos in lacte positos perpetui videmus et stupemus. Vexantur enim nonnunquam a demonibus, diversis etiam doloribus et vulneribus cruciantur, multisque, ut dixi, ærumnarum generibus affliguntur: et in his omnibus cum quid patiantur, hoc³ dicere non possunt, tamen pœnis se cruciari variis quodammodo loquuntur, cum aculeo puncti dolorum, confusos vocum ejulatus emittunt. Quæ si minime stimulo peccati protoplastorum percussi, ex quorum peccatrice carne peccati caro sunt, patiantur, secundum errorem vestrum, Deus⁴ talem fecit naturam, ut pœnalibus anima passionibus convexetur, aut certe injustus, ut innocentiam sanctam et nullius penitus erroris obnoxiam tantis permitat urgeri periculis, et in ipsis nonnunquam vita privari. Quod nisi eos peccati originalis causa pati credideritis, sine dubio Deum, qui valde bona omnia fecit, arguitis. Sed absit ut sit iniquus, inferens iram, imo justus judicis faciens (pœna enim peccati est), ut pœnis plectantur, non in actu, sed ortu parvuli peccatores. Quia, *Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum, et in delictis peperit me mater mea; et, Grave jugum super filios Adam a die exitus de ventre matris eorum, usque in diem sepulture in matrem omnium: non ego fingens, sed Propheta Dei Spiritu veritatis sancto acti dixerunt.*

CAPUT IV. — 7. Audi et alium athletam fortissimum per omnia diaboli flagella transeuntem, et patientia sua ejus impatientiam superantem: beatum Job dico, quid Spiritu Dei, quo probatus et fortis est factus, de humanæ naturæ senserit labe, etiam parvulus dicens a peccati sordibus immunes esse non posse, hosque adducendos in iudicium coram Deo. *Homo, inquit, natus de muliere, brevis vitæ, et plenus*

iracundiæ; et sicut flos cum floruerit, decidit: fugitque ut umbra, et non permanet. Nonne etiam hujus curam habuisti, et hunc fecisti venire in iudicium coram te: Quis enim erit mundus a sorde? Ne unus quidem, etiamsi unius diei fuerit vita ejus super terram (Job xiv, sec. LXX). Estne aliquid dubitandum, tam clarissima auctoritate, parvulos peccati illuvie maculatos esse nascentes? Cum enim dixit, *Nonne etiam hujus curam habuisti, et hunc fecisti venire in iudicium coram te?* statim propter judicia justissima Dei cur in iudicium veniat, causam præcedentem ostendit: *Quis enim, inquit, mundus a sorde? Ne unus quidem, etiamsi unius diei fuerit vita ejus super terram.* Id est, propter peccati sordem, quam trahit a peccante natura, qua nascitur immundus in mundo. Hæc secundum Septuaginta interpretum editionem, quæ ex græco in latinum sermonem versa est, posuimus. Audite apertius ad suggillationem vestram idipsum, qualiter ex hebræo verbo sit in latinum translatum. *Quis, ait, potest facere mundum de immundo conceptum semine? Nonne tu qui solus es? Estne deinceps contentio? imo esse debet a vobis ulla contradictio? Audis de parvulo dici, Quis potest facere mundum de immundo conceptum semine? Nonne tu qui solus es? et adhuc dubitas Baptismum Christi per gratiam habere, quod mundet in parvulo? Nisi enim esset immundus, non diceret, Quis potest facere mundum? Sed cum addit, de immundo conceptum semine; parentum sordidatum dicit esse peccato: quorum sunt immunda semina, non conditione nature, sed prævaricantis vitio protoplasti. Sive igitur Septuaginta ex hebræo in græco, sive alius similiter ex hebræo in latino sermone, unum atque idem, etsi mutatis verbis, non tamen veritate, parvulos peccati sordo reos esse dixerunt.*

8. Quæ enim injustitia, sicut sæpe pro diversitate propositarum a me causarum interrogavi, apud Deum, dicite, ut nulla existente causa secundum errorem vestrum, sicut supra diximus dixisse Job, parvulus brevis vite et plenus iracundiæ sit; cum quid sit ira, rationis usu omnino nesciat: vel quare ut flos decidit, fugitque ut umbra, et in vita multorum dierum sive annorum non permanet, sicut novimus multis contingere parvulis? vel cur cum ad iudicium coram se venire facit, cum mandatum legis ejus non cognoverit faciendum, nec contempserit voluntatem? Hæc utique secundum vos, ut dixi, injuste parvuli patiuntur a justo iudice, si nulla peccati contagione tenentur obnoxii. Sed quantalibet latitudine mendaciorum vestrorum verbis muros hæresis vestræ circumquaque construat, veritas vincit: cujus aries impulsus gratiæ manibus, totum quassat et destruit, unde repugnatis et confiditis. Quia justus Dominus nihil facit, injustum, et verax non potest esse mendax. Parvuli itaque, ut dicit Apostolus, natura filii iræ sunt (Ephes. ii, 3). Adæ scilicet parentis, sicut sæpe diximus, offensione connexi. Non enim dicerentur filii iræ, nisi iram, id est, peccatum primoplasti, qui peccando Deum ad iram primus in nostro genere provocavit, traherent seminati. Ideo et dictum est, *Quis enim erit mundus a sorde? Ne unus quidem, etiamsi unius diei fuerit vita ejus super terram.* Vel, sicut dictum est alio modo, tamen idem: *Quis potest facere mundum de immundo conceptum semine? Nonne tu qui solus es?* Ob hæc igitur solam sordem peccati, quam trahit, non de conjugii bono, sed de libidinis malo, parvulus brevis vite et plenus iracundiæ est. Decidit etiam ut flos, fugitque ut umbra, nec permanet; atque in iudicium coram Domino veniet iudicandus. Cui nisi Baptismi gratia per Christum subvenerit, disperiet de populo christiano: sicut lex periturum dixit parvulum de populo Judæorum, nisi die circumcisis fuisset octavo. Scriptum est enim: *Infans qui octavo die circumcisis non fuerit, disperiet anima illa de populo suo* (Gen. xvii, 14). Die igitur mihi, a quo facinore circumciso parvulum liberat? aut quare incircumcisi de populo Dei circumciso anima peribit, si nihil unde sanaretur vel disperiret habebat? Quin

¹ Editi, ac lenius.

² Miss. omitunt, Dominum Deum.

³ In Miss., licet.

⁴ Sic apud Lov. additur, qui: et infra post, convexetur; legitur, crudelis est aut certe injustus. Sed omnes manuscripti refragantur.

potius parentibus ejus, nisi circumcisis fuisset, demum præditi perditio, qui usum obedientiæ et liberi habebant arbitrii, et non parvulo ignorantia scientia bonum et malum. Sed esto ut parentes ob hanc negligentiam, quod scriptum non est, subeant perituri supplicia: nunquid damnatis illis, si incircumcisis mortuus fuerit parvulus animæ poterit interitum abolere? Deus enim locutus est, non homo, dicens, *Infans qui octavo die circumcisis non fuerit, disperiet anima illa de populo suo.* Narrate ergo, si potestis, Dei justitiam, in qua multum vos posse jactatis; imo totum posse naturæ viribus: cur disperdat innocentiam incircumcisam, quidve circumcidi jubet, si nulla donat circumcissione delicta? Respondetis plane: Justus Deus in judicando. Hoc enim soletis quasi diligentes Deum dicere, sed ore vestro, corde autem mentientes ei. Si itaque justus Deus in judicando, rogo, dic causam incircumcisi parvuli perituri. Actualia certe nulla sunt ejus delicta. Quæ enim esse poterunt octo dierum? Trahere eum originale peccatum et propter hoc damnari, credero non vis. Unde justa Dei judicia? Dic jam aperte: « Injustus Deus et impius, ut damnet parvulum, quem damnabilis causa nulla præcessit. » Nec enim aliud in cordis tui tenebris sentire cognosceris: si tamen incircumcismum, teste Dei lege fideli, perire parvulum credis. Aut si de vobis aliud sentiendum est, judicent orthodoxi.

CAPUT V. — 9. Sed more illo vestro, veritatis videlicet luce deserti atque refelliti: *Deus, inquit, præsciens operum ejus malorum quæ factururus erat ætate perfecta, periturum dixit de populo suo.* Itane, insane Pelagiane, Deus qui justus est in omnibus vis suis, et sanctus in omnibus operibus suis (*Psal. cxxiv, 17*), pro hujuscemodi credendum est incircumcismum parvulum judicare, ut tanquam factorem pro non factis sceleribus puniat; tempus imputet quoddam, ubi vita non vixit, ubi velle et nolle non fuit voluntatis? Absit, absit hoc apud judicem justum, qui unicuique obedienti vel contemnentis sui liberæ voluntatis, reddidit secundum opera sua: parvulo autem incircumciso solum pro delicto, quod est opus diaboli, quod ex Adam seminatus attraxit, et circumcissione fraudatus non caruit, hoc in parvulo Deus odit et punit: ita nunc fit et in populo christiano. Circumcissio enim illa octavi diei, figuram resurrectionis diei Salvatoris et gratiam Baptismi gestabat.

10. Vos autem, etsi parvuli baptizati non fuerint, vitam illis promittitis æternam, quia scilicet Christi eis gratiam baptizatis nihil auferre, conferre creditis nihil. Si enim intelligeretis quare dixerit Christus, *Non opus est sanis medicus, sed male habentibus* (*Matth. ix, 12*): crederetis utique, non eos sanos, sed vulneratos medico Salvatori ad stationem Baptismi sanandos offerri; nec habituros vitam, nisi ipsius qui est vita manducaverint carnem, et sanguinem biberint. Ipse enim dixit: *Nisi manducaveritis carnem Filii hominis, et biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Qui manducat meam carnem, et bibit meum sanguinem, habet vitam æternam* (*Joan. vi, 54, 55*). Quomodo igitur vitam regni cælorum promittitis parvulis, non renatis ex aqua et Spiritu sancto, non cibatis carne, neque potatis sanguine Christi, qui fusus est in remissionem peccatorum? Ejus enim edictum est: *Si quis non renatus fuerit ex aqua et Spiritu sancto, non introibit in regnum cælorum* (*Id. iii, 3*). Intrare quippe in regnum cælorum non aliud est, quam vita beata vivere, quæ permanet in secula sæculorum. Ecce non baptizatus, vitali etiam cibo poculoque

privatus, dividitur a regno cælorum, ubi fons veritatis permanet Christus. Da mihi præter hunc alterum locum, ubi vitæ possit requies esse perennis. Primum enim locum fides Catholicorum divina auctoritate regnum credit esse cælorum, unde, ut dixi, non Baptizatus excipitur: secundum, gehennam, ubi omnis apostata vel a Christi fide alienus æterna supplicia experietur: tertium penitus ignoramus, imo nec esse in Scripturis sanctis invenimus. Finge, Pelagiane, locum ex officina perversi dogmatis tui, ubi alieni a Christi gratia vitam quietis et gloriæ possidere parvuli possint. Dextera est justis sedentis judicis et sinistra, regnum est et gehenna, vita est et mors, justis sunt et iniqui. In dextera igitur justis sunt constituti; in sinistra, operarii iniquitatis: in regno requies baptizatorum, in gehenna pœna incredulorum: vita ad lætitiâ gloriæ, mors ad fletum et stridorem dentium: justis in regno Patris cum Christo, iniqui in igne æterno parato diabolo et angelis ejus. Sed hæc dicens, non divisiones locorum multorum dedi, nisi duorum tantum; quoniam ad duo, regnum videlicet et gehennam, hæc omnia referuntur, etiamsi plura dicantur. Dextera enim vita, justis, vel si, ut dixi, addamus, justitia, sanctitas, beatitudo, et cetera bona ad regni cælorum requiem referuntur: sinistra vero, ille est, ille qui sinistra astabunt, iniqui, mors, injustitia, dolositas, impietas, et quantalibet mala ad gehennæ tormenta, ubi mors quæ secunda dicitur non finitiva, sed cruciatus durabilis erit. Qui baptizatus ergo non est, in illis quæ sunt regni cælorum, non potest reperiri: et si non ibi, quia vere non ibi, putasne, Pelagiane, jam sentis ubi? aut certe dic ubi.

CAPUT VI. — 11. Responde more illo solito: *Dominus inquit, « In domo Patris mei mansiones multæ sunt »* (*Joan. xiv, 2*). *In his mansionibus, suas habent vitæ et refrigerii non baptizati parvuli mansiones.* Hiccinæ est, putas, ille tertius locus, quem fingendum ante paululum ex officina dogmatis tui poposceram? Percutiat hoc opus virga sua ferrea Christus, qua gentes hereditatem suam et possessionem suam terminos terræ regit (*Psal. ii, 9 et 8*); qua probat vasa misericordiæ suæ, et reprobat contumeliæ: ut si manserit iniquitatem, permittat illis susceptos vestros, quibus sine illo vitam promittitis parvulos habitare. Dic, age, adesto assertioni tuæ, refelle meam. Mansiones istas multas, quas in medium protulisti de thesauris Evangeliorum, certum est veritate dicente, esse apud Deum Patrem: sed quæro abs te, utrum sint in regno cælorum, an foris. Pater enim Deus in regno cælorum est, et illic sunt hæc utique mansiones. Si vero in regno cælorum non sunt; ergo Pater alienus est a regno cælorum: quia, ut dixit, ubi Pater est, ibi et multæ sunt mansiones. Quid dicis, hæretice? Unum elige et duobus cujus partis defensor existere possis. In regno est Pater et mansiones, an extra? Si dixeris, In regno; perdidisti locum, quem multa fabricaveras arte parvulis. Non enim intrat in mansiones istas non baptizatus: quia qui dixit, *In domo Patris mei mansiones multæ sunt*; ipse dixit, *Qui non renatus fuerit ex aqua et Spiritu, non intrabit in regnum cælorum.* Ecce virga fortis Christi, quomodo comminuit opus tuum. Si autem dixeris, Foris; attende quid respondeas Manichæo. Aliquo enim bello secundum te superatus ab aliquo Pater exceptus (a) est de regno cælorum, nec ad eum opus Filii sui pertinet Baptismus parvulorum, nec ad Christum etiam mansiones Patris: ac per hoc divisum est regnum eorum. Christus enim recipit baptizatos in regnum cælorum: Pater non baptizatos in mansiones loci sui. Ecce quales sensus imprægnata a diabolo peperit hæresis vestra: ecce officina illa Pelagiana, sive Cœlestiana, de qua nimium docti et acutuli ad interitum processistis, qualem locum miseris parvulis fabricavit, ut et Pater videatur regno exclusus, et Christus a mansionibus Patris! Quid deinceps a vobis

¹ Plures Mss. omittunt, et.

² Hic additur, scientia, ex Mss.

³ Codex Colb., in quam. Alii Mss., quia.

⁴ Mss.: *Hoc enim soletis dicere, diligentes cum, scilicet ore vestro.*

⁵ Editi et nonnulli ex Mss., injusta.

⁶ Sic Mss. At editi, Domini Salvatoris.

⁷ Editi et aliquot Mss. addunt, æternam.

¹ omnes Mss. addunt, vel reperiemus.

(a) Forte, ejectus.

decepti facient parvuli, quos catholica ratio sine medico Christo in mansiones Patris vobis docentibus non inuit introire? Quibus dum absque Christo promittitis vitam, aufertis vitam: dum sanos pollicemini¹, ad mortem perducitis: dum spondetis requiem, precipitatis in gehennam. Mansiones igitur istæ apud Patrem non sunt divisæ cellulis ad habitandum justis, sed conjuncta charitate bonorum præmia meritorum, quæ sunt in regno cœlorum, quod est indivisum in possessionem unitæ² concordiæ deitatis, Patris et Filii et Spiritus sancti: et non est ut quoddam grande palatium, unde concludi aut excludi possit: nec terminum habet, quomodo regnum terræ, ut ultra regnandi non habeat potestatem. Ipse enim qui implet omnia et excedit omnia, Pater et Filius et Spiritus sanctus, Deus unus est, omnia in omnibus, unum potens atque omnia potens, cujus regni finis non est. Magnus enim Dominus et laudabilis nimis, et magnitudinis ejus non est finis (*Psal. XLVII, 2*): et regnum ejus regnum omnium sæculorum, et dominatio ejus in omni generatione et progenie (*Psal. CXLIV, 13*). In parte vero gloriæ sanctorum et beatitudinis vitæ æternæ divisum a gehenna dici tantum potest, unde Impii et peccatores omnisque non baptizatus est separatus, et parti gehennæ est mancipatus: Dei autem potentia non in parte est, et in parte non est; quia et sanctorum requiei et peccatorum damnationi ipse regnat in sæcula sæculorum.

CAPUT VII. — 12. Sinite itaque parvulos venire ad Christum vitam, ut eis perditam per Adam medicina sua redonet vitam. Venit enim non inaniter querere et salvare quod perierat. Vos videbat præscientia sua futuros hæreticos; vosque increpabat in Apostolis suis dicens: *Sinite infantes venire ad me, et nolite eos prohibere; talium est enim regnum cœlorum* (*Marc. x, 14*). Talium, ad comparisonem videlicet ad se venientium dixit, non omnium parvulorum generaliter, etiam et qui in eo renati non sunt: ideo, *Sinite, inquit, parvulos ad me venire, id est, nolite illos credere me non indigere; non enim possunt venire in regnum Patris mei nisi per me. Denique ait, Ego sum via, veritas et vita; nemo ad Patrem, nisi per me venit* (*Joan. xiv, 6*). Quomodo igitur eos non baptizatos in domo mansionum Patris mansuros creditis, cum nemo vadat ad Patrem, nisi per Christum, qui via est: nemo æternam habeat vitam, nec maneat in veritate, nisi per ipsum, qui vita est et veritas? *Sine me, inquit, nihil potestis facere* (*Id. xv, 5*). Nam sicut nemo venit ad Patrem, nisi per Christum; similiter nemo salvandus venit ad Christum, nisi attrahente Patre. Ipse enim dixit: *Nemo venit ad me, nisi Pater qui misit me, attraxerit eum* (*Id. vi, 44*). Et venire ad Patrem et Filium nemo potest, nisi operante Spiritu sancto Patris et Filii, qui ubi vult spirat, et gratiam dividit singulis prout vult: quam gratiam³ non a se dissociatim, sed indivisa manu atque potentia⁴ in homine tota unus Deus et Trinitas operatur. Quisquis ergo opus in se non habet Trinitatis, id est, Baptismum salutarem; æternam vitam cum viventibus sanctis in regno cœlorum non potest adipisci. Baptismum enim Christi opus est Trinitatis, quia ipse est, dicente apostolo Paulo, *plenitudo divinitatis* (*Coloss. ii, 9*): et non est, sicut et Petrus dicit in Actibus Apostolorum, *in alio aliquo salus. Nec enim nomen aliud datum est sub cœlo hominibus, in quo oporteat nos salvos fieri* (*Act. iv, 12*). Ecce princeps Apostolorum Petrus in veritate loquitur veritatem, in nullo alio nomine hominibus datam sub cœlo salutem, nisi in Christo: tu in mendacio da nomen aliud, quod salvare possit parvulos, minime in Christi, qui est, sicut dixi, plenitudo divinitatis, nomine baptizatos. Quisquis enim in Christo tingitur,

in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti, quod est plenitudo divinitatis, in remissionem peccatorum salutis gratia baptizatur.

CAPUT VIII. — 13. « Et nos, » inquit, sicut aliquoties a vobis audimus, « in remissionem peccatorum, tam majores ætate quam parvulos baptizamus. » Et cum vobis ita contradictum a nobis fuerit, Ergo est peccatum in parvulis, quod eis in sacro Baptismate remittatur: respondetis, « Nullum: tantum in adoptionem filiorum baptizantur. Habet enim in eis gratia quod adoptet, non habet unda quod diluat: propter solam vero Symboli formulam, ut tradita consuetudo servetur, tinguntur in remissionem peccatorum. Majores autem propter quod usu liberi arbitrii peccata contrahere potuerunt, in remissionem peccatorum baptizantur. » O cæca vestrorum sensuum corda! O magisterium quod obvolutum mortali nebula vobis diabolus propinavit? Quis hoc catholicorum sapientissimus ferat? Quis vos non horreat potius nominare, quam cernere, ut verbum Dei fidele in parte veri et in parte mendacii esse prædicetis, id est, in majoribus verax, quia vere in remissionem peccatorum baptizantur, in parvulis autem mendax, quia sic in remissionem peccatorum, ut non in remissionem peccatorum tingantur? Quando jam vel quid a vobis dicitur verum, aut dicitur, cum in illo loco, ubi veritas Christus in Spiritu sancto baptizans curat omnes ad se venientes peccati vulnere sauciato, Deo mendacium dicere non timetis? Verba namque Dei sunt Symboli verba: non se fecellit Deus tradens per Apostolos suos Ecclesiæ suæ sanctæ catholicæ, credentes in remissionem peccatorum baptizari. Ut quid enim jussit in remissionem peccatorum, si non facit vere remissionem? Imo ideo jussit, quia facit. Est enim Deus verax, omnis autem homo mendax (*Rom. iii, 4*).

14. Omnino in remissionem peccatorum baptizantur et parvuli: alioquin non habebunt in regno cœlorum vitam. Dimittitur enim eis regeneratione spirituali, quod traxerunt, ut sæpe dixi, ex Adam generatione carnali. Stulte hæretice, respice ad Jesum, qui propterea vocatus est Jesus, id est, Salvator: quia, sicut dicit evangelista, *Ipse saluum faciet populum suum a peccatis eorum* (*Matth. 1, 21*). Attende edictum ejus: *Non opus est sanis medicus, sed male habentibus* (*Id. ix, 12*). Et adversus eum falsum de parvulis dicere conticesce, qui eis potum, non sanis, sed ægrotantibus Baptismum in suo sanguine procuravit¹: qui propterea catechizantur et exsufflantur ac baptizantur, ut princeps hujus mundi diabolus ex eis foras mittatur. Aut si non in illis diabolus exsufflatur, cujus opere, id est, vitio peccati per Adam tenentur obnoxii; dicite, cur imagini Dei sit injuria? Vos vero, opinor, quod eis baptismo vestro baptizandis minime exsuffletis, ne non imagini Dei, sed diabolo factis injuriam. Aut si exsufflatis nullum, ut putatis, crimen habentibus, quem in eis urgeatis edicite. Exsufflatur ergo et increpatur in eis in catholica Ecclesia opus diaboli, non quod ipsi sunt, sed quod in ipsis est. Ipsi enim quod homines sunt, opus Dei sunt: quod vero in ipsis est peccatum, opus diaboli est; hoc in illis odit Deus, non ipsos opus suum. Ob hoc si indebita gratia ejus per Baptismum mundati non fuerint, penitus Christianorum vitam non habebunt, in regnum cœlorum non ingredientur; erunt autem illic ubi et incircumcisi parvuli Judæorum. Duas sane fides et duo baptismata vos habere, si ipsi in tenebris ambulantes non cognoscitis, Catholicorum nullus ignorat. Alia enim fide, ut superius ostendi, vobis dicentibus, baptizatis ætate majores, alia parvulos, cum scilicet verbo eos in remissionem peccatorum baptizatis, corde non creditis². Nos vero anathematizantes vos, Paulum in

¹ Editi, *pollicitatione*. Castigantur a manuscriptis.

² Sic omnes Mss. At editi, *unice*.

³ Omnes Mss., *salutem*.

⁴ Remigianus vetus codex, *indivisa manens atque unum potens*. Alii Mss., *indivisa manu atque unum potens*.

¹ In Mss., *procreavit*.

² Editi, *cum scilicet verbum eos in remissionem peccatorum baptizatos percipere corde non creant*. Castigantur ex Mss.

quo locutus est Christus, auscultamus predicantem et sequimur, qui unum corpus et unum Spiritum esse dixit Ecclesiae catholicae in Christo, unam fidem,

unum Baptisma, unum Deum et Patrem omnium, qui super omnes, et per omnia, et in omnibus nobis (*Ephes. iv, 4 6*).

LIBER SEXTUS.

In quo de praedestinatione contra Pelagianos disputatur.

CAPUT PRIMUM. — 1. Licet latius de gratia et libero arbitrio jam superius disputatum sit: tamen addere etiam non nihil quam maxime huic operi oportet; ut et vestra calumnia, quam nobis obijcere soletis, per illuminationem gratiae Salvatoris revincatur, imo confutetur, et nostrae fidei integritas comprobetur. Credere nos quippe vel praedicare flagitatis¹, quia cum lege Dei et Prophetis, cum Evangelio Christi ejusque Apostolis praedestinationem dicimus, eo quod Deus quosdam hominum sic praedestinet ad vitam regni caelorum, ut si nolint orare, aut jejuna, aut in omni opere divino vigiles esse, eos omnino perire non posse, nec prorsus debere sui esse sollicitos, quos Deus quia voluit, semel jam eligendo praedestinavit ad vitam: quosdam vero sic praedestinet in gehennae poenam², ut etiam si credere velint, si jejuniis, et orationibus, omnique se voluntati divinae subjecerint, in his Deum non delectari, et vitam illis aeternam in toto dari non posse, sic electione praedestinos esse, ut pereant. Deum nos taliter operantem personarum esse dicere acceptorem. Non miramur vos de nobis, id est, homines de hominibus falsa posse conflare, cum videamus vos sic a diabolo esse fascinatos³, ut Scripturas sanctas et veridicas ad voluntatis vestrae intellectum mutare nitamini, fidem Christi Apostolorum praedicatione fundatam evertere, falsum dogma vestrum antepone veritati. Hinc est utique, ut non possitis agnoscere veritatem; imo huic est, ut corrupti et abominabiles facti sitis in voluntatibus vestris. Inclinate aliquid patienter aures cordis vestri, et qualiter mysteriorum praedestinationis credamus, qualiterve praedicemus, audite. Animositatem etiam contradicendi divinis eloquiis deponite. Potestis enim dono Dei veritatem facile reperire vel agnoscere⁴, si contentiosi disciplinae silentio esse destiteritis. Prius ergo ipsum nomen praedestinationis quid indicet, exponamus: deinde esse apud Deum, qui sine acceptione personarum est, praedestinationem divinarum Scripturarum auctoritate probabimus.

CAPUT II. — 2. Praedestinatio quippe a praeviendo⁵ et praeveniendo vel praordinando futurum aliquid dicitur: et ideo Deus cui praescientia non accidens est, sed essentia fuit semper, et est, quidquid antequam sit praescit, praedestinat⁶; et propterea praedestinat, quia quale futurum sit praescit. Ideo et Apostolus, *Nam quos praescivit*, inquit, *et praedestinavit*. Sed non omne quod praescit, praedestinat. Mala enim tantum praescit, bona vero et praescit et praedestinat. Quod ergo bonum est, praescientia praedestinat, id est, priusquam sit in re praordinat. Hoc cum, ipso auctore, esse coeperit, vocat, ordinat et disponit.

¹ Editi, *suggillatis*. At nostri omnes Mss., *flagitatis*: id est, *infamatis*; sive, *accusatis*, ut in Tacito, lib. 17, « ut a peccatore flagitari jussit; » et in Cicerone, 3 de Oratore, « Admonitum te, non flagitatum venimus. » Ipsum verbum supra, lib. 3, n. 3, idem quod *facitatis* sonare videtur in eo loco: *illud quod flagitatis voce superba*, Si volo, *sanctus sum*.

² Sic Mss. At editi, *sic praedestinavit in gehennam*.

³ Am. et Mss., *falsatos*.

⁴ Mss. omittunt, *vel agnoscere*.

⁵ In Mss., *a praemittendo*.

⁶ Apud Lov., *sed essentia, fuit semper et est. Quicumque antequam sit, sic praescit, praedestinat*. Loci hujus in aliis etiam editis Am. et Er. depravati correctio hic tentatur ex Mss.

Unde et sequitur: *Nam quos praedestinavit, hos et vocavit; et quos vocavit, illos et justificavit; quos autem justificavit, illos et glorificavit* (*Rom. viii, 29, 30*). Jam igitur apertius disseramus quod loquimur, quomodo humanum genus praescientia sua et praedestinatione Deus¹, in quo iniquitas non est, utatur. Massae itaque humani generis, quae in Adam et Eva praevicatione damnabilis mortalisque facta est, non conditione divina, generaliter ex debito² poena cruciatuque gehennae debetur; venia vero non merito, sed Dei justis iudicis misericordiae largitate³. Quia vero justus et misericors Deus praescius: quae est futurorum⁴, ex hac damnabili massa non personarum acceptione, sed iudicio aequitatis suae irreprehensibili, imo incomprehensibili⁵ quos misericordia gratuita praescit praeparat, id est, praedestinat ad aeternam vitam: caeteros autem poena, ut praedixi, debita punit; quos ideo punit, quia quid essent futuri praescivit, non tamen puniendos ipse fecit vel praedestinavit, sed tantum, ut dixi, in damnabili massa praescivit.

CAPUT III. — 3. Quod si a me quaeris scire, cur duos ita differentes Deus fecit⁶, si personarum acceptor non est, quia generaliter punire debet iustitia, aut misericordia liberare: contende cum Paulo, imo si audes, argue Paulum, qui dixit, Christo in se loquente, *O homo, tu quis es qui respondeas Deo? Numquid dicit figmentum et qui se finxit, Ut quid me sic fecisti? Annon habet potestatem figulus lutu ex eadem massa facere aliud quidem vas in honorem, aliud vero in contumeliam* (*Rom. ix, 20, 21*)? Ego autem hoc dico quod dixi, quia quidquid Deus agit, misericorditer, juste, sanctaeque facit, quia solus ipse praesciendo scit, quod homo nesciendo nescit. Quis enim cognovit sensum Domini, qui instruat eum⁷? Aut quis consiliarius ejus fuit? Aut quis prior dedit illi, et retribuetur ei (*Id. xi, 34, 35*)? Aut quis dicit ei, Quid fecisti? Non potest tantum dici justus Deus, aut solum misericors, sed justus et misericors. Sic legimus, sic credimus. Propterea quando⁸ illi cum David misericordiam et iudicium cantamus (*Psal. c, 1*), cantamus metuentes: non interrogamus quae sit voluntas ejus de iudicio⁹ et misericordia conquiritentes.

4. Quod si adhuc animositati tuae, qua contentiosis curru raptus per quaestionum campos inanis effereris, haec minime responsa sufficiunt: audi et alia quae de altitudine divitiarum sapientiae et scientiae Dei, expavescentes incomprehensibilia iudicia ejus et investigabiles vias ejus, sola tantum fidei considera-

¹ Editi, *erga huminum genus praescientia sua et praedestinatione Deus generaliter*. At manuscriptorum carent et adverbio, *generaliter*, et praepositione, *erga*; ut Deum intelligamus per suam praescientiam et praedestinationem uti humano genere. Verbum cum accusativo jungit rursus infra, n. 7.

² Sic Mss. Editi vero, *non conditione divina generaliter, sed ex debito*, etc.

³ Hic editi addunt, *confertur*. Abest a Mss.

⁴ Editi, *praesciusque futurorum*; omisso, *est*, quod ex manuscriptorum restituitur.

⁵ In editis omissum et hic fuerat, *imo incomprehensibili*. Habebant omnes manuscriptorum. Ex his Colbertinus, pro, *quos misericordia*, ferebat, *quosdam misericordia*.

⁶ In Mss., *cur duo ista differenter Deus fecit*.

⁷ Editi, *quis instruat eum*. At Mss., *qui instruat eum*, ut supra, lib. 5, n. 9.

⁸ In manuscriptorum deest, *quando*.

⁹ Mss., *in iudicio*.

tionem proferimus : quia si scrutari voluerimus secretum Dei , quod justitiae ipsius solius notum est , comprehendere non valeamus , et impleretur in nobis quod scriptum est , *Defecerunt scrutantes scrutationem*¹. Quare ? Quia *accedit* , inquit , *homo et cor altum* ,² et *exaltabitur Deus* (Psal. LXIII , 7 , 8). Si forte cum sitis reprehensibiles , judiciorum Dei esse vos comprehensibiles jactitatis , melius scilicet Deo placentes quam Paulus Apostolus qui esse incomprehensibilia per Spiritum sanctum judicia praedicavit. Pauidice itaque quo judicio , ut dictum est a Paulo et Barnaba praedicantibus verbum Dei in Lystris , in praeteritis generationibus dimisit omnes gentes ingredi vias suas (Act. XIV , 15) , ut idololatria³ simulacrorum perirent ; et omnem tantum gentem , id est , Jacob elegit sibi Dominus et Israel in possessionem sibi (Psal. CXXXIV , 4) ; cui soli utique legem ad cognoscendum se , postpositis , ut dixi , caeteris generationibus , dedit : vel cur iterum amissio facta est Judaeorum , ut mundi fieret reconciliatio , id est , omnium gentium , sicut dicit Apostolus , *Si enim amissio eorum reconciliatio mundi est , quae assumptio nisi vita ex mortuis* (Rom. XI , 15) ? Quasi impossibile erat Deo omnipotenti uno tempore universo mundo legem dare , salutem gratiae Christi conferre , vel , ut cito dicam⁴ , ab initio lapsus Aedae id agere , quod diversitate temporum fieri ejus arbitrio sedit. Docete etiam , quare misso a Spiritu sancto Paulo et Barnaba portare nomen Domini salutis causa in gentibus , cum transirent praedicantes Phrygiam et Galatiae regionem , *vetiti sunt a Spiritu sancto loqui verbum Dei in Asia ? Et cum venissent in Mysiam , volentes ire Bithyniam , non permisit eos* , inquit , *Spiritus Jesu* (Act. XVI , 6 , 7).

CAPUT IV. — 5. *Sciebat* , inquires , *Deus , quia credituri non essent , et ideo non eos ire permisit ad loquendum verbum*⁵. Stulte , Deus est qui justificat impium , non praeventus humana voluntate , sed ipse praeventus hominis voluntatem misericordia sua. Deus enim , inquit , *meus , misericordiae ejus praeventi me* (Psal. LVIII , 11). Audi et alium prophetam dicentem , *Converte me , Domine , et convertar ; sana me , Domine , et sanabor* (Jerem. XVII , 14 , et XXXI , 18). Unde Apostolus , *Justificati* , inquit , *gratis per gratiam ipsius , per redemptionem quae est in Christo Jesu* (Rom. III , 24). Audi , *gratis* ; et tace de meritis. Numquid prohibitio ista sancti Spiritus aliud ostendit , quam verbum Domini Jesu dicentis in Evangelio , *Spiritus ubi vult spirat* (Joan. III , 8) ? Hinc cogita , hinc pande aliquid , quare ubi vult , et non ubique. Dicite etiam , quare praedicantibus predictis Paulo et Barnaba apud⁶ Antiochiam Pisisidiae Judaeis ac Gentibus saltem , nullus crederet , nisi quos exinde Dominus praordinavit ut crederent. Sic enim de ipsis pagina sancta testatur : *Et crederunt* , inquit , *quotquot erant praordinati ad vitam aeternam* (Act. XIII , 48) , hoc est , praedestinati. Ecce in omnibus quae ex auctoritate divina protulimus , habes misericordiam et judicium : et certum est quia personarum acceptor non est Deus (Rom. II , 11) , nec cujusquam personam reveretur. Descende ergo , si vales , in profundum misericordiae Dei ; ascende , si sufficis , in altitudinem justitiae judicii ejus ; distende te in longitudinem⁷ et latitudinem investigabilium viarum ejus (Id. XI , 55) : et si liquido penetraveris , haec nobis tam metuenda et incomprehensibilia secreta , de quibus Paulus expavit , ipse intrepidus pande.

6. Si autem , ut superius dixi , jactatus curru ina-

¹ Sic Mss. At editi , *scrutinio*.

² Editi , *ad cor altum*. At Mss. , *et cor altum* ; juxta graecum LXX.

³ Sic Mss. At editi , *per spiritum ejus judicia praedicavit*. *Perpernitae itaque quo judicio dictum est a paulo , etc.* , ut in idololatria.

⁴ Sic Mss. At editi , *ut ita dicam*. Et infra , *arbitrio cedit*.

⁵ In editis additur , *Dei*.

⁶ In Mss. deest , *apud*.

⁷ Editi , *descende in longitudinem*. Castigantur ex manu scriptis.

niun questionum cadis in fluctus vanae contentionis , et veluti navis deserta gubernaculo per diversa et incognita littora volveris , nec prorsus ibi prospere navigare potes ; revertere et sede in portu fidei catholicae , ubi te nulla possit fluctuosae¹ curiositatis tempestas turbare vel mergere. Quantumlibet enim scire coneris , judicia Dei comprehendere non vales , nec valebis : quia sicut nemo scit hominum quae sunt hominis , nisi spiritus qui in eo est ; ita et quae Dei sunt , nemo scit nisi Spiritus Dei (I Cor. II , 11). Si qua ergo attingere valuerimus , non nostra solertia , sed dono Spiritus sancti revelata esse debemus agnoscere. Si autem scire non datur quod supra nos est , nec a nostra pusillitate² queratur. Praeceptum est enim ab Scriptura sancta , *Altiora te ne quaesieris , et fortiora te ne scrutatus fueris in vanitate* (Eccli. III , 22) : et , *Altum sapere noli , sed time* (Rom. XI , 20). Timendum est enim prorsus et venerandum profundum Dei , quod nos rite fatemur investigare non posse. *Omnia* , inquit , *in mensura et numero et pondere constituisti , Domine* (Sap. XI , 21). Quis igitur hanc mensuram , hunc numerum , et hoc pondus Dei sufficit comprehendere , ut constitutiones ejus universas in his tribus definitionibus valeat enarrare ? In mensura puto quod constet qualitas , in numero quantitas , in pondere ratio peraequata. Sed haec tria , id est , qualitas et quantitas et ratio peraequata , in judicio et misericordia Dei constant : quia in his duobus terminis sanctis conclusa sunt , in quibus per haec mundum constituit , gubernat , et judicaturus est. In his Deus judex justus comprehendere non potest , non potest reprehendi. Omnia ergo quae superius diximus , vel dicemus , in claustro horum trium nobis nunc abscondita latent : quae solis clavibus judicii et misericordiae Dei tunc reserabuntur , ut sciuntur , quando ad adventum Domini illuminabuntur abscondita tenebrarum , et revelabuntur consilia cordium , ut sit laus uniuersae a Deo (I Cor. IV , 5) vel poena. Oportet igitur ut ad ea quae superius disputare coepimus , revertamur.

CAPUT V. — 7. Diximus namque de damnabili humani generis massa Deum praescisse misericordia , non meritis , quos electione gratiae praedestinavit ad vitam ; caeteros vero , qui judicio justitiae ejus ab hac gratia efficiuntur expertes , praescisse tantum vitio proprio perituros , non ut perirent praedestinasse. Sed , ut divi , quos in operibus impietatis et mortis praescivit , non praedestinavit , nec impulit : in quibus Deum ad iracundiam provocantes , salutis fidem aut praedicatam sibi accipere nolunt , aut Deo iudice non possunt , vel accepta male utuntur , et ob hoc traduntur in reprobum sensum , ut faciant ea quae non conveniunt³ ; his poenam praedestinatum esse rite fatemur. Quod ut probare valeamus , solum reor in exemplum sufficere Judam. Hunc enim Deus cum praescisset in vitiis propriae voluntatis pessimum fore , id est , electionem discipulatus sui bene a Christo conferendam male usurum⁴ , et avaritia ardentem pretio Judaeis Dominum traditurum ; poenam ei praedestinavit ex merito , dicente per David Spiritu sancto , *Deus , laudem meam ne tacueris , quia os peccatoris et dolosi super me apertum est* (Psal. CVIII , 2) : id est , Judae vel Judaeorum in Christum. Judae , cum dicit , *Quid vultis mihi dare , et ego vobis eum tradam ? et post pecuniae sponsonem dans signum traditionis , Quemcumque* , inquit , *osculatus fuero , ipse est , tenete eum* (Matth. XXVI , 15 , 48). Ideo , *super me* , ait , *aperitum est*. Cum enim signum dedit , ore doloso aperuit quem tenerent. Judaeorum quoque , cum eum volentes dolo perdere , ut Evangelium paudit , clamaverunt dicentes : *Crucifige ! crucifige* (Joan. XIX , 6) ! Et post pusillum sequitur : *Constitu super eum peccatorem* ,

¹ Mss. habent , *infructuosae*.

² Editi , *a pusillanimitate*. Mss. vero , *a nostra pusillitate* ; et sic prosequuntur , *queratur*. *Praedicatum est enim u* , etc.

³ Mss. , *ut non faciant ea quae conveniunt*.

⁴ Fr. Luzd. Ven. Lov. , *electione discipulatus sui bene a Christo confecta male usurum*. M.

id est, super Judam, et diabolus stet a dexteris ejus. Cum judicatur, exeat condemnatus, et oratio ejus fiat in peccatum. Fiant dies ejus pauci, et episcopatum ejus accipiat alius. Et post cætera quæ de eo sequuntur: Pro eo quod, inquit, non est recordatus facere misericordiam; et persecutus est hominem pauperem et egenum, et compunctum corde morti tradidit¹ (Psal. cviii, 6-8, 16, 17); et sequentia reliqua, quæ in ejus prædicta sunt persona². Nam sicut narrat liber Actuum Apostolorum, de eo prædicta et in ipso completa esse, sanctus probat apostolus Petrus, cum loco ejus unum ex his qui cum Apostolis congregati erant, propter testimonium resurrectionis Jesu subrogari oportere denuntiatur, dicens: Viri fratres, oportet impleri Scripturam hanc, quam Spiritus sanctus prædixit per os David de Juda, qui fuit dux eorum qui comprehenduntur Jesum, qui communeratus erat in nobis, et sortitus est sortem ministerii hujus. Et hic quidem possedit agrum de mercede iniquitatis, et suspensus crepuit medius, et diffusa sunt omnia viscera ejus. Notum autem factum est omnibus habitantibus Jerusalem, ita ut appellaretur ager ille lingua eorum Acheldemach, hoc est, ager sanguinis. Scriptum est enim in libro Psalmorum, Memoratio ejus deserta, et non sit qui inhabitet in ea, et episcopatum ejus accipiat alius. Et post pauca sequentia: Staturunt, inquit, duos; Joseph qui vocabatur Barsabas, qui cognominatus est Justus, et Matthiam. Et orantes dixerunt: Tu, Domine, qui corda omnium nosti, ostende quem elegeris ex his duobus unum, accipere locum ministerii hujus et apostolatus, de quo prævaricatus est Judas, ut abiret in locum suum (Act. 1, 16-25), et cætera. Ubi ergo commemoratio operum ejus malorum a sancto sit Spiritu in Psalmis; priusquam esset, præscitus est, non factus, quod talis adversus Filium Dei futurus esset. Si enim factus esset, inculpabilis esset, et Dei officio reputaretur, non Judæ: injuste etiam in eum prolata damnatio esset. Sed absit hoc a summe bono iudice, auctore omnium bonorum deo, damnatore vero cunctorum malorum; quia mala Judæ, ut prædixi, præscivit, non fecit: et tamen in quibus præscivit, iudicio justo tradens eum in reprobum sensum, ut impleteret permisit. Et ideo permisit, quia per Spiritum sanctum periturum ante prædixit. Quia sicut Christum oportebat pati per Judam, præcænte per prophetam sancto Spiritu: ita oportebat perire Judam, eodem sancto Spiritu prædicente; de eo enim dictum est, Nemo perit, nisi filius perditionis (Joan. xvii, 12). Nam pœnam illi prædestinatam pro malis suis, in quibus, ut sæpe dixi, præscitus est tantum, non prædestinatus, illic plane³ agnoscimus, ubi de eo dicitur ab apostolo Petro, Ut iret in locum suum: translatum scilicet in alterum honore episcopatum ejus. Vel certe ubi legitur quod damnatus sit antequam natus, secundum id quod disputatione prædiximus. Talis ergo periturorum omnium causa est, licet culpa sit a culpa dissimilis.

CAPUT VI. — 8. Verum autem esse quod diximus, licet plene sit disputatum, id est, perituris pœnam esse prædestinatam, audi apostolum Petrum, cum futuro esse pseudoprophetas et magistros mendaces et apostatas in Ecclesia dicit, sicut fuerunt in populo veteri: Quibus iudicium, inquit, jam olim non cessat, et perditio eorum non dormitat (II Petr. ii, 3). Item Judas apostolus: Subintroierunt, ait, quidam homines, qui olim præscripti sunt in hoc iudicium, impij, gratiam Dei transferentes in luxuriam, et solum dominatorem et Dominum Jesum negantes Christum (Judæ 4). Et Dominus in Evangelio peccatoribus: Ite in ignem æternum, quem paravit Pater meus diabolo et angelis ejus. Prædestinatis autem: Venite, benedicti Patris mei, percipite regnum paratum vobis ab origine mundi (Matth. xxv, 41, 54), id est, prædestinatum. Teneunda est igitur inconcussa hujus disputationis regula,

quæ divinis testimoniis claruit, peccatores in malis propriis antequam essent in mundo, præscitos esse tantum, non prædestinatos; pœnam autem eis esse prædestinatam secundum quod præsciti sunt. Parvulos quoque non renatos ex aqua et Spiritu sancto, prædestinatos pœnæ esse obnoxios, qui præsciti sunt non in propriis voluntatibus, quorum nulla sunt vel bonæ vel malæ, nisi tantum in Adæ peccato, quod traxerunt nascentes, et in hoc manentes, solverunt tempus vite præsentis. Quid enim de his iudicium justitiæ faciat, quibus misericordia non subvenit, qui pura fide credit dicenti Domino, Qui non manducavit carnem meam, nec bibit sanguinem meum, non habebit in se vitam (Joan. vi, 54), intelligit, et a contentione recedit.

9. Qui vero secundum propositum Dei vivunt, præscitos esse et prædestinatos electione gratuita gratiæ ejus, et regnum eis cælorum esse prædestinatum, sine dubitatione dicendum est. Hoc enim apostolus Paulus probat, cum ante eos prædestinatos et electos esse, quam mundus constitueretur, scribens Ephesiis dicit: Sicut elegit nos in ipso, id est, in Christo, ante mundi constitutionem, ut essemus sancti et immaculati in conspectu ejus in charitate, qui prædestinavit nos in adoptionem filiorum per Jesum Christum in ipsum. Taceat humana lingua, nec prorsus in prædestinatione de meritis extollatur. Attende dictum: ante mundi constitutionem. Divinæ voluntatis est hoc donum, non humanæ fragilitatis meritum. Denique attende quid sequatur. In quo habemus, ait, redemptionem per sanguinem ejus, remissionem peccatorum, secundum divitiarum gratiæ ejus, quæ superabundavit in nobis in omni sapientia et prudentia; ut notum faceret nobis sacramentum voluntatis suæ, secundum beneplacitum ejus quod proposuit in eo, in dispensationem plenitudinis temporum instaurare omnia in Christo quæ in cælis et quæ in terra sunt in ipso. In quo etiam sorte vocati⁴ sumus, prædestinati secundum propositum ejus, qui omnia operatur secundum consilium voluntatis suæ, ut simus in laudem gloriæ ejus, qui ante speravimus in Christo (Ephes. i, 4-12). Audi, Secundum divitiarum, inquit, gratiæ ejus quæ superabundavit in nobis, id est, quæ prevenit nos, inquit, ut notum faceret nobis sacramentum voluntatis suæ. Audi, Qui omnia operatur secundum consilium voluntatis suæ: numquid meræ, vel turæ, aut alterius, ut meritis constet? Absit: sed suæ, quæ etiam his quos prædestinat⁵, opera bonæ præparat voluntatis, ut in his ambulent, secundum quod in eadem Epistola dicit: Gratia enim estis salvati per fidem, et hoc non ex vobis, Dei donum est: non ex operibus, ut ne quis gloriatur. Ipsius enim sumus factura, creati in Christo Jesu in operibus bonis, quæ præparavit Deus ut in illis ambulemus (Id. ii, 8-10). Audi, In operibus bonis quæ præparavit Deus. Et si quid te boni posse vides, age gratias præparanti quod potes, non propriæ voluntati, quæ omnino sine illo nihil potes, qui dixit, Sine me nihil potestis facere (Joan. xv, 5).

CAPUT VII. — 10. Nolite itaque putare quod hæc et hujusmodi dicentes, liberum voluntatis amputemus arbitrium, cum tamen constet ea quæ loquimur, ex auctoritate divina pendere⁶; velut nobis calumniam objicitis, quod operari bona⁷, et oportere esse in Dei proposito sollicitos prohibeamus. Quin potius, qui se dono gratiæ ad Dei misericordiam sentiunt pertinere⁸, hortamur oportere incumbere orationibus, obsecrationibus, jejuniis, vigiliis, omnique operi voluntatis divinæ. Prædestinatis enim dicitur Apostolis⁹; cum tamen generale sit quod illis dicitur a Christo præ-

¹ Editi omittunt, sorte vocati. Habetur in Mss.; sed in his dicit, prædestinati.

² Sic Mss. At editi, etiam in his quos prædestinavit.

³ In Mss., pendere.

⁴ Mss., omissio, quod, habent, objicitis operandi bona.

⁵ Editi, perrenire. Castigantur ex Mss.

⁶ Editi, dicit apostolus: mendose ot dissentientibus manserunt.

¹ In Mss., tradere.

² Mss., pœna.

³ In Mss., plena.

destinato secundum carnem ex semine David, prædestinate autem secundum potentiam Dei Patris cum Patre et Spiritu sancto : *Vigilate et orate, ne intretis in tentationem (Matth. xxvi, 41)*. Item, *Vigilate in omni tempore orantes; ut digni habeamini fugere ista omnia quæ futura sunt, et stare ante Filium hominis (Luc. xxi, 36)* : item, *Contendite intrare per angustam portam (Id. xiii, 24)* : item, *Vos amici mei estis, si feceritis quæ ego præcipio vobis (Joan. xv, 14)* : et multa alia, quæ longum est enarrare. Sed, ut superius memoravi, qui eis dixit, *Sine me nihil potestis facere* ; per ipsum quæ jubentur facere possunt. Hujusmodi in Christo esse electos Dei, ait Apostolus, in quo prædestinati sunt secundum propositum ejus qui omnia operatur. Intellige dictum, *qui omnia operatur* : et crede esse opus Dei, opera eorum qui ambulant secundum propositum Dei.

11. Qui vero absque prædestinationis gratia sunt, id est, a proposito Dei, et perdurant in operibus malis, si etiam ex hac migraverint vita, non eos dicimus, ut vos putatis, « Ita a Deo omnium¹ opifice² ordinatos ut perirent, tanquam ipse illis mores malæ vitæ creaverit, ipse ad omne opus mortis invitos præcipitaverit. » Absit hoc a divino proposito. Non enim volens esse iniquitatem Deus (*Psal. v, 5*) : nec mandavit cuiquam impie agere, nec alicui dedit laxamentum peccandi (*Eccli. xv, 21*). Fecit enim ut essent omnia, et sanabiles nationes orbis terrarum (*Sap. i, 14*). Invidia autem diaboli mors intravit in orbem terrarum. Imitantur ergo illum qui sunt ex parte illius (*Id. ii, 24, 25*). Nec dicimus, ut fingitis, « Et si credere velint, vel bonis operibus Dei vacare, Deum hoc illis nolle præstare : » cum hujusmodi velle Dei sit donum. Si ergo ex Deo est quod volunt, vult Deus perfectum fieri quod donavit : si autem ex Deo non est, sed est de jactantia propriæ voluntatis, qua se meritis Deum æstimant promereri, manifeste quod volunt capere non possunt ; quia *non volentis*, inquit Apostolus, *neque currentis, sed miserentis est Dei (Rom. ix, 16)* : et quia non potest homo a se facere quidquam, nisi datum illi fuerit desuper (*Joan. iii, 27*). Non hoc agit Deus summe bonus malitia, sed justitia ; nec personarum acceptione, sed causarum secretarum discretionem. Novimus nonnumquam quosdam volentes æternæ vitæ fidem accipere, et eam adipisci ; quosdam autem non. Aliquos etiam nolentes consequi, cum in eis divina gratia, ut velint, mutaverit voluntatem, aliquos non. Novimus aliquos etiam perfectos ex labore multorum annorum prolapsos in ultimo vitæ suæ, et periisse. Aliquos vero ab ineunte ætate sua in omni scelere et damnabilitate usque ad decrepitam ætatem perdurasse, et repente cœlitus inspirata salute, raptos esse ad requiem regni cœlorum. Novimus etiam parvulos, quibus usus liberi arbitrii non est, ut de bonis aut malis eorum meritis judicemus, parentum manibus ad gratiam sacri Baptismatis deportatos, et cum in uno eorum per manus sacerdotis mysterium fidei adimpleretur, aliquoties alterum in parentum manibus factum exanimem, fraudatum gratia Salvatoris. Quis sapiens, et intelliget hæc ? aut quis idoneus erit horum reddere rationem ? Dicamus cum David, *Justus Dominus in omnibus viis suis, et sanctus in omnibus operibus suis (Psal. cxliv, 13)* : et, *Quam magnificata sunt opera tua, Domine ! nimis profundæ factæ sunt cogitationes tuæ (Psal. xci, 6)*. Dicamus etiam cum Paulo, *O altitudo divitiarum sapientiæ et scientiæ Dei ! Quam incomprehensibilia sunt judicia ejus, et investigabiles viæ ejus (Rom. xi, 33)* !

CAPUT VIII. — 12. Sed si adhuc hac reddita ratione vultis esse contenti, nec acquiescere veritati³ ; nobis tamen, eo quod male de Deo justo ac misericordissimo sentiamus, calumniari desinite : sed ipsum potius Dominum Christum, cuius Evangelium sequimur, si auditis, arguite : cum illo jurgium sumite li-

tigandi ; illi quod absit, male sensisse de Deo Patre suo calumniamini. qui ait, *Multi quidem vocati, pauci autem electi (Matth. xxii, 14)* : et, *Nemo potest venire ad me, nisi Pater qui misit me, attraxerit eum* : et, *Nemo potest venire ad me, nisi datum ei fuerit a Patre meo (Joan. vi, 44, 66)* : et, *Non omnes capiunt verbum hoc⁴, nisi quibus datum est (Matth. xix, 11)*. Cætera etiam quam plura.

13. « Falsum est ergo, » inquit, « quod ait Apostolus de Deo, *Qui vult omnes homines salvos fieri, et ad agnitionem veritatis suæ venire* » (*I Tim. ii, 4*) ? Omnino non est falsum : quia omne quod vult Deus, facere potest, nec prorsus humana voluntate præpeditur quod vult. Sed quæro a vobis ut dicatis, quare Deus qui vult omnes homines salvos fieri, quorundam, ut dicit Isaias propheta, excæcat oculos ne videant, et obdurat cor ne intelligant, ne convertantur et sanentur (*Isai. vi, 10*) ? Quod verum esse evangelista Joannes confirmat, dicens de Judæis : *Propterea non poterant credere, quia dixit Isaias : Excæcavit oculos eorum, et induravit cor eorum, ut non videant oculis, et intelligant corde, et convertantur, et sanem eos (Joan. xii, 39, 40)*. Item in Evangelio secundum Marcum, cum Jesum interrogarent discipuli sui de parabola seminis : *Vobis, inquit, datum est nosse mysterium regni Dei : illis autem qui foris sunt, in parabolis omnia fiunt ; ut videntes videant et non videant, et audientes audiant et non intelligant, ne quando convertantur, et dimittantur eis peccata (Marc. iv, 11, 12)*. Dicite igitur, quare Deus, qui acceptor personarum non est, et vult omnes homines salvos fieri, aliorum corda reserat ad credendum, oculos illuminat ad videndum et ad sciendum mysterium regni cœlorum, quo scilicet salvi fieri possint ; aliorum vero, ut lectionis textu prædixi⁵, involvens in parabolis veritatem, obtundit cor, excæcat oculos, claudit aures, ne Evangelium salutis agnoscat, ne remissionem accipiant peccatorum ? Dicite, quæso, qualiter hæc loca evangelica accipitis ? Docete, quid hic de Deo, qui vult omnes homines salvos fieri, sentitis ? Ecce jam omnes generaliter salvi non sunt, cum aliis datur viam nosse salutis, aliis non datur. Hæc itaque cum facit Deus, non personarum acceptione facit, non injustitia : sed justitia inenarrabili, et misericordia indebita. Quoniam vero hinc liquido utraque pars dicere nihil valemus, credamus tantum reum mortis ex iudicis voluntate pendere. Ne quisquam autem putaret divino vitio⁶ fieri, non omnes homines salvari ; dixit Apostolus, *Qui vult omnes homines salvos fieri. Quapropter omnes homines qui salvantur, Deo volente salvantur. Deus enim noster Deus salvos facienti, et Domini exitus mortis (Psal. lxxvii, 21)* : et, *Quia ira in furore ejus, et vita in voluntate ipsius (Psal. cxix, 6)*. Intelligite itaque in furore justitiam : in voluntate misericordiam.

14. Prædestinationem igitur negare, quam apud Deum esse breviter probavimus, immane blasphemium est⁷ ; quam non tantum, sicut soletis dicere, in Apostolis debemus accipere ; sed et in Patriarchis et Prophetis, in martyribus et confessoribus, in omnibus sanctis et digne servientibus Deo. Hinc nemo gloriatur, nemo desperet. Solus enim Dominus scit qui sunt ejus (*II Tim. ii, 19*). In quantum autem possumus, omnes homines ad bonum opus exhortemur, nulli desperationem demus, pro invicem oremus, in conspectu Dei nos humilitemus, dicentes, *Fiat voluntas tua (Matth. vi, 10)*. Ipsius erit potestatis, iudicium in nobis debitum mutare damnationis, et gratiam prædestinationis indebitam prærogare.

¹ In manuscriptis deest, hoc.

² Sic Mss. At editi, ut *lectionis textus dixit*.

³ Sic Mss. At editi, *divino iudicio*.

⁴ Ita in omnibus Mss. In editis autem, *immanis blasphemia est*.

¹ In Mss., *hominum*.

² Mss., *rationi*.